

แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลัก
จังหวัดกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา
คลองเปรมประชากร

โดย

พลตรี กัณฑ์พนธ์ เศรษฐราศรี
รองแม่ทัพภาคที่ ๑
กองทัพบก

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๓
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร” ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา ของ พลตรี กันทพจน์ เศรษฐารัตน์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๓ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔

พลโท

(วิโรจน์ เกิดแสง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัด กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย พลตรี กัณฑ์พนธ์ เศรษฐราศรี **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๒๓

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลัก จังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา, อุปสรรค, ข้อขัดข้องในพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรม ประชากร ๓) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อสนับสนุน ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม ดำเนินการวิจัย เชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา โดยการศึกษาจากตำราและเอกสารต่าง ๆ และการ สัมภาษณ์เชิงลึก จากแหล่งข้อมูลบุคคลเป็นกลุ่ม ๓ - ๕ คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ เนื้อหาและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า โครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรณ์ั้น เป็นหนึ่งในโครงการของรัฐบาลที่มอบหมายให้ภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ดำเนินโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร โดยสภาพคลอง เปรมประชากร มีสภาพที่ตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย และสิ่งปฏิกูลในคลองจำนวนมาก ขยะกีดขวางทางน้ำ จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะการบุกรุกริมคลองเป็น ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และปัญหาในชุมชน มากมาย อาทิ ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาน้ำท่วมขัง และปัญหา คุณภาพชีวิตที่แย่ง รัฐบาลจึงกำหนดมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรุกล้ำลำน้ำสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด การรุกล้ำริมคลอง และพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง ดำเนินการตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน รวมถึงศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยการใช้ สหกรณ์ของชุมชนในการขอเช่าที่ดินราชพัสดุจากกรมธนารักษ์ ซึ่งตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านการ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอา พลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการ สนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความ รับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชกรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม

และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ซึ่งการสร้างเขื่อน และกระบวนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ๙ ขั้นตอน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่และชุมชนริมคลอง ต้องอาศัยการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ รวมถึงความสำคัญของเจ้าหน้าที่ทหารที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร คือการสร้าง ความเชื่อมั่นจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และร่วมโครงการ พร้อมทั้งเป็นผู้เชื่อมโยงส่วนราชการต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างประสาน สอดคล้อง โดยให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด และให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคมในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง และการเสริมสร้างพลังทางสังคม

Abstract

Title The guideline for developing the area and community of main canal of Bangkok , Prem Prachakon canal case study.

Field Social psychology

Name Major Genneral Kantapoj Setharatsamee **Course** NDC **Class** 63

The objective of this research is (1) To study the environment of the area and community of main canal of Bangkok , Prem Prachakon canal. (2) To study to analyze about problem, barrier and the dissent of the area and community of main canal of Bangkok, Prem Prachakon canal. (3) To recommend the guideline in developing the area and community around of main canal to support the national strategy on creating the opportunity of social equality and fairness. It was a qualitative research including narrative research by studying from texts and documents and intensive interview from individual in the group of 3-5 persons. It was an informative analysis by content and comparative analysis, and theoretical information and principles synthesis.

The result of the research found that the project to develop the area and community around the main canal of Prem Prachakon canal was the part of government project to assign to various sectors such as public sector , private sector and community to run the project to booster the development of the area and community around Prem Prachakon canal. The environment of Prem Prachakon canal, it has shallow surface, polluted water, many sewages , garbage obstructing the water way. It reduces the proficiency of draining water to the canal dramatically, especially, intruding river bank, it has been the problem for a long time. It causes the deterioration of environment state, and many problems in the community , such as crowded community, crime, narcotic, flooding and the quality of life declined. The government has determined ordering measure and manage intrusion public water way to solve the problems about crowed community, water bank intrusion and the development the quality of life.

Residence development of communities by the canal, run as security house project and building dam which aims to build the cooperation process of government sectors, private sectors and communities including main directioncenter of Royal volunteer 904. It is co-problem solving by cooperatives in leasing the royal

land of Treasury department which responding to national strategy in creating the opportunity and social equality. The goal of key development is to draw the power of sectors including private sectors, Civil society, local community to join to drive by supporting and cooperation of people in participating of the public, decentralizing and responsibility into the mechanism of local administration of the state affairs, strengthening the strength of community in self management and readiness preparation of Thai people on health,

၂၀၂၂

คำนำ

คลองเปรมประชากรเป็นคลองสายแรกที่รัชกาลที่ ๕ มีพระราชดำริสให้ขุดขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๑๓ - ๒๔๑๕ เพื่อเป็นคลองลัดเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากคลองผดุงกรุงเกษมถึงตำบลเกาะใหญ่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะทาง ๕๐.๘ กม. เพื่อย่นระยะทางและให้ประชาชนได้มีความสะดวกสบายในการค้าขายและสัญจรไปมาและใช้สำหรับเป็นระบบระบายน้ำแก้ปัญหาน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร ที่ผ่านมากองสายนี้มีสภาพตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย มีขยะ และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีบ้านเรือนรูกล้าลำคลองทั้ง ๒ ฝั่งคลอง จำนวนกว่า ๕,๐๐๐ หลังคาเรือน อีกทั้งชุมชนทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลอง มีการทิ้งน้ำเสียทิ้งขยะ และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การบุกรุกพื้นที่ริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ปัญหาชุมชนแออัด ยาเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย อาชญากรรม น้ำท่วมขัง คุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยที่แย่งลง

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ รัฐบาลได้ ดำเนินการกำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและการสร้างที่อยู่อาศัยรูกล้าแนวลำคลองและทางระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรวมถึงร่วมกันแก้ไขปัญหาผู้บุกรุกลำน้ำสาธารณะ ในการจัดระเบียบพื้นที่ โดยให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดสรรที่พักอาศัยถาวรที่ถูกต้องตามกฎหมายให้กับผู้บุกรุกร่วมกับให้ฝ่ายความมั่นคงแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อเจรจากับประชาชนในพื้นที่ในการย้ายที่อยู่อาศัยเดิม รวมถึงให้มีการสร้างเขื่อน พัฒนาขุดลอกคลองให้มีระบบระบายน้ำที่ดี สร้างสภาพแวดล้อม ตลอดจนกฎหมายที่สนับสนุนให้เป็นระเบียบสวยงาม ตลอดแนวลำคลอง โดยมีศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ เข้ามาร่วมขับเคลื่อนดำเนินการในชุมชนคลองเปรมประชากรตลอดแนวลำคลอง

ผู้วิจัย ได้เคยมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ และเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และการพัฒนาประเทศ ดังนั้น จึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ที่มุ่งจะศึกษาสภาพพื้นที่วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค/ข้อขัดข้องในพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร) เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะสามารถนำขยายผลในการพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ และนำไปศึกษาเพิ่มเติม ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

พลตรี

(กันตพจน์ เศรษฐฐานรัศมี)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๓

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
คำนำ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
ขอบเขตของการวิจัย	๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๔
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
คำจำกัดความ	๕
บทที่ ๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๘
ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม	๘
แนวคิดทางสังคมวิทยา	๑๖
พื้นที่และชุมชนริมคลองเปรมประชากร	๒๔
โครงการบ้านมั่นคง	๒๕
โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ	๒๗
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๙
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๓๒
บทที่ ๓ การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร	๓๓
ความเป็นมา	๓๓
แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาคลองเปรมประชากร	๓๖
กรอบการดำเนินการ	๓๙
ข้อมูลพื้นฐาน และการวิเคราะห์พื้นที่ปฏิบัติการ	๔๑
สรุป	๔๓
บทที่ ๔ แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัด	
กรุงเทพมหานคร (เฉพาะกรณีคลองเปรมประชากร)	๔๔

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
โครงสร้าง และการปฏิบัติงานส่วนราชการเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร	๔๔
การปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ ริมคลองเปรมประชากร	๕๔
ขั้นตอนการปฏิบัติงาน	๕๕
มาตรฐานงาน	๕๖
สถานภาพการดำเนินการ	๕๗
ประเด็นปัญหาสำคัญในการดำเนินการที่ผ่านมา	๖๐
แนวทางการแก้ปัญหา แนวทางการดำเนินการต่อประชาชนกลุ่มต่าง ๆ และ แนวโน้มการรับรองสิทธิ์	๖๑
การศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก	๖๔
ประโยชน์จากการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร	๗๔
สรุป	๗๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๖
สรุปผลการวิจัย	๗๕
การอภิปรายผล	๘๐
ข้อเสนอแนะ	๘๑
บรรณานุกรม	๘๓
ภาคผนวก	๘๖
ผนวก ก แหล่งข้อมูลบุคคล	๘๗
ผนวก ข แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อการวิจัย	๘๘
ประวัติย่อผู้วิจัย	

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒ - ๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย	๓๒
๓ - ๑ กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางบ้านมั่นคงปี ๖๓	๓๙
๓ - ๒ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาคลองเปรมประชากรเดือน พ.ย.๖๓	๔๐
๔ - ๑ โครงสร้างการปฏิบัติงานจังหวัดกรุงเทพมหานครในส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	๔๖
๔ - ๒ โครงสร้างการปฏิบัติงานปทุมธานีในส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	๔๗
๔ - ๓ โครงสร้างการปฏิบัติงานกรมธนารักษ์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง	๔๘
๔ - ๔ โครงสร้างการปฏิบัติงานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในส่วนที่เกี่ยวข้อง	๔๙
๔ - ๕ โครงสร้างการปฏิบัติงานกรมส่งเสริมสหกรณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง	๕๒
๔ - ๖ ผังโครงสร้างการจัดการกิจการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร	๕๓
๔ - ๗ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน	๕๕
๔ - ๘ ตารางแสดงการรับรองสิทธิเดือน เม.ย.๖๔ รายอำเภอ/เขต	๕๗
๔ - ๙ ความสำเร็จการดำเนินการก่อสร้างบ้านมั่นคงริมคลองเปรมประชากร เม.ย.๖๔	๕๘
๔ - ๑๐ ตารางการดำเนินการก่อสร้างบ้านมั่นคงรายเขต เม.ย.๖๔	๕๙
๔ - ๑๑ ตารางการดำเนินการก่อสร้างบ้านมั่นคงรายเขต เม.ย.๖๔	๕๙
๔ - ๑๒ แนวทางการดำเนินการต่อกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ	๖๒
๔ - ๑๓ แนวทางการดำเนินการต่อกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมโครงการ และกลุ่มต่อต้านโครงการ	๖๒
๔ - ๑๔ แนวโน้มการรับรองสิทธิ ผู้เข้าร่วมโครงการ	๖๓
๔ - ๑๕ แนวโน้มการรับรองสิทธิ ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ	๖๓
๕ - ๑ การสร้างการรับรู้และความเข้าใจโครงการ	๗๗
๕ - ๒ การรังวัดที่ดิน	๗๙
๕ - ๓ การสร้างเขื่อนจากคลองบ้านใหม่ถึงบริเวณหมู่บ้านแกรนด์คาแนล	๘๑
๕ - ๔ พิธียกเสาเอกชุมชนประชาร่วมใจ ๒ เขตจตุจักร วันที่ ๑๓ ม.ค. ๖๓	๘๓
๕ - ๕ พิธีลงเสาเอกโครงการบ้านมั่นคง เฟส ๑ จ.ปทุมธานี วันที่ ๑๗ ธ.ค. ๖๓	๘๔
๕ - ๖ การก่อสร้างบ้านตามแบบ/ผังใหม่ ปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔	๘๕

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมา คลองมีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก ทั้งในด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การนำน้ำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ระบายน้ำเพื่อป้องกันการท่วมขังในบริเวณที่ราบลุ่ม และการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคของบ้านเรือน ที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลอง รวมทั้งในเขตเมืองและชุมชนใหญ่ๆ ที่ต้องอาศัยน้ำประปาเพื่อดำรงชีวิต เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานริมคลองของผู้คนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ในอดีตกรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีคลองน้อยใหญ่จำนวนมากอยู่แล้ว ซึ่งการขุดคลองในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นคลองที่ขุดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นการขุดเพื่อการคมนาคมทางน้ำตามแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ มีการตั้งกรมคลองขึ้นเพื่อดูแล รับผิดชอบการขุดคลอง และการดูแลรักษาความสะอาดของคลองต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ สำหรับคลองสายหลักในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีจำนวน ๘ คลอง ได้แก่ คลองลาดพร้าว คลองเปรมประชากร คลองบางเขน คลองสามวา คลองลาดบัวขาว คลองพระยาราชนนตรี คลองบางซื่อ คลองประเวศบุรีรมย์ และคลองพระโขนง เป็นเส้นทางสัญจรระหว่างกรุงเทพกับหัวเมืองใกล้เคียง คลองจึงเป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่ใช้เป็นจุดแลกเปลี่ยนขนถ่ายสินค้า และประชาชนตามแนวริมคลองจะจับจองพื้นที่เพื่อเพาะปลูกมาตั้งแต่ครั้งนั้น กระทั่งรัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการบริการ ทำให้กรุงเทพมหานครเติบโตอย่างรวดเร็วทิศทาง ผู้คนจำนวนมากอพยพจากต่างจังหวัดเข้ามาหางานทำในเมือง ซึ่งการสร้างบ้านริมคลองเป็นเป้าหมายหนึ่งของแรงงานเหล่านั้น และจากสถานการณ์อุทกภัยในปี ๒๕๕๔ มีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างรุนแรงกว้างขวาง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพชั้นในและปริมณฑล เช่น ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ สาเหตุส่วนหนึ่งพบว่าบางพื้นที่ที่น้ำท่วมเกิดจากการมีบ้านเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นรุกล้ำแนวคลอง ทำให้ขนาดของคลองแคบลงจนเป็นอุปสรรคต่อการไหลของน้ำ ประกอบกับพื้นที่กรุงเทพมหานครมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำมีแนวทางน้ำไหลตามธรรมชาติลงสู่ทะเล ๓ ช่องทาง คือ ไหลผ่านแม่น้ำบางปะกง แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำท่าจีน ซึ่งน้ำจะต้องไหลผ่านคูคลองต่าง ๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ก่อนลงสู่แม่น้ำการมีสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำลำน้ำหรือคูคลองจึงทำให้ประสิทธิภาพและกีดขวางทางระบายน้ำลดลงจากกรณีดังกล่าว ในปีต่อมา (พ.ศ. ๒๕๕๕) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้หารือตามมติคณะรัฐมนตรี เห็นชอบการจัดการสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำลำน้ำสาธารณะ โดยจะมีการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตตลอดแนวคลองสายหลัก ๓ สายคือ คลองลาดพร้าว คลองบางซื่อ และคลองเปรมประชากร เพื่อให้การระบายน้ำเป็นไปอย่างคล่องตัว แต่รัฐบาลในขณะนั้นยังไม่ได้ดำเนินการ

ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เข้ามาบริหารประเทศ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเห็นชอบข้อเสนอการบริหารจัดการสิ่งรุกรานน้ำสาธารณะ และหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีข้อสั่งการให้กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานครพร้อมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดำเนินการกำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและการสร้างที่อยู่อาศัยรุกรานแนวลำคลองและทางระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตและปัญหาสิ่งแวดล้อมรวมถึงร่วมกันดำเนินการตามกฎหมายกับผู้บุกรุกน้ำสาธารณะ และให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พิจารณาจัดทำที่พักอาศัยถาวรให้กับผู้บุกรุกพร้อมกับให้ฝ่ายความมั่นคงแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อเจรจากับประชาชนในพื้นที่ในการย้ายที่อยู่อาศัย

งานวิจัยนี้จะป็นกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร ซึ่งคลองเปรมประชากรเป็นคลองสายแรกที่รัชกาลที่ ๕ มีพระราชดำรัสให้ขุดขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๑๓ - ๒๔๑๕ เพื่อเป็นคลองลัดเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากคลองผดุงกรุงเกษมถึงตำบลเกาะใหญ่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะทาง ๕๐.๘ กม. เพื่อย่นระยะทางและให้ประชาชนได้มีความสะดวกสบายในการค้าขายและสัญจรไปมา เนื่องจากมีบ้านเรือนรุกรานลำคลองทั้ง ๒ ฝั่งคลอง จำนวนกว่า ๕,๐๐๐ หลังคาเรือนอีกทั้งชุมชนทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ยังใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลองในการระบายน้ำเสีย ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก โดยคลองนี้ไม่ได้ใช้เพื่อการสัญจรมาเป็นเวลานาน ซึ่งใช้เพื่อการระบายน้ำเพียงอย่างเดียวแต่ก็ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากมีขยะและสิ่งกีดขวางทางน้ำ จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการบุกรุกริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ทำให้ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ปัญหาชุมชนแออัด ยาเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย อาชญากรรม น้ำท่วมขังคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยที่แย่ง

ตามที่คลองเปรมประชากรมีสภาพตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย อีกทั้งมีขยะ และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ ซึ่งขับเคลื่อนโดยศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานภาค ๑ ร่วมกับส่วนราชการ ประชาชน ดำเนินการแก้ไขการแก้ปัญหา ให้ขุดลอกคูคลอง ปรับภูมิทัศน์ริมคลอง รมรงค์ส่งเสริมให้ชุมชนริมคลองลดและคัดแยกขยะ ปรับปรุงและพัฒนาคลองเปรมประชากรให้ใสสะอาด มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาคลองโดยการสร้างเขื่อนเพื่อใช้ในการสัญจรและการระบายน้ำที่ดี โดยกำหนดนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กรณีนโยบายสาธารณะการบริหารฟื้นฟูคลองสาธารณะในกรุงเทพมหานครเพื่อสังเคราะห์และวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการนโยบายสาธารณะในมิติของการพัฒนาเมืองริมคลอง ซึ่งบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายมีความหลากหลาย และมีอิทธิพลต่อกระบวนการในระดับต่าง ๆ และมีลักษณะต่าง ๆ กัน ทั้งผู้มีบทบาทอย่างเป็นทางการ และผู้มีส่วนร่วมในการกระบวนการอย่างไม่เป็นทางการ จึงนับเป็นกรณีตัวอย่างที่ดีในการศึกษากระบวนการนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบความเป็นหุ้นส่วนนโยบาย ที่สามารถผลิตสร้างเป็นองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมที่แสดงให้เห็นระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายนโยบายที่หลากหลายได้ดี

ส่วนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด บ้านเรือนรुक้าลำคลอง รัฐบาลและส่วนราชการต่าง ๆ ให้การสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคง โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนของค์กรมหาชนกรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานหลัก และส่วนราชการอื่น ๆ เช่น กรมธนารักษ์ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ให้การสนับสนุน โดยโครงการมีการกำหนดแผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานระบบคลองและการพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร ที่ทุกหน่วยงานจะต้องดำเนินการตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้ โดยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ กรุงเทพมหานครจะเริ่มสร้างเขื่อนคอนกรีตระบายน้ำและรื้อย้ายบ้านเรือนออกจากแนวคลองและเขื่อนภายในเดือนมีนาคม - เมษายน พ.ศ.๒๕๕๙ ตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้แผนการรื้อย้ายชุมชนริมคลองในกรุงเทพมหานคร แต่การรื้อย้ายในข้างต้นนี้ ชาวบ้านชุมชนริมคลองส่วนใหญ่ไม่ได้ขัดขวาง เพียงแต่มีความไม่มั่นใจอยู่บ้างในขั้นตอนของการรื้อย้าย หลายเรื่องยังไม่ชัดเจนและอยู่ในระหว่างการเจรจาต่อรอง กล่าวว่ถ้ารื้อบ้านเรือนออกจะไม่มีที่อยู่อาศัย ดังนั้นเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นจึงได้มีโครงการบ้านมั่นคงโดยในการดำเนินการสร้างบ้านมั่นคงในชุมชนริมคลองเปรมประชากร

ซึ่งการแก้ไขปัญหาคลอง และสร้างบ้านมั่นคงให้ผู้ร่วมโครงการบ้านมั่นคง มีการดำเนินการเป็นขั้นตอน และร่วมมือกับหลายส่วนราชการ โดยเริ่มจากการรังวัดขอบเขตเดิม การรื้อถอนบ้านที่รูก้าเดิมแล้วแบ่งพื้นที่แยกเป็น ๒ พื้นที่ เป็นลำคลองในการระบายน้ำและสัญจร โดยสร้างเขื่อน และพื้นที่สำหรับสร้างบ้านมั่นคง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการร่วมกัน อีกทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนที่อยู่อาศัยรูก้าริมคลองให้มาร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยยอมให้รื้อบ้านเดิมมาอยู่อาศัยบ้านมั่นคงที่สร้างใหม่ เป็นจำนวนกว่า ๕,๐๐๐ หลังคาเรือน โดยรัฐบาลมอบหมายให้กองทัพบก จัดชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน (ชป.กร.) มาดำเนินการสร้างการรับรู้ และทำความเข้าใจประชาชนริมคลอง และยังประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนราชการ เอกชน และชุมชน เพื่อให้สามารถจัดระเบียบพื้นที่เมืองได้อย่างเรียบร้อยและเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ให้มีการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี รวมถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต และเป็นสถานที่ให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาศึกษาข้อมูลของโครงการเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาพื้นที่อื่นได้อีกด้วย

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ที่มุ่งจะศึกษาสภาพพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค/ข้อขัดข้องในพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา พัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลัก (กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร) จังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม อีกทั้งยังสามารถนำไปปรับใช้การพัฒนาชุมชนเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา, อุปสรรค, ข้อขัดข้องในพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร
๓. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - มุ่งศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ริมคลอง เพื่อจัดระเบียบสาธารณะในการบูรณาการกรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่คลองเปรมประชากรเท่านั้น โดยแยกออกเป็น ๒ ด้านคือด้านดำเนินการขับเคลื่อนโครงการฯของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการรับรู้ตลอดจนการเข้าใจของประชาชนในพื้นที่ที่จะนำไปสู่ความร่วมมือโครงการฯ
๒. ขอบเขตด้านประชากร
  - การศึกษาจากแหล่งข้อมูลบุคคล (ผู้ให้ข้อมูล) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย
    - ๒.๑ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน หรือนักพัฒนาชุมชน
    - ๒.๒ เจ้าหน้าที่ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร, จังหวัดปทุมธานี หรือนักจัดการสังคม
    - ๒.๓ เจ้าหน้าที่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ และเจ้าหน้าที่ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน (ชป.กร.)
    - ๒.๔ ประชาชนในพื้นที่ทุกคนที่ร่วมโครงการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

๑. การรวบรวมข้อมูล
  - ๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับส่วนราชการและประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม ๓ - ๕ คน
  - ๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาจากตำราและเอกสารต่าง ๆ

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล
ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่าง ๆ
๓. การนำเสนอข้อมูล
นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบสภาพ และปัญหา อุปสรรค/ข้อขัดข้อง ในพื้นที่และชุมชนริมคลองสายหลัก จังหวัดกรุงเทพมหานคร
๒. ทำให้ทราบแนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักของภาครัฐ
๓. ผลการวิจัยทำให้ส่วนราชการ และหน่วยงานด้านความมั่นคงทราบแนวทางพัฒนาพื้นที่และชุมชนพื้นที่ริมคลองสายหลักสามารถนำไปขยายผลในการพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางสังคม

คำจำกัดความ

- การจัดระเบียบชุมชน หมายถึง การกำหนดกฎระเบียบเพื่อปฏิบัติร่วมกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคมตามสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบตลอดจนเพื่อการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องอันเนื่องมาจาก
๑. โครงสร้างและระบบการจัดระเบียบ หมายถึง การจัดการสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์ในส่วนต่างๆ ภายในชุมชนริมคลองเปรมประชากรเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์กัน โดยการจัดให้มีการบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำและทางระบายน้ำ การสาธารณสุขโรค การสาธารณสุขการ การผังเมือง ตลอดจนการขนส่งและการวิศวกรรมจราจร
  ๒. การส่งเสริมคุณภาพชีวิต หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยการจัดการศึกษา การสาธารณสุขการอนามัยครอบครัวและการรักษาพยาบาล การส่งเสริมการกีฬาการสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรีคนชราและผู้ด้อยโอกาสเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ สุขภาพร่างกายและจิตใจ ตลอดจนการสร้างสรรค์สังคมและด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี

๓. การจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย หมายถึง กำหนดวิธีการดำเนินการตามภารกิจสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน การรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย การปรับปรุงแหล่งชุมชน การจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความสงบเรียบร้อยการส่งเสริมและสนับสนุนป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการดูแลรักษาที่สาธารณะ การควบคุมอาคารการจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม ที่จอดรถ อนามัยโรงมหรสพ และสาธารณสถานอื่น ๆ

๔. การวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินการจัดทำแผนท้องถิ่น การส่งเสริม การฝึกและประกอบอาชีพ การพาณิชย์ การส่งเสริมการลงทุน ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยว

๕. การบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินการกำจัดมูลฝอยสิ่งปฏิกูลและ น้ำเสีย การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖. การดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การบำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี และ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็ง ทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

ชป.กร.	หมายถึง	ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน ประกอบด้วยกำลังพล ๑๒ นาย มีหน้าที่ในการสร้างความรับรู้ความเข้าใจกับประชาชนในชุมชน ในพื้นที่ รวมถึงสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ เพื่อเข้าสู่ขั้นตอน การสร้างบ้าน/พัฒนาที่อยู่อาศัย โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการแล้วเสร็จตามห้วงเวลาที่กำหนด
พอช.	หมายถึง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นองค์การมหาชน ของไทยภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๓ มีภารกิจในการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่ องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

ทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ และหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม

ศอญ.จอส.พระราชทาน

หมายถึง ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน มีภารกิจ ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานในด้านเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนรวมทั้งการป้องกัน บรรเทา และช่วยเหลือประชาชนจากภัยพิบัติ เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ประชาชนมีสุข ตามแนวทางโครงการจิตอาสาพระราชทาน ตลอดจนกิจการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

โครงการบ้านมั่นคง หมายถึง

โครงการที่รัฐบาลมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานบ้านมั่นคงรับผิดชอบดำเนินงานมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมามีเป้าหมายในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคนจนเมืองทั่วประเทศ สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมชุมชน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความสามารถในการจัดการของชุมชน

บทที่ ๒

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากร ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาสภาพการณ์และปัญหาของพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากร เพื่อพัฒนาพื้นที่ และคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อศึกษาการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคมของประชาชนชุมชนริมคลองเปรมประชากร และจัดทำแนวทางการจัดระเบียบชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ดังนี้

๑. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม
๒. แนวคิดทางสังคมวิทยา
๓. พื้นที่และชุมชนริมคลองเปรมประชากร
๔. โครงการบ้านมั่นคง
๕. โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ
๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ปัญหาความเหลื่อมล้ำจะเป็นหนึ่งความท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน และบรรลุเป้าหมายของการเป็นประเทศที่มีรายได้สูงในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ก้าวออกจากภาวะความยากจน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมนับว่ายังประสบปัญหาท้าทายในหลายมิติ โดยการกระจายทรัพยากรและความมั่งคั่งในสังคมยังคงมีการกระจุกตัวอยู่มาก การกระจายโอกาสของการพัฒนายังไม่ทั่วถึง รวมทั้งโอกาสการถือครองที่ดินและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ แหล่งทุน บริการทางสังคมและกระบวนการยุติธรรมที่มีคุณภาพยังมีความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากร โดยเฉพาะในภาคการเกษตรและชนบท ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาวะหนี้สิน การอพยพแรงงานเข้าสู่

ภาคอุตสาหกรรมและบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการกระจุกตัวในเมืองใหญ่ไม่ก็เมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว และส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศในระยะยาว และอาจมีความรุนแรงมากขึ้นในสภาวะของการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม จึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืนโดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การกำหนดให้ภาคการเกษตรและครัวเรือนเป็นกลุ่มเป้าหมายของการปรับโครงสร้างและพฤติกรรม และการกระจายศูนย์กลางความเจริญเพื่อให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่เพื่อพลิกฟื้นโครงสร้างทางสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และช่วยลดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังเน้นการดึงเอาพลังทางสังคมที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในรูปแบบประชารัฐ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ยั่งยืน รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด

๑. เป้าหมาย

๑.๑ สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ

๑.๒ กระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ

๑.๓ เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

๒. ตัวชี้วัด

๒.๑ ความแตกต่างของรายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐระหว่างกลุ่มประชากร

๒.๒ ความก้าวหน้าของการพัฒนาคน

๒.๓ ความก้าวหน้าในการพัฒนาจังหวัดในการเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี

๒.๔ คุณภาพชีวิตของประชากรสูงอายุ

๓. ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๓.๑ การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ

๓.๑.๑ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก พัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกร ฐานทรัพยากรและบริบทของพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นระบบการจัดการตนเองของเกษตรกร และการมีกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัย ความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการผลิตและยกระดับเป็นผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่คุณค่า และเพิ่มช่องทางการตลาดและเชื่อมโยงการค้าด้วยเครือข่ายพันธมิตรและวิสาหกิจเพื่อสังคม กำหนดนโยบายและกติกาเพื่อเพิ่มโอกาสของเกษตรกร

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมการผลิตแปรรูปสินค้าให้มีเอกลักษณ์ และการจัดการในภาคบริการที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน เพื่อยกระดับเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตร

๓.๑.๒ ปฏิรูประบบภาษีและการคุ้มครองผู้บริโภค โดยกำหนดมาตรการเพื่อสร้างความเสมอภาคที่สำคัญ การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความเสมอภาคในการจัดเก็บภาษีและพัฒนาระบบข้อมูลการทำธุรกรรมทางการเงินของประชาชนและภาคธุรกิจ กำหนดเป้าหมายการจัดเก็บภาษี และค่าธรรมเนียมเพื่อนำไปใช้ในการจัดบริการที่ชัดเจน ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภค โดยเน้นการแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ปรับปรุงระบบและกลไกในการคุ้มครองผู้บริโภค สนับสนุนองค์กรของผู้บริโภคให้มีความเข้มแข็ง ป้องกัน การละเมิดสิทธิผู้บริโภคและอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภค สนับสนุนการบริโภคอย่างยั่งยืน และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างเป็นรูปธรรม

๓.๑.๓ กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร โดยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเขตพื้นที่ป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินของประชาชน รับรองสิทธิชุมชนในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดิน กำหนดมาตรการเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์อย่างเป็นธรรม และกระจายการถือครองที่ดินในขนาดที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการถือครองที่ดิน ปรับระบบเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินประเภทต่าง ๆ ให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่ไม่มียุทธินเป็นกรรมสิทธิ์ใช้เป็นหลักฐานประกอบการขอพิจารณาสินเชื่อกับสถาบันการเงินได้ รวมถึงการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับประชาชน เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเป็นธรรมและมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง

๓.๑.๔ เพิ่มผลิตภาพและคุ้มครองแรงงานไทย ให้เป็นแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพและความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความปลอดภัยในการทำงาน โดยส่งเสริมการปรับทัศนคติของนายจ้างให้มองลูกจ้างว่าสามารถเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับธุรกิจได้ สถานประกอบการจัดโครงสร้างค่าจ้างตามความสามารถและประสบการณ์ ส่งเสริมกลไกและระบบการออมและแหล่งเงินทุนเพื่อผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการ รวมถึงการยกระดับกลไกการดูแลแรงงานไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ตลอดจนการพัฒนาด้านคุณภาพแรงงาน ทั้งในด้านทักษะฝีมือแรงงานและความสามารถด้านเทคโนโลยี ภาษาและการจัดการ เพื่อส่งเสริมให้แรงงานพัฒนาตนเองไปเป็นผู้ประกอบการได้

๓.๑.๕ สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคน ทุกช่วงวัยทุกเพศภาวะ และทุกกลุ่ม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในบริบทของสังคมสูงวัย รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการมีส่วนร่วมเป็นพลังในสังคมสำหรับคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้พิการและผู้สูงวัย โดยการเชื่อมโยงระบบข้อมูลสวัสดิการรายบุคคล และการพัฒนาระบบการให้บริการสวัสดิการที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน ธุรกิจ หรือองค์กรประชาสังคม เพื่อให้สามารถพัฒนาระบบสวัสดิการถ้วนหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและควบคุมค่าใช้จ่ายไม่ให้เป็นภาระทางการคลังมากเกินไป

ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจในการออมและการลงทุนระยะยาวเพื่อเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ของประชาชนทุกกลุ่มด้วยมาตรการทางภาษีและอื่น ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบเข้าสู่ระบบประกันสังคมอย่างทั่วถึง

๓.๑.๖ ลงทุนทางสังคมแบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยตรง โดยการจัดให้มีมาตรการพิเศษเพื่อให้สามารถระบุตัวกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ และให้ความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการอย่างเฉพาะเจาะจง กลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ยากจน และผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อน โดยมีเป้าหมายการตัดขาดวงจรความยากจนไม่ให้ส่งต่อจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูกหลาน และช่วยเหลือกลุ่มคนที่เดือดร้อนที่สุด

๓.๑.๗ สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยในด้านบริการสาธารณสุข เน้นการกระจายทรัพยากรและเพิ่มบุคลากรทางการแพทย์ การพยาบาล ให้กระจายไปยังพื้นที่อำเภอ ตำบล เพื่อให้สามารถดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง การพัฒนาระบบหลักประกันสุขภาพให้ครอบคลุมผู้มีรายได้น้อย ให้ได้รับบริการที่ไม่มีความเหลื่อมล้ำในด้านคุณภาพ รวมทั้งระบบคุ้มครองการรักษาพยาบาลต่อการเจ็บป่วยที่สร้างภาระทางการเงินโดยไม่คาดคิดหรือเกินขีดความสามารถของผู้มีรายได้น้อย สนับสนุนส่งเสริมให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพ รวมถึงการพัฒนาสถานพยาบาลให้มีคุณภาพและมีสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรตามมาตรฐานสากลในทุกพื้นที่ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการสาธารณสุข ด้านการศึกษาเน้นการสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพที่เป็นมาตรฐานเสมอกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารและยากจนและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ การจัดให้มีมาตรการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การสนับสนุนกลไกความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาในระดับจังหวัด การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้และนวัตกรรมของคนทุกกลุ่ม รวมถึงระบบการติดตามสนับสนุนและประเมินผลเพื่อสร้างหลักประกันสิทธิการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของประชาชน

๓.๑.๘ สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง เน้นการสร้างหลักประกันในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนากลไกช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในการต่อสู้คดีที่มีคุณภาพมาตรฐานและเพียงพอ การให้หลักประกันสิทธิของผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การกำหนดกรอบเวลาและขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเป็นธรรมและเสมอภาค และการมีมาตรการที่ละเอียดอ่อนสำหรับคดีความผิดเกี่ยวกับเพศและการจัดการคดีเกี่ยวกับกลุ่มที่มีความเปราะบาง ตลอดจนการพัฒนาวิธีพิจารณาความแพ่งและคดีปกครองเพื่อเพิ่มโอกาสของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรม ปรับปรุงระบบโทษปรับเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส และระบบการช่วยเหลือผู้พ้นโทษในการกลับสู่สังคม

๓.๒ การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี

๓.๒.๑ พัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ในภูมิภาค โดยคำนึงถึงสัดส่วนจำนวนประชากรของจังหวัดบริวาร เพื่อให้สามารถดูแลการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ กระจายโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี คมนาคมและการสื่อสาร จัดทำผังเมืองและผังภาคเพื่อการจัดโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค แหล่งงาน แหล่งน้ำ และการใช้ที่ดิน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ภายในกลุ่มจังหวัด รวมทั้งส่งเสริมให้จังหวัดหลักมีความสามารถในการบริหารจัดการและจัดการตนเองได้อย่างเป็นอิสระมากขึ้น เพื่อให้สามารถสร้างความแตกต่างบนฐานศักยภาพของทรัพยากรและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้ และส่งเสริมการพัฒนาจังหวัดรองควบคู่ไปกับการพัฒนาจังหวัดหลัก

๓.๒.๒ กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัดในมิติต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง และบูรณาการแผน ให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันในทุกระดับเป็นแผนเดียวกัน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด จนถึงกลุ่มจังหวัด เน้นการกระจายแหล่งอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสร้างงานในพื้นที่ และการพัฒนาภาคบริการที่คนในพื้นที่ สามารถเป็นผู้ประกอบการ และสามารถกระจายรายได้ให้เกิดความเป็นธรรม ให้มีความสำคัญกับการสร้าง “คุณค่า” และ “มูลค่า” ทางเศรษฐกิจ จากศักยภาพของฐานทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และผู้ประกอบการในการสืบค้น นำมาปรับใช้และยกระดับการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน

๓.๒.๓ จัดระบบเมืองที่เอื้อต่อการสร้างชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพและปลอดภัย ให้สามารถตอบสนองต่อสังคมสูงวัยและแนวโน้มของการขยายตัวของเมืองในอนาคต โดยพัฒนาระบบผังเมืองของประเทศและผังเมืองระดับพื้นที่ พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการเมืองและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้เป็นเมืองอัจฉริยะ ปลอดภัย สะดวกสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและโอกาสของเมืองด้วยการมีส่วนร่วมและการลงทุนของภาคเอกชน ชุมชนและภาคประชาสังคม รวมทั้งส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนในเมือง ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากรที่อาศัยในเขตเมือง

๓.๒.๔ ปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อวางระบบและกลไกการบริหารงานในระดับภาค กลุ่มจังหวัด เพื่อรับผิดชอบการบริหารงานในระดับภาค กลุ่มจังหวัด ที่เชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับกลุ่มจังหวัดและระดับภาค ปรับโครงสร้างและปรับปรุงกฎหมายเพื่อจัดความสัมพันธ์ระหว่างราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้เอื้อต่อประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาพื้นที่และการกำกับติดตาม เพื่อสร้างธรรมาภิบาลในการทำงานของภาครัฐ ตลอดจนการปรับปรุงกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบการปกครองท้องถิ่น และการเปิดพื้นที่และโอกาสการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการในการกำหนดยุทธศาสตร์จังหวัด/กลุ่มจังหวัด

๓.๒.๕ สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่บนฐานข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยการพัฒนากระบวนงานข้อมูลมิติต่าง ๆ ของพื้นที่ให้มีความถูกต้องแม่นยำ การเปิดเผยข้อมูลสำคัญที่จะเอื้อให้ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจและการติดตามการดำเนินงานของรัฐ พัฒนากลไกเพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยี การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การขยายเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ และนำไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนการเพิ่มบทบาทของสถาบันการศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อร่วมพัฒนาพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น

๓.๒.๖ การพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่ โดยการวางแผนกำลังคนที่สอดคล้องกับแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มจังหวัด และการพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของเมืองทั้งในปัจจุบันและอนาคต เน้นการส่งเสริมการยกระดับทักษะของผู้ประกอบการ และกลุ่มวิสาหกิจในพื้นที่ทั้งในด้านภาษา การบริหารธุรกิจ การจัดการห่วงโซ่คุณค่าและตลาด การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงการพัฒนากระบวนงานที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงความต้องการของกำลังแรงงานในพื้นที่กับระบบการผลิตกำลังคนในสายอาชีพ

๓.๓ การเสริมสร้างพลังทางสังคม

๓.๓.๑ สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกัน และมีคุณธรรม โดยสนับสนุนการรวมตัวและดึงพลังของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะการเชื่อมพลังของคนสามวัย คือเยาวชนคนรุ่นใหม่ คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ ให้มาเป็นกำลังของการพัฒนาเพื่อส่วนรวม โดยการสร้างเวทีกลางเป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อปรึกษาหารือปัญหาสาธารณะของพื้นที่ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น อำเภอ จนถึงระดับจังหวัด การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสร้างกลไกการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ การสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะให้เป็นผู้นำรุ่นใหม่ในอนาคต ตลอดจนสนับสนุนระบบวิสาหกิจเพื่อสังคม การดำเนินงานของภาคประชาสังคม การสร้างเครือข่ายในพื้นที่ รวมถึงการสร้างชุมชนเสมือนบนเครือข่ายสื่อ ให้เป็นเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมที่ร่วมทำสิ่งที่สร้างสรรค์ และการยกย่องให้คุณค่ากับการทำประโยชน์ร่วมกันเพื่อส่วนรวม

๓.๓.๒ การรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยเตรียมความพร้อมในทุกมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะการออมและการลงทุนระยะยาวของคนตั้งแต่ก่อนเกษียณอายุ พัฒนาระบบและกลไกเพื่อสนับสนุนการปรับตัวของประชากรให้สามารถปรับเปลี่ยนอาชีพให้เหมาะสมตามแต่ละช่วงอายุ เพื่อยืดช่วงเวลาและเพิ่มโอกาสในการทำงานในยามสูงอายุและสร้างหลักประกันทางรายได้ให้แก่ตนเองได้นานขึ้น สร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนหรือสถานประกอบการในการเตรียมความพร้อมของแรงงานก่อนวัยเกษียณ การจ้างงานผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับวัยวุฒิ ประสบการณ์ และสมรรถนะ ตลอดจนส่งเสริมการสร้างสรรคเทคโนโลยีและนวัตกรรมสำหรับการส่งเสริมและฟื้นฟูศักยภาพผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำต่อเนื่องทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ รวมทั้งคงไว้ซึ่งบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม โดยส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ทุกภาคส่วนมีการจ้างงานผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับวัยวุฒิ ประสบการณ์ และ

สมรรถนะ ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ และร่วมสร้างสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน เพื่อเพิ่มคุณค่าของผู้สูงอายุ

๓.๓.๓ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน เพื่อสนับสนุนการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรชุมชนในรูปแบบนิติบุคคลเพื่อดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ประโยชน์สาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งการปรับปรุงระเบียบการใช้งบประมาณและจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐเพื่อเอื้อให้สามารถสนับสนุนความริเริ่มที่สร้างสรรค์ของภาคส่วนต่าง ๆ

๓.๓.๔ ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและบทบาทของสตรีในการสร้างสรรค์สังคม โดยปรับเปลี่ยนทัศนคติและบทบาทเพศ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและการยอมรับของสังคมต่อเรื่องเพศสภาพและความเสมอภาคทางเพศ ส่งเสริมให้ทุกเพศมีส่วนร่วมรับผิดชอบครอบครัว และร่วมกันพัฒนาสังคม ส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคม ในสถานประกอบการเพื่อให้ทั้งชายและหญิงสามารถดูแลครอบครัวได้อย่างสมดุลกับการทำงาน ส่งเสริมการสร้างประชากรรุ่นใหม่บนรากฐานของครอบครัวที่มีคุณภาพ เพิ่มโอกาสของสตรีในการทำงานเชิงเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเพิ่มศักยภาพความรู้ความสามารถและภาวะผู้นำของสตรี เพื่อให้สามารถมีบทบาทในทางการเมืองและการบริหารทั้งในระดับสากล ระดับชาติและในระดับท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและกว้างขวาง

๓.๓.๕ สนับสนุนการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ภายใต้บริบทของสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมความตระหนักในสิทธิมนุษยชน สร้างความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์ ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาของกลุ่มชน สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของคนในท้องถิ่น สร้างความเข้าใจและจุดร่วมบนความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ และส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาในการช่วยยกระดับคุณค่าที่หลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้ รวมถึงเชื่อมโยงการสร้างร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านบนรากฐานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกันกับประเทศไทย

๓.๓.๖ สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสร้างสรรค์ เพื่อรองรับสังคมยุคดิจิทัล พัฒนาระบบโครงสร้างเครือข่ายด้านข้อมูลเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องทันสมัยได้อย่างรวดเร็ว ส่งเสริมเสรีภาพของสื่อสาธารณะ ควบคู่ไปกับมาตรการสร้างความรับผิดชอบต่อสื่อต่อสังคม รวมถึงส่งเสริมบทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้เรื่องสิทธิเพื่อคุ้มครองการใช้เทคโนโลยีและสื่อตามมาตรฐานความปลอดภัยและกฎหมาย ตลอดจนพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ทั้งในเชิงเนื้อหา และการสร้างความตระหนักและภูมิคุ้มกันของผู้เสพสื่อ

๓.๔ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง

๓.๔.๑ ส่งเสริมการปรับตัวกิจกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ โดยใช้ข้อมูลความรู้ และการยกระดับการ

เรียนรู้ของครัวเรือน ทั้งในกลุ่มครัวเรือนภาคเกษตรและอาชีพอื่น ๆ เพื่อปรับการคิดเชิงระบบ การวางแผนอนาคต การออมและการลงทุน การดูแลสุขภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว เพิ่มทักษะทางการเงินและการวางแผนการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัยและระบบการผลิตด้านอาชีพ เพิ่มความสามารถในการประกอบการธุรกิจ การบริหารจัดการ ตลอดจนพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในระดับชุมชนและท้องถิ่น อันเป็นการสร้างการเรียนรู้จากภายในเพื่อสร้างคนที่มีระบบคิดที่มีเหตุผล และพึ่งตนเองได้ ตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓.๔.๒ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนได้บริหารจัดการและมีส่วนร่วมในกิจการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง การสนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผน และเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนพัฒนาตำบล แผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาภูมิภาค และแผนพัฒนาภาค และเชื่อมโยงกับการกำหนดการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกัน ขับเคลื่อนกลไกความร่วมมือทุกภาคส่วนให้มีเป้าหมายทิศทาง มีความสมดุล มีอิสระและมีอำนาจ ในการตัดสินใจ โดยมีระบบการติดตามตรวจสอบที่ต่อเนื่องและโปร่งใส ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนา ตัวชี้วัดและระบบการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าในการยกระดับความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

๓.๔.๓ สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน โดยสนับสนุนให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่มและมีเวทีกลางเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและ เพื่อปรึกษาหารือกิจการที่เป็นประเด็นสาธารณะ สามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาบนฐานการมี ข้อมูลและการใช้เหตุผล และสร้างข้อตกลงร่วมกันที่สามารถผูกพันและตรวจสอบการทำงานของ ภาครัฐ และลดความขัดแย้งได้ อันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยที่ระดับฐานราก และสร้างความสมานฉันท์ ตลอดจนปรับบทบาทภาครัฐให้เป็นฝ่ายสนับสนุนให้ชุมชนจัดการตนเองได้ มากขึ้น โดยรัฐเป็นที่ปรึกษาสนับสนุนองค์ความรู้และพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการให้กับชุมชน เพื่อเป็นพลังของการพัฒนา

๓.๔.๔ สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน โดยการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน ให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก การพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมโอกาสการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารและองค์ความรู้ของชุมชน ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อเร่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการก้าวเข้าสู่สังคมในยุคดิจิทัล การพัฒนาวิสัยทัศน์ในการ ประกอบการและการจัดการความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ในบริบทของการแข่งขันอย่างยั่งยืน รวมถึงการ เพิ่มความสามารถและทักษะในการใช้ความรู้และเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหาและ ยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง และสร้างหลักประกันให้คนทุกกลุ่มได้รับ โอกาสและเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยไม่จำกัดวัยหรือเพศภาวะ

แนวคิดทางสังคมวิทยา

๑. วิชาการและโครงสร้างทางสังคม

มนุษย์มีกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าแสนปีมาแล้ว โดยระยะแรกจะรวมตัวกันอย่างง่าย ๆ แล้วค่อยวิวัฒนาการมาตามลำดับจนกลายเป็นสังคมเป็นบ้านเมืองมาจนถึงทุกวันนี้ สาเหตุที่มนุษย์ต้องรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มหรือสังคม เพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ เช่น การผลิตอาหาร การสร้างที่อยู่อาศัย การสร้างเครื่องมือการเกษตร และอาวุธเพื่อช่วยป้องกันภัยที่อาจจะเกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือจากการรุกรานของมนุษย์ด้วยกัน นักปราชญ์หลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้มนุษย์มาอยู่รวมกันในสังคม ซึ่งอริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกกล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animal) เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ลำพังเพียงคนเดียวได้ ต้องอาศัยรวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่า ติดต่อกันสัมพันธ์กันพึ่งพาอาศัย และอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน มนุษย์ได้รวมตัวกันสร้างวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงตัวเองจากด้านที่เป็นสัตว์เดรัจฉาน (Anima Side) มาเป็นด้านที่เป็นมนุษย์ (Human Side) มนุษย์จึงต้องมีการเรียนรู้ อยู่ตลอดเวลาเพราะวัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเองแบบสัญชาตญาณสัตว์การเรียนรู้ของมนุษย์จึงไม่มีที่สิ้นสุด

๑.๑ มูลเหตุที่มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคมเนื่องจาก

๑.๑.๑ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่เลี้ยงลูกด้วยนมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันผู้ที่เกิดก่อนเลี้ยงดูและถ่ายทอดวัฒนธรรม

๑.๑.๒ เพื่อสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

๑.๑.๓ มนุษย์ต้องการรับและถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกเพื่อให้มีความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์

๑.๑.๔ เพื่อร่วมมือและแบ่งงานกันทำตามความชำนาญ ทำให้มีการพึ่งพาและร่วมมือในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

๑.๒ โดยความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ หรือ ความต้องการจำเป็นในสิ่งต่าง ๆ ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้และมีความต้องการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ในทางสังคมวิทยาแบ่งความต้องการออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๑.๒.๑ ความต้องการด้านชีวภาพ คือ ความต้องการสิ่งจำเป็นแก่การมีชีวิต การอยู่รอดและส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับสัตว์อื่น ๆ เช่น อาหาร อากาศ ยารักษาโรค น้ำ การขับถ่ายและความต้องการทางเพศ

๑.๒.๒ ความต้องการด้านกายภาพ คือ ความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความสะดวกสบายมากขึ้น เช่น สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ

๑.๒.๓ ความต้องการด้านจิตวิทยา คือ ความต้องการที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น ความต้องการความรัก การปลอบใจ เมื่อมีทุกข์หรือผิดหวัง ความต้องการความรู้ ความสำเร็จ ความชื่นชมยินดี เป็นต้น

๑.๒.๔ ความต้องการรับ และถ่ายทอดวัฒนธรรม จะบรรลุได้จากการที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของตนและได้รับการตอบสนองครบทั้ง ๔ ด้าน และเชื่อว่าสภาพธรรมชาติของมนุษย์จะต้องมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างอิสระตามลำพัง มนุษย์เพียงคนเดียวไม่สามารถจะสืบเชื้อสายไม่สามารถป้องกันตัวเอง และไม่สามารถหาเลี้ยงชีพอยู่ได้นาน

๒. ความหมาย การอยู่ร่วมกัน และองค์ประกอบของสังคม

๒.๑ ความหมายของสังคม

สังคมคือ กลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปที่อยู่ร่วมกันในบริเวณหนึ่งซึ่งคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์หรือการกระทำโต้ตอบกันและกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การพูดจาทักทาย การทำงานร่วมกัน การซื้อของขายของ และให้ความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นต้น สำหรับความสัมพันธ์ทางอ้อม ได้แก่ การเดินผ่านผู้คนที่เราไม่รู้จักแต่เขาเป็นคนจังหวัดเดียวกันหรือชาติเดียว การใช้สิ่งของที่ผลิตขึ้นโดยคนที่ไม่เคยพบปะเห็นหน้ากันมาก่อนคนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันโดยผ่านบุคคลอื่น ผ่านเอกสารหนังสือที่เขาเขียนผ่านทางวิทยุหรือโทรทัศน์และการออกรายการ

๒.๒ การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

อริสโตเติล (Aistotle) เชื่อว่า มนุษย์จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่ามีความเกี่ยวข้องกัน และมีความสัมพันธ์กันในหมู่มวลสมาชิก เพราะมีความจำเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

๒.๒.๑ มนุษย์มีระยะเวลาของการเป็นทารกยาวนาน และไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในระยะเริ่มต้นของชีวิตทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์อื่น และด้วยความจำเป็นที่จะต้องมีการเลี้ยงดูทารกเป็นระยะเวลานานนี้ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน สร้างแบบแผนความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว เป็นเพื่อนบ้าน และมีความสัมพันธ์กับคนในสังคมอื่น ๆ

๒.๒.๒ มนุษย์มีความต้องการทางสมอง เพราะสามารถคิดค้นวิธีการในการควบคุมธรรมชาติ เพื่อการตอบสนองความต้องการซึ่งจะทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีความสุข การควบคุมธรรมชาติจำเป็นต้องอาศัยการแบ่งงาน และความร่วมมือจากบุคคลอื่นเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จจึงมีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันกับหลายคน เช่น การแสวงหาอาหาร ผลิตสิ่งของ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

๒.๒.๓ มนุษย์มีความสามารถในการที่จะสร้างวัฒนธรรม และส่งผ่านวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังให้ได้รับรู้ เพื่อนำไปใช้ชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมเหล่านี้มีทั้งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการอื่น ๆ นอกเหนือไปจากสิ่งจำเป็นต่อชีวภาพ เช่น ความต้องการความรัก ความอบอุ่น การจัดระเบียบทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การมีวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย ถึงแม้ว่าจะอยู่รวมกลุ่มคล้ายคลึงกับการเป็นสัตว์ก็ตาม เพราะมนุษย์จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพ และความต้องการทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นมนุษย์ยังมีความคิดสร้างสรรค์สามารถประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ และแบบแผนของสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มนุษย์อุบัติขึ้นบนโลกเป็นครั้งแรกจนกระทั่งปัจจุบันมนุษย์สร้างประดิษฐ์กรรมและวัฒนธรรมไว้

มากมาย จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ อย่างสิ้นเชิง จนมีคำกล่าวที่ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐเลิศล้ำกว่าสัตว์ใด ๆ ในโลก"

๒.๓ องค์ประกอบของสังคม

สังคมมนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๒.๓.๑ ประชากร จะต้องมียุคนับตั้งแต่ ๒ ขึ้นไปสังคมที่มีขนาดเล็กที่สุดคือ ครอบครัวที่มีพ่อ - แม่ หรือ พ่อแม่ลูก ในขณะที่ชุมชนหรือหมู่บ้านจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นอำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ ตลอดจนสังคมโลกที่มีประชากรอาศัยอยู่ร่วมกัน

๒.๓.๒ ความสัมพันธ์ ประชากร หรือสมาชิกในสังคมนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

๒.๓.๓ พื้นที่หรืออาณาเขต คนในสังคมจะอาศัยอยู่ในบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งพื้นที่อาจมีขนาดจำกัด เช่น บริเวณบนของครอบครัวหนึ่งหรือบริเวณกว้างขวาง เป็นอำเภอหรือจังหวัดโดยไม่ถูกจำกัดพื้นที่ เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคลทางอินเทอร์เน็ต

๒.๓.๔ การจัดระเบียบทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือบรรทัดฐานที่ควบคุมตามตำแหน่ง สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนบรรทัดฐานทางสังคมจะมีระบบแบบแผนเป็นที่ยอมรับ และเข้าใจร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

๒.๓.๕ การมีวัฒนธรรมของตนเอง เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นเหล่าภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกันทั้งทางกายภาพและประวัติศาสตร์ การสร้างวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง

๒.๔ หน้าที่ของสังคม

หน้าที่ของสังคมคือ การดูแลสมาชิกให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็นธรรมด้วยการประสานประโยชน์ให้สมาชิกทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ผลักดันให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์และประดิษฐ์สิ่งใหม่ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม รวมทั้งสร้างสำนึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองและถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นสมบัติของสังคม โดยความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน และจะต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ ความเชื่อถือที่สำคัญร่วมกันเป็นตัวเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดความมีระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขของสังคม (Society) โดยบุคคลในสังคมจะมีการยอมรับแบบแผน กฎเกณฑ์ของสังคมร่วมกันในการดำเนินชีวิต อันหมายถึงการจัดการทางสังคม (Social Management) หรือการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization)

๓. กระบวนการทางสังคม (Social Process)

กระบวนการทางสังคม หมายถึง รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์กันของบุคคล หรือ กลุ่มคน เพื่อถ่ายทอดแนวคิด การเรียนรู้แนวทางของการปฏิบัติต่อกันและกัน หรือเพื่อควบคุมสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กันภายใต้แบบแผน กฎเกณฑ์เดียวกันเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม เนื่องจากการรวมกันของบุคคล กลุ่มบุคคลที่เพิ่มมากขึ้นย่อมมีความแตกต่างกันความแตกต่างกันในหลายด้านหากไม่มีการควบคุม การจัดระเบียบอย่างถูกต้องเหมาะสมแล้วสังคมอาจสับสนวุ่นวายได้ ในการจัดระเบียบสังคมจะมีความครอบคลุม ๒ ประการ คือ

๓.๑ กลุ่มคนที่เป็นระเบียบ หมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันมีรูปแบบในการปฏิบัติ มีเป้าหมายหรือหน้าที่ที่กำหนด และมีการควบคุมทางสังคม

๓.๒ กระบวนการจัดระเบียบทางสังคม ประกอบด้วย บรรทัดฐานทางสังคม สถานภาพ บทบาท และการควบคุมทางสังคม

๔. การจัดระเบียบทางสังคม

การจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่จัดขึ้นเพื่อควบคุมสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กันภายใต้แบบแผนและกฎเกณฑ์เดียวกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม การจัดระเบียบทางสังคมมาจากสาเหตุสำคัญคือ ๑) เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย ๒) เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในสังคม และ ๓) เพื่อให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุขและมั่นคงในสังคม ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดระเบียบจะพิจารณาจากบรรทัดฐานของสังคม สถานภาพ บทบาท และการควบคุมทางสังคม โดยการบูรณาการทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุด ตามกรอบกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมที่เอื้อความเป็นประชาสังคม (Civil Society) บนพื้นฐานของความเอื้อเพื่อผู้แผ่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยยึดทุนทางสังคม (Social Capital) เพื่อการจัดการปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาสังคม (Civic Community) ที่มีศักยภาพตอบสนองความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันสังคมสามารถสร้างระบบการจัดการตนเองและดำรงอยู่ได้อย่างมีศักยภาพมั่นคง แม้บริบทแวดล้อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไป

๕. ความจำเป็นที่ต้องมีการจัดระเบียบสังคม

๕.๑ เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความแตกต่างทั้งทางกายภาพและทางสังคม

๕.๒ เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีวัตถุประสงค์และมีความต้องการร่วมกันในสังคมมนุษย์ทุก ๆ สังคมสมาชิกแต่ละคนย่อมมีความต้องการพื้นฐานร่วมกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และความต้องการนั้น

๕.๓ เพื่อป้องกันการขัดแย้งระหว่างสมาชิกในสังคม ธรรมชาติของมนุษย์ คือ การต่อสู้ การใช้อำนาจ ดังนั้นจึงต้องมีกฎเกณฑ์เพื่อให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมราบรื่น

นอกจากนี้การจัดระเบียบทางสังคมมีสาเหตุที่สำคัญ คือ

๑. เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย
๒. ขจัดข้อขัดแย้งและป้องกันความขัดแย้งในสังคม
๓. ช่วยให้ผู้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขเป็นปึกแผ่น

ขณะที่การควบคุมทางสังคม (Social Control) จะเป็นกระบวนการทางสังคมที่มนุษย์นำมาใช้ในการจัดระเบียบพฤติกรรมมนุษย์ หรือสมาชิกในสังคมให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยกระบวนการทางสังคม (Social Process) เป็นกระบวนการเกี่ยวกับถ่ายทอดแนวความคิดการสอน การเรียนรู้ การเลียนแบบ การมีอำนาจเหนือการคุ้มครอง การเชื่อฟัง การต่อสู้ การแข่งขัน การปรับตัวและร่วมมือกัน รวมทั้งการจัดการแก้ไขความไร้ระเบียบทางสังคม (Social Disorganization) เพื่อการสร้างปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ที่มีแบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกของสังคมยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมตามสถานภาพและบทบาททางสังคม ทั้งนี้หากสมาชิกของสังคมละเมิดอาจได้รับปฏิกริยาต่าง ๆ

จากสมาชิกอื่น เช่น การถูกตีเตือน นินทา หรือ หากสมาชิกฝ่าฝืนบรรทัดฐานทางสังคมอาจได้รับการต่อต้านสมาชิกอื่นอย่างรุนแรงกว่าผู้ที่ละเมิดวิถีชาวบ้าน เช่น การถูกประชาทัณฑ์ หรือ ขับไล่ออกไปจากท้องถิ่น ขณะที่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับการลงโทษตามกฎหมายกำหนดโดยหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่เป็นผู้ควบคุมบทลงโทษอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ ในการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) จะมีความเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม เช่น การจัดระเบียบสังคมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยาและบุตร การจัดระเบียบสังคมและกลุ่มกรรมการการจัดระเบียบสังคมหมู่บ้าน ตลอดจนการจัดระเบียบของสังคมไทยทุกสังคมจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบอย่างน้อยแตกต่างกันบนตามความจำเป็นพื้นฐานต่อการดำรงอยู่ของสังคมทุกสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Ogburn and Nimkoff ที่เชื่อว่า การจัดระเบียบทางสังคมเป็นการรวมส่วนที่แตกต่างกันของคนให้ปฏิบัติหน้าที่กันเป็นกลุ่ม การกระทำที่คิดขึ้นเพื่อการได้มาบางสิ่งที่เราทำเช่นเดียวกับ Mavin E. Olsen ที่กล่าวว่า การจัดระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความมีระเบียบในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมเพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย จัดข้อขัดแย้งและป้องกันความขัดแย้งในสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขเป็นปึกแผ่น โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

๑. บรรทัดฐานทางสังคมหรือปทัสถาน (Norms) หมายถึง มาตรฐานที่คนส่วนใหญ่ในกลุ่มยึดถือเป็นแนวทางในกาปฏิบัติ ได้แก่ กฎ ระเบียบ แบบแผนความประพฤติต่าง ๆ ประเภทของบรรทัดฐานทางสังคม แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.๑ วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (Folkways) หมายถึง แนวทางการปฏิบัติของบุคคลในสังคมซึ่งปฏิบัติตามความเคยชินและเป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น การลุกให้คนชราที่นั่งในรถประจำทางซึ่งวิถีประชา อาจหมายถึง มารยาททางสังคม งานพิธีต่าง ๆ ตามสมัยนิยม เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การอาบน้ำวันละ ๒ ครั้ง เป็นต้น ผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามแนวทางจะได้รับการตีเตือน เยาะเย้ยถากถาง หรือการนินทาจากผู้อื่นทำให้สมาชิกต้องปฏิบัติตาม

๑.๒ กฎศีลธรรมหรือจารีต (Morals) หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติโดยเคร่งครัด มีความสำคัญมากกว่าวิถีประชา หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมประณามอย่างรุนแรง กฎศีลธรรมมักเป็นข้อห้าม เป็นกฎข้อบังคับและมีเรื่องของศีลธรรมความรับผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมาก ตัวอย่างของกฎศีลธรรมหรือจารีตของไทย เช่น ห้ามพ่อแต่งงานกับลูกสาว ลูกจะทุบตีพ่อแม่ไม่ได้

๑.๓ กฎหมาย (Laws) หมายถึงกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่รัฐบัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรโดยองค์การทางการเมืองการปกครองและได้รับการรับรองจากองค์การของรัฐ เพื่อควบคุมบุคคลในสังคม หากผู้ใดฝ่าฝืนย่อมได้รับการลงโทษตามกฎหมาย ได้แก่ ระเบียบ ข้อบังคับ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และพระราชบัญญัติ เป็นต้น กฎหมายที่ดีต้องทันต่อเหตุการณ์หรือเป็นกฎหมายที่คาดการณ์ข้างหน้าได้

๒. สถานภาพ (Status) เป็นตำแหน่งหรือฐานะที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม สถานภาพจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีแต่ผู้อื่น เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมมีระเบียบ แบบแผนและบุคคลเดียวอาจมีหลายสถานภาพได้สถานภาพมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๒.๑ เป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น สุชาติเป็นครู นารี เป็นนักเรียน สมภพเป็นแพทย์ เป็นต้น

๒.๒ บุคคลหนึ่งอาจมีหลายสถานภาพ เช่น สุชาติมีสถานภาพเป็นครู เป็นพ่อ และเป็นข้าราชการ เป็นต้น

๒.๓ เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม

๒.๔ เป็นตัวกำหนดว่าบุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไรในสังคม ทำให้ต่างคนต่างรู้สิทธิและหน้าที่ของตน

๓. บทบาท (Role) หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่และการแสดงพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพที่เหมาะสม และถูกต้องจะทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมดำเนินไปได้ด้วยดี ประกอบด้วย

๓.๑ บทบาททางสังคมที่เป็นการกระทำตามสิทธิ และหน้าที่ตามที่กำหนดสถานภาพทางสังคม บทบาทและสถานภาพทางสังคมจะทำให้การกระทำระหว่างกันทางสังคมของสมาชิกดำเนินไปอย่างสอดคล้องกลมกลืน และช่วยให้การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมมีความราบรื่น

๓.๒ บทบาททางสังคมที่ก่อให้เกิดการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในสังคมตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนการรับและการให้ประโยชน์ระหว่างกัน

ดังนั้นหากสังคมปราศจากการกำหนดบทบาททางสังคม รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมอาจส่งผลให้สังคมขาดระเบียบและปราศจากทิศทางแน่นอน บทบาทที่ขัดกันของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่มีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกันและในการกระทำอีกบทบาทหนึ่งอาจจะขัดกับอีกบทบาทหนึ่ง การขัดกันในบทบาทย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ สมาชิกในสังคมจะต้องตัดสินใจตามวาระและโอกาสที่เกิดขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า การจัดระเบียบสังคมมีความสำคัญในการเป็นบรรทัดฐานและกระบวนการที่สมาชิกของสังคมจะได้มีพัฒนาการกระทำระหว่างกันทางสังคมให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ โดยสมาชิกของสังคมมีการยอมรับแนวทางการประพฤติ ปฏิบัติ และร่วมกันสืบทอดจนเป็นค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม คือ

๑. เพื่อเป็นแนวทางพฤติกรรมของมนุษย์ที่ทุกคนมีความเข้าใจร่วมกัน ทำให้มีการประพฤติปฏิบัติในแนวเดียวกัน

๒. เพื่อควบคุมสมาชิกในสังคมให้อยู่ในกรอบของสังคม ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม เพราะมนุษย์นั้นสามารถทำทั้งสิ่งที่ดีงามและชั่วร้าย

๖. ความมั่นคงทางสังคมและความมั่นคงแห่งรัฐ

ปัจจุบันการจัดระเบียบทางสังคมปรากฏขึ้นในสังคมทุกระดับ และทุกกลุ่มบุคคลทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ซึ่งสังคมควรจะยอมรับกฎเกณฑ์ที่กำหนดและปฏิบัติตาม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่น อันเป็นความมั่นคงของสังคมที่ส่งผลโดยตรงต่อบุคคลและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ขณะเดียวกันการจัดระเบียบสังคมที่สังคมสร้างขึ้นจะต้องได้รับการถ่ายทอดให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเพื่อคนในสังคมได้รับผลและประโยชน์ร่วมกันเป็นสำคัญ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

๖.๑ ระบบคุณค่าของสังคม (Social Value) คือ หัวใจหรือเป้าหมายสูงสุดที่สังคมปรารถนาที่จะให้บังเกิดขึ้น คุณค่านี้เป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมยอมรับ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามน่ายกย่อง

และสมควรกระทำให้บรรลุผล อันจะก่อให้เกิดความร่มเย็นและความพึงพอใจของสังคมทั้งมวลอาจมีการเรียกระบบคุณค่าของสังคมว่าเป็น "สัญญาประชาคม" ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานและการสังเคราะห์ระหว่างความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา อุดมการณ์ และภูมิปัญญาสังคมที่หล่อหลอมจนเกิดเป็นคุณค่า หรือ ค่านิยมที่พึงยกย่องตัวอย่างของค่านิยมของสังคม เช่น เสรีภาพ ความรักชาติความดีมีคุณธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรมและความสุขที่เป็นผลมาจากความสำเร็จ อันเกิดจากความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน เป็นต้น ระบบคุณค่าของสังคมทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นสมองของมนุษย์ที่เป็นศูนย์รวม กำหนดให้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดำเนินงานไปตามกลไกให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด เป้าหมายของสังคมเป็นเช่นเดียวกับที่สมาชิกของสังคมนั้นประสงค์ที่จะก้าวไปให้ถึงที่หมาย

๖.๒ บรรทัดฐานทางสังคม หรือ ปทัสถาน (Social norms) หมายถึง มาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาท และสถานภาพที่บุคคลมีในการกระทำต่าง ๆ ของชีวิตมาตรฐานการจัดระเบียบทางสังคมจึงเป็นวิธีการที่คนในสังคมกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน ในแต่ละโอกาสเวลา สถานการณ์ และสถานภาพโดย "ระเบียบทางสังคม" ที่สร้างขึ้นจะเป็นไปเพื่อให้สมาชิกใช้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อกันตามฐานะสถานการณ์ และโอกาส กฎระเบียบ จึงเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันในกลุ่มสมาชิกของสังคมเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข การจัดระเบียบทางสังคมจะแตกต่างกันจากความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ และบรรทัดฐานของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและการส่งผ่านกฎเกณฑ์ทางสังคมให้แก่ผู้เป็นสมาชิก อาทิ สังคมไทยจะแตกต่างจากสังคมจีน สังคมญี่ปุ่น สังคมอังกฤษ และสังคมแอฟริกัน หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกันความแตกต่างอาจเกิดขึ้นตามภูมิภาคจังหวัด หรือระดับหมู่บ้าน เพราะการสืบเชื้อสายมาจากต่างชาติพันธุ์ ต่างกลุ่มต่างเผ่าพันธุ์แล้วอพยพมาอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน

อย่างไรก็ตาม การจัดระเบียบทางสังคมเป็นแบบแผนและทิศทางที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่อย่างมั่นคงมีเสถียรภาพของสังคมในทุกด้านสอดคล้องกับแนวคิดและนโยบายของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่กล่าวถึง แนวทางการจัดระเบียบสังคมเพื่อสร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนทั่วไปประกอบด้วย

๑. นโยบายการศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษาทางเลือกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้สามารถเรียนรู้ พัฒนาตนได้เต็มตามศักยภาพ โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำและพัฒนากำลังคนให้เป็นที่ต้องการเหมาะสมกับพื้นที่ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจบริการระยะเฉพาะหน้า การปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษาให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้เรียนและลักษณะพื้นที่ของสถานศึกษา จัดระบบการสนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีสิทธิเลือกใช้บริการการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยการพิจารณาให้มีคู่มือการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึงและการร่วมปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่สถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลและบริหารจัดการได้อย่างอิสระและคล่องตัวขึ้น การจัดการเรียนการสอนมุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขณะเดียวกันกับการให้การทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ โดยสนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

๒. นโยบายการยกระดับคุณภาพบริการด้านสาธารณสุขและสุขภาพของประชาชนโดยวางรากฐานให้ระบบหลักประกันสุขภาพครอบคลุมประชากรในทุกภาคส่วนอย่างมีคุณภาพโดยไม่มี ความเหลื่อมล้ำของคุณภาพบริการแต่ละระบบ และบูรณาการข้อมูลระหว่างทุกระบบหลักประกันสุขภาพ พัฒนาระบบบริหารสุขภาพ โดยเน้นการป้องกันโรคมกกว่าการรักษา การสร้างกลไกจัดการสุขภาพในระดับเขตแทนการกระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลาง ปรับระบบการจ้างงานการกระจายบุคลากร และทรัพยากรสาธารณสุขให้เหมาะสมกับท้องถิ่น สนับสนุนความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการพัฒนาระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ประสานการทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาการตั้งครุฑในวัยรุ่น และปัญหาด้านการแพทย์และจริยธรรมของการ อัมบงู การปลูกถ่ายอวัยวะและสเต็มเซลล์ โดยจัดให้มีมาตรการและกฎหมายที่รัดกุม

๓. นโยบายการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจะดำเนินนโยบาย เศรษฐกิจเป็น ๓ ระยะคือ ระยะเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการทันที ระยะต่อไปที่ต้องแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐานที่ ค้างคาอยู่ และระยะยาวที่ต้องวางรากฐานเพื่อความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง

๔. นโยบายการเสริมบทบาทและการใช้โอกาสในประชาคมอาเซียน เร่งพัฒนาความ เชื่อมโยงด้านการขนส่งภายในอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน โดยเร่งขับเคลื่อนตามแผนงานการพัฒนา ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ๖ ประเทศ (GMS) แผนความร่วมมือทาง เศรษฐกิจ อิระวดี - เจ้าพระยา - แม่น้ำโขง (ACMECS) แผนความร่วมมือแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความ ร่วมมือหลากหลายสาขาวิชาการและเศรษฐกิจ (BMSTEC) และแผนแม่บทความเชื่อมโยงในอาเซียน พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเริ่มจากการพัฒนาด้านการค้าชายแดน และโครงข่ายการคมนาคม ขนส่งบริเวณประตูการค้าหลักของประเทศเพื่อรองรับการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตและการลงทุน ข้ามแดน พัฒนาระบบ National Single Window (NSW) โดยระยะแรกให้ความสำคัญกับด้าน ชายแดนที่สำคัญ ๖ ด้าน ได้แก่ ปาดังเบซาร์ สะเดา อรัญประเทศ แม่สอด บ้านคลองลึก และบ้าน คลองใหญ่

๕. นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การ วิจัยและการพัฒนา และนวัตกรรมสนับสนุนการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการวิจัย และพัฒนาของประเทศเพื่อ มุ่งเป้าหมายให้ไม่ต่ำกว่า ๑ % ของรายได้ประชาชาติและมีสัดส่วนรัฐต่อเอกชน ๓๐:๗๐ ตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขันส่งเสริมให้ โครงการลงทุนขนาดใหญ่ของประเทศ เช่น ด้านพลังงานสะอาด ระบบราง ยานยนต์ ไฟฟ้า การ จัดการน้ำและขยะ การใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาวิจัย และพัฒนาและนวัตกรรมของไทยตามความ เหมาะสม ในกรณีที่ต้องจำเป็นต้องซื้อวัสดุอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีจากต่างประเทศจะให้มีเงื่อนไขการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคตด้วย

๖. นโยบายการรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างสมดุลระหว่างกรอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในระยะเฉพาะหน้า เร่งปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าโดยให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจนส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่เอกชนเพื่อลดแรงกดดันในการตัดไม้จากป่าธรรมชาติในระยะต่อเนื่อง พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐโดยยึดแนวพระราชดำริที่ให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ เช่น กำหนดเขตป่าชุมชนให้ชัดเจนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศให้เป็นเอกภาพในทุกมิติทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ จัดให้มีแผนบริหารน้ำของประเทศเพื่อให้การจัดทำแผนงานไม่เกิดความซ้ำซ้อนมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เร่งรัดการควบคุมมลพิษทางอากาศ ขยะและน้ำเสียที่เกิดจากการผลิตและบริโภคในพื้นที่ใดที่สามารถจัดการขยะมูลฝอยโดยการแปรรูปเป็นพลังงานจะสนับสนุนให้ดำเนินการส่วนขยะอุตสาหกรรมนั้นจะวางระเบียบมาตรการเป็นพิเศษโดยกำหนดให้ทั้งในขยะอุตสาหกรรมที่สร้างขึ้นแบบมีมาตรฐาน และพัฒนาระบบตรวจสอบไม่ให้มีการลักลอบทิ้งขยะติดเชื้อ และใช้มาตรการทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด

๗. นโยบายการส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาล และการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ จัดระบบอัตราค่าจ้างและปรับปรุงค่าตอบแทนบุคลากรภาครัฐให้เหมาะสมและเป็นธรรมยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อสร้างความเชื่อมั่นวางใจในระบบราชการ ลดต้นทุนดำเนินการของภาครัฐกิจเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ การรักษาบุคลากรภาครัฐที่มีประสิทธิภาพไว้ในระบบราชการ โดยจะดำเนินการตั้งแต่ระยะเฉพาะหน้าไปตามลำดับความจำเป็นและตามที่กฎหมายเอื้อให้สามารถดำเนินการได้

พื้นที่และชุมชนริมคลองเปรมประชากร

คลองเปรมประชากรเป็น ๑ ใน ๙ คลองสายหลักในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเป็นคลองสายแรกที่ รัชกาลที่ ๕ มีพระราชดำรัสให้ขุดขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๑๕ เป็นคลองที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากคลองผดุงกรุงเกษมบริเวณหน้าวัดโสมนัสวรวิหาร ไปทะลุตำบลเกาะใหญ่ แขวงกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นระยะทาง ๑,๒๗๑ เส้น ๓ วา (๕๐,๘๔๖ เมตร) โดยมีพระราชประสงค์เพื่อร่นระยะทางในการเดินเรือไปมาระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงรัตนโกสินทร์ให้สั้นลงและขยายพื้นที่เพาะปลูกในบริเวณใกล้เคียงให้เจริญขึ้น เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและพระราชกุศลให้ราษฎรได้รับความสะดวกสบายโดยทั่วกัน สมกับนามพระราชทานของคลองนี้ว่า "คลองเปรมประชากร" หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คณะรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดให้คลองเปรมประชากรเป็นคลองที่ควรอนุรักษ์ไว้ ในขณะเดียวกันคลองเปรมประชากรเป็นคลองที่กรมชลประทานได้ส่งมอบที่ดินบริเวณคลองให้กับกรมธนารักษ์ เพื่อให้กรุงเทพมหานครโดยสำนักงานระบายน้ำเป็นผู้ใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและปัญหาการจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๑

เนื่องจากสภาพทั่วไปของคลองเปรมประชากรในปัจจุบันมีปัญหาการรुक้าลำคลองเป็นจำนวนกว่า ๕,๐๐๐ ครัวเรือน โดยเฉพาะในพื้นที่ของเขตจตุจักร หลักสี่ และดอนเมือง กรุงเทพมหานคร และอำเภอเมืองฯ จังหวัดปทุมธานี สภาพชุมชนริมคลองส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่แออัด จึงทำให้เกิดปัญหาขยะและน้ำเสีย สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมไม่สวยงามและไม่ถูกสุขลักษณะ อีกทั้งยังกีดขวางทางระบายน้ำในคลองและเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดน้ำท่วม

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ เห็นชอบข้อเสนอการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรูก้าลำน้ำสาธารณะ โดยให้กระทรวงมหาดไทยและกรุงเทพมหานครร่วมดำเนินการตามกฎหมายกับผู้รูก้าลำน้ำสาธารณะและให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พิจารณาจัดหาที่อยู่ถาวรให้กับผู้รูก้าโดยกำหนดให้คลองลาดพร้าวเป็นโครงการนำร่อง ต่อมาคณะอำนวยการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรูก้าลำน้ำสาธารณะกำหนดให้มีการประชุมเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕ โดยมีรองนายกรัฐมนตรี (พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ) เป็นประธานกรรมการ มีมติให้กรุงเทพมหานครจัดทำแผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานระบบคลองและการพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร และแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทฯ ดังกล่าวประกอบด้วย สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติและสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษา และคณะอนุกรรมการที่มาจาก กรุงเทพมหานคร ทั้งหน่วยงานระดับสำนักและสำนักงานเขต (ดอนเมือง หลักสี่ จตุจักร บางซื่อ ดุสิต) กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงบประมาณ จังหวัดปทุมธานี สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมธนารักษ์ กรมที่ดิน กรมชลประทาน กรมประชาสัมพันธ์ การเคหะแห่งชาติ การไฟฟ้านครหลวง การประปานครหลวง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อให้การดำเนินการของทุกหน่วยงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และลดผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่อาศัยริมคลองเปรมประชากร

โครงการบ้านมั่นคง

การเจริญเติบโตของเมืองก่อให้เกิดความแออัด ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมมีปัญหาชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก กระจุกกระจายในเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและเมืองโดยทั่วไป เนื่องจากขาดการจัดการด้านที่ดินอย่างเหมาะสมรองรับการอยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มคนระดับล่างของเมือง ซึ่งจากข้อมูลปี ๒๕๔๓ พบว่า มีชุมชนแออัดรวมทั้งชุมชนบุกรุกและชุมชนรายได้น้อยอื่น ๆ ในเมืองต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนถึง ๕,๕๐๐ ชุมชน ๑,๕๐๐,๐๐๐ ครัวเรือน จำนวนประชากรสูงถึง ๖,๗๕๐,๐๐๐ คน เมื่อรวมกับกลุ่มคนที่กระจายอยู่นอกชุมชน อาศัยอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งคนจนในชุมชนแออัดและที่กระจายในชุมชนเมืองอื่น ๆ ทั้งสิ้น ๑,๘๗๐,๐๐๐ ครัวเรือน ประมาณ ๘,๖๕๐,๐๐๐ คน

เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรเมืองทั้งหมดแล้ว สัดส่วนคนจนในชุมชนแออัดสูงถึงร้อยละ ๓๗ กลุ่มคนเหล่านี้ขาดความมั่นคงในการอยู่อาศัย เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในที่ดินของรัฐ วัด เอกชนหรือที่ผสม มีปัญหาไล่ที่ในระดับต่าง ๆ รวมทั้งที่อยู่ในระหว่างการไล่รื้อรวม ๔๔๕ ชุมชน ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ ครัวเรือน

การพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง

โครงการบ้านมั่นคง เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในโครงการนำร่อง ๑๐ โครงการที่ คณะรัฐมนตรี ให้ความเห็นชอบดำเนินการในปี ๒๕๔๖ ในวงเงินงบประมาณ ๑๔๖ ล้านบาท โดยให้ ดำเนินการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาตามแนวทางบ้านมั่นคง เพื่อจัดทำแผนพัฒนาความมั่นคงใน การอยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดอย่างเร่งด่วน มีเป้าหมายสำคัญ เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัด (คนจนเมือง) มีแนวทางหลักในการดำเนินงานโดยให้ชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินการ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนโยบาย

พัฒนาการของโครงการบ้านมั่นคง มีดังนี้

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบอนุมัติให้ดำเนินการโครงการ "บ้านมั่นคง" เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๖ ในโครงการนำร่อง ๑๐ โครงการ จำนวน ๑,๕๒๕ หน่วย งบประมาณ ๑๔๖.๖ ล้านบาท

ต่อมาปี ๒๕๔๗ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด "บ้านมั่นคง" เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ ให้ดำเนินการใน ๔๒ เมือง/เขต ๓๐ จังหวัดทั่วประเทศ จำนวน ๑๗๔ ชุมชน ๑๕,๐๑๖ หน่วย งบประมาณ ๑,๐๙๔,๘๑ ล้านบาท (อุดหนุนจากรัฐ ๙๙๐ ล้านบาท กองทุน พอช. ๑๐๔,๘๑ ล้านบาท)

ปี ๒๕๔๘ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแผนปฏิบัติการปี ๒๕๔๘ - ๒๕๕๑ โดยมีเป้าหมาย ๒๘๕,๐๐๐ ครัวเรือน งบประมาณ ๑๙,๓๖๗ ล้านบาท และคาดว่าจะต้องใช้งบสิ้นเชื่อ ๓๔,๒๐๐ ล้านบาท

๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีมีมติปรับโครงการตามแผนปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ ปรับลดเป้าหมายคงเหลือ ๒๐๐,๒๑๘ หน่วย งบประมาณ ๑๓,๖๑๕ ล้านบาท (เฉลี่ยครัวเรือนละ ๖๘,๐๐๐ บาท)

๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๒ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบปรับเพิ่มเงินอุดหนุนต่อหน่วย โครงการบ้านมั่นคงจากเดิม ๖๘,๐๐๐ บาท เป็น ๘๐,๐๐๐ บาท

๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๒ คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติการจัดสรรวงเงินโครงการ ซึ่ง กระทรวงการคลังได้พิจารณาการขอการจัดสรรวงเงินทั้งสิ้น ๖,๐๐๐ ล้านบาท ในระยะ ๓ ปี คือ ปี ๒๕๕๓ จำนวน ๓,๐๐๐ ล้านบาท ปี ๒๕๕๔ จำนวน ๑,๐๐๐ ล้านบาท และปี ๒๕๕๕ จำนวน ๒,๐๐๐ ล้านบาทโครงการบ้านมั่นคง ได้รับการยกเว้น ผ่อนผันการปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารสำหรับ อาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มีหรือพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ. ๒๕๕๔ และ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้ตีความคำว่า "โครงการ" ตามกฎกระทรวงดังกล่าว และมีความเห็นเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ ว่า "โครงการพัฒนาความมั่นคงที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด โครงการบ้านมั่นคง" เป็นโครงการที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแล้ว และกำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการและให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์พิจารณาแผนการดำเนินงาน รวมถึงกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้สภาพชุมชนแออัดหมด ไปภายในเวลาที่กำหนด ดังนั้น "โครงการ" จึงเป็นไปตามบทนิยามคำว่า "โครงการ"

โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้นำหน่วยราชการในพระองค์ ๙๐๔ ร่วมกันจัดโครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรและสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีความ สมัคสมานสามัคคี มีความสุขและประเทศชาติมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีหน่วยราชการในพระองค์ ๙๐๔ เป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติงานร่วมกับ หน่วยงาน ภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน และให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริมีหน้าที่ควบคุม อำนวยการและประสานการปฏิบัติเพื่อให้การจัดกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ เป็นไปอย่างต่อเนื่องถูกต้องตามพระราชโบาย และสมพระเกียรติ

ในระยะเริ่มแรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชปณิธานในการบำเพ็ญประโยชน์พื้นที่ชุมชนโดยรอบพระราชวังดุสิตเป็นการทำความ ดีด้วยหัวใจถวายเป็น พระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรโดยหน่วยทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์หน่วยทหารรักษาพระองค์ ข้าราชการบริพารในพระองค์ฯ ร่วมกับประชาชนจิตอาสา "เราทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์" ร่วมกันดูแลและพัฒนารักษาสวนที่จกชุมชนเล็ก ๆ รอบพระราชวังดุสิตขยาย สู่พื้นที่โดยรวมของประเทศในการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

ความหมายของ "จิตอาสา" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายของ "จิตอาสา" ดังนี้

"จิต" เป็นคำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก

"อาสา" เป็นคำกริยาหมายถึง เสนอตัวเข้ารับทำ

ดังนั้น "จิตอาสา" จึงหมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจ สมัคใจอิมใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตายเมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีและเห็นน้ำตาเปลี่ยนแปลงเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย "บุญ" คือความสงบเยือกเย็น และพลังแห่งความดีอีกทั้งยังช่วยลด "อหัตตา" หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้

ความหมายของ จิตอาสา "เราทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์"

หมายถึง ประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งในและต่างประเทศที่สมัคใจช่วยเหลือผู้อื่นยอมเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาใน การทำงานที่เป็นสาธารณประโยชน์ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จิตอาสาตามพระราชโบาย แบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. จิตอาสาพัฒนา : ได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย

ในการดำรงชีวิตประจำวันการประกอบอาชีพ รวมทั้งการ สาธารณสุข ฯลฯ แบ่งตามภารกิจงานเป็น ๘ กลุ่มงาน ดังนี้

๑.๑ จิตอาสาพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ประชามีสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อาทิ การขุดลอกคูคลอง การดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยของศาสนสถานหรือสถานที่สาธารณะ การจัดเก็บผักตบชวา การปลูกต้นไม้ รวมทั้งการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่สร้างความเป็นอยู่ของ ชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขอย่างยั่งยืน

๑.๒ จิตอาสางานประดิษฐ์และเผยแพร่ผลงานศิลปาชีพ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่นำความรู้ทางด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเผยแพร่ และถ่ายทอดเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อไป

๑.๓ จิตอาสาฝ่ายกิจกรรมการแสดงและนิทรรศการ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุนในการจัดงานหรือกิจกรรมการแสดงและนิทรรศการ เฉลิมพระเกียรติ เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจและเผยแพร่กิจกรรมจิตอาสาฯ เช่น กิจกรรมการแสดงดนตรีบริเวณพระลานพระราชวังดุสิตการจัดงานอุ่นไอรัก คลายความหนาว งานเฉลิมฉลองวันมหามงคลครบ ๖๐ พรรษา ๖๐ พรรษา ๖๐ พรรษา ๖๐ พรรษา ๖๐ พรรษา ๖๐ พรรษา เป็นต้น

๑.๔ จิตอาสาฝ่ายแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกแก่แพทย์ พยาบาล รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ

๑.๕ จิตอาสาฝ่ายทะเบียนและข้อมูล หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกประชาชนที่มาลงทะเบียนจิตอาสาฯ

๑.๖ จิตอาสาฝ่ายส่งกำลังบำรุงและสนับสนุน หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนอำนวยความสะดวก ดูแลความเรียบร้อย จัดหาหรือบริการอาหาร น้ำดื่ม ให้กับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม/จิตอาสาที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน

๑.๗ จิตอาสาฝ่ายประชาสัมพันธ์ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ช่วยงานประชาสัมพันธ์และให้บริการข้อมูลการจัดกิจกรรมจิตอาสาฯรวมถึงช่วยดูแลต้อนรับ ประชาชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรม

๑.๘ จิตอาสาฝ่ายรักษาความปลอดภัยและจราจร หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกในการสัญจรของประชาชนการแนะนำ เส้นทาง การแจ้งอุบัติเหตุการจราจรให้เจ้าพนักงานทราบ

๒. จิตอาสาภัยพิบัติ : ได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าตรวจ เตือน และเตรียมการรองรับภัยพิบัติทั้งที่เกิดจกธรรมชาติ และเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โดยรวมและการเข้าช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนจากภัยพิบัติ ดังกล่าว เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น

๓ จิตอาสาเฉพาะกิจ : ได้แก่กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์ให้ปฏิบัติในงานพระราชพิธี หรือการรับเสด็จ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการใช้งำลังพลจิตอาสาาร่วมปฏิบัติกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาร่วมงานรวมทั้งการ

เตรียมการ การเตรียมสถานที่และการฟื้นฟูสถานที่ภายหลัง การปฏิบัติในพระราชพิธี และการเสด็จฯ นั้น ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เสาวภา โปทยวัฒน์ ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนป้อมมหากาฬมิติใหม่ ในเส้นทางการเป็นสมัยใหม่ของไทย การศึกษาในเรื่องนี้เป็นการสังเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในป้อมมหากาฬซึ่งเป็นชุมชนที่มีความขัดแย้งทางกฎหมายกับกรุงเทพมหานคร ในประเด็นของการรื้อถอนมาร่วม ๒๐ ปี ในขณะเดียวกันชุมชนได้มีการรวมตัว และใช้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นการต่อรองเพื่อให้คนในชุมชนยังคงอยู่ในป้อมมหากาฬในฐานะของผู้สืบทอดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนแห่งนี้ร่วมกับการเป็นกลไก ร่วมพัฒนาตามนโยบายของบ้านเมืองในการใช้พื้นที่แห่งนี้ให้เป็น แหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ตามแผนพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ ปัญหาของชุมชนแห่งนี้ถ้าหากชุมชนคืนพื้นที่ให้กับรัฐ รัฐก็จะนำไปสู่การสร้างประโยชน์ด้านกายภาพซึ่งรัฐคาดหวังการเกิดประโยชน์แก่ประชาชนกรุงเทพมหานคร ขณะเดียวกันการรื้อถอนชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนกลุ่มหนึ่งที่อ้างถึงสิทธิที่ดินและบรรพบุรุษเคยตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แห่งนี้มาก่อน ดังนั้นพื้นที่และชุมชนของ ป้อมมหากาฬจึงเปรียบได้ เช่น เวทีการแสดงระหว่งฝ่ายรัฐซึ่งมองอนาคตตามระบบทุนนิยม ในขณะที่ชุมชนเป็นฝ่ายมองย้อนกลับในความ เป็นจริงแห่งอดีต จนเป็นที่มาของความขัดแย้งการต่อต้านที่มีได้ก่อให้เกิดความเป็นประโยชน์แก่กัน ด้วยเหตุนี้ทางออกของการนำเสนอวิธีในการนำมิติใหม่ในเส้นทางการเป็นพลังในการสร้างความ เข้มแข็งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศเพื่อให้ท้องถิ่นไทยได้กำหนดการปรับเปลี่ยนตนเอง ในการอยู่ภายใต้กรอบอำนาจทางกฎหมายของรัฐ โดยมีให้เสียความเป็นท้องถิ่นตามอิทธิพลของ กระแสยุคโลกาภิวัตน์

ธีราพร ทวีธรรมเจริญ ดำเนินการประมวลแนวคิดในทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมกับ ทฤษฎีชุมชนต่าง ๆ เพื่อช่วยในการศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น โดยทฤษฎี โครงสร้างทางสังคมจะให้กรอบความคิดที่ช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสมาชิกในชุมชนด้วยข้อมูลที่ได้จากการพูดคุย สัมภาษณ์ หรือจากการสังเกต พฤติกรรมของคนในชุมชน ในขณะเดียวกันแนวคิดในทฤษฎีชุมชนต่าง ๆ ยังช่วยในการอธิบาย พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนเหล่านั้นให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยให้สามารถ คาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และวิเคราะห์ชุมชนต่อไปได้ดังนั้นเมื่อได้นำสองแนวคิด ดังกล่าวมาใช้ร่วมกันก็จะทำให้ได้ทางเลือกใหม่ในการศึกษาชุมชนที่มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น และเกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนได้ดีขึ้น

พลตรี ณรงค์พันธ์ จิตต์แก้วแท้ ได้จัดทำเอกสารวิจัยในการจัดระเบียบชุมชนริมคลองลาดพร้าวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เพื่อศึกษาสภาพการณ์และรับทราบปัญหาของชุมชนริม คลองลาดพร้าวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และศึกษาความต้องการพื้นฐานของประชาชน ตลอดจนหา แนวทางในการจัดระเบียบชุมชนดังกล่าว โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ปฏิบัติงานในชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ทำให้ทราบว่า การจัดระเบียบชุมชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุก กระบวนการ เช่น เปิดเวทีเพื่อสร้างการรับรู้ข่าวสารอย่างกว้างขวาง รวมทั้งควรมีการจัดกิจกรรมที่

ประชาชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน จัดสรรพื้นที่เป็นลานกีฬา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการสัญจรทางเรือ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม มีการวางแผนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเป็นไปด้วยความถูกต้องของกฎหมาย การสร้างเสริมอาชีพในท้องถิ่น อีกทั้งการพัฒนาชุมชนจะสัมฤทธิ์ผลจะต้องได้รับการสนับสนุนปัจจัยจากภาครัฐ ภาคเอกชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ธรรมปพน กมล ได้จัดทำเอกสารวิจัยในการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (บ้านประชารัฐริมคลอง) กรณีศึกษาชุมชน กสบ.พัฒนา แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร รวมถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินการโครงการตลอดจนความคิดเห็นรวมถึงความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินการโครงการดังกล่าว โดยวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน ซึ่งได้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) เป็นหลักและข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) สนับสนุนในการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก จำนวน ๕ คน และแบบสอบถาม ๕๐ กลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า โครงการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (บ้านประชารัฐริมคลอง) จะบรรลุผลสำเร็จนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลนโยบายอย่างสม่ำเสมอ เน้นในเรื่องการวางแผนอย่างต่อเนื่องในการดำเนินโครงการฯ และสนับสนุนการเพิ่มจำนวนบุคลากรในการดำเนินงานให้เพียงพอต่อการดำเนินนโยบายโครงการบ้านมั่นคงในที่ราชพัสดุ ตลอดจนเพิ่มเติมประชาสัมพันธ์หรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโครงการฯ ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจแนวทางในการดำเนินโครงการในกรณีที่ประชาชนอาจกลายเป็นผู้บุกรุกที่ราชพัสดุ

ปราโมทย์ ขวาลา ได้จัดทำเอกสารวิจัยแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากรในความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัย (ผู้บุกรุก) เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากร ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากรในความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัย (ผู้บุกรุก) และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากร อาศัยเทคนิคการสำรวจเชิงพรรณนา โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์ทางสถิติหาค่าร้อยละและความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในชุมชน หัวหน้าชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากการวิจัยพบว่าปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัญหาส่วนรวมของชุมชน (ร้อยละ ๘๖) และความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่คิดจะย้ายออกไปถ้ามีที่ใหม่ที่ดีกว่า (ร้อยละ ๓๓) และกลุ่มที่คิดว่าจะอยู่ที่เดิมแต่ควรปรับปรุง (ร้อยละ ๕๑) โดยกลุ่มที่จะย้ายออกไปมีความเห็นว่าจะย้ายไปอยู่ในที่รัฐจัดหาให้และควรเป็นที่ดินเช่าซื้อระยะยาว โดยรัฐปลูกบ้านให้ หรือปลูกบ้านเองก็ได้และต้องการให้รัฐช่วยเหลือค่ารถถอน หรือค่าก่อสร้างบ้านหลังใหม่เกณฑ์ในการพิจารณาทำเลที่ตั้งใหม่ได้แก่ ๑)ความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ๒)สาธารณูปโภค ๓.เพื่อนบ้านและสาธารณูปการ ในส่วนของกลุ่มที่จะอยู่ที่เดิมแต่ควรแก้ไขปรับปรุง มีเหตุผลในการตัดสินใจอยู่ที่เดิมเนื่องจากมีความผูกพันกับพื้นที่นี้เพราะอยู่มานาน รองลงมาคือการอยู่ใกล้ญาติพี่น้อง และกลัวว่าระบบสาธารณูปโภคในที่ใหม่จะไม่พร้อม กลุ่มนี้มีความเห็นว่ารูปแบบการปรับปรุงควรเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน โดยร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการทั้งในส่วนการแก้ไขการรื้อล้างคลอง การรักษาความสะอาดของคลอง การปรับปรุงชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย การแก้ไข

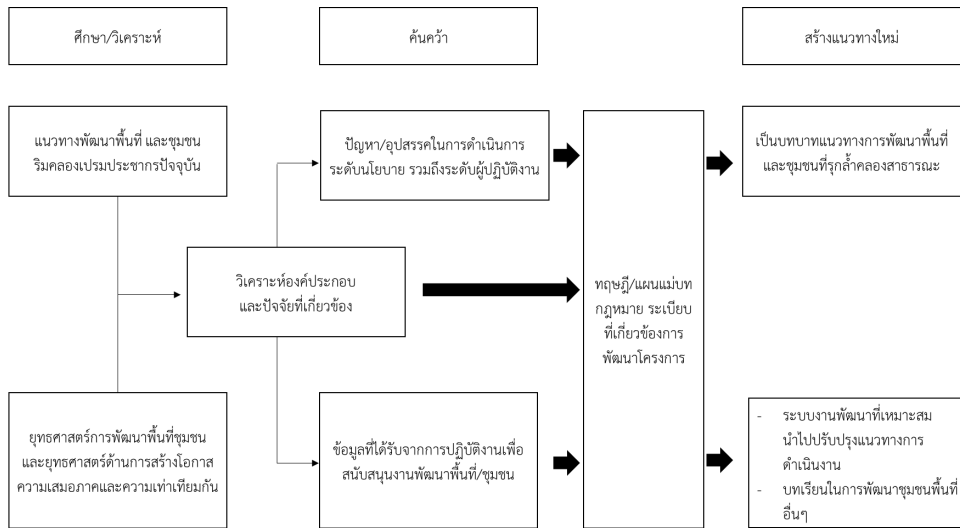
ปัญหาทางด้านสังคม ทั้งสองแนวทางการแก้ไขปัญหา เมื่อพิจารณาจากเหตุผลของแต่ละแนวทางและปัญหาที่จะเกิดขึ้น พบว่าแนวทางการย้ายบ้านไปอยู่ที่ใหม่ น่าจะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากรอย่างยั่งยืน โดยอยู่ภายใต้กรอบความคิดที่ให้ชุมชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยที่จะย้าย สถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัยและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัย

วิชญ์วิสิฐ พรหมตา^๑ อีราพร ทองปัญญา^๒ ชลิตา บัณชุงศ์^๓ ได้จัดทำเอกสารวิจัยผลกระทบจากโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองกรณีศึกษาชุมชนริมคลองฝั่งตะวันตก กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาผลกระทบจากโครงการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากผลการวิจัยพบว่า สภาพของชุมชนริมคลองถนนฝั่งตะวันตกในช่วงที่โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองเข้ามาในชุมชนแห่งนี้ทำให้สภาพชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป โดยได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากโครงการ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านที่อยู่อาศัย ๒) ด้านเศรษฐกิจ และ ๓) ด้านสังคมวัฒนธรรม โดยผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยในเชิงบวกคือ ได้บ้านหลังใหม่ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม ราคาถูก และมีการทำสัญญาเช่าซื้อบ้านมั่นคง และที่ดินอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรกับกรมธนารักษ์เป็นระยะเวลา ๓๐ ปี ส่วนผลกระทบเชิงลบคือ ผู้ที่ยอมรับสัญญาเช่าซื้อบ้านมั่นคงและที่ดินจะต้องสูญเสียความเป็นเจ้าของเดิมในพื้นที่ชุมชน และต้องทำสัญญาเช่าซื้อบ้านมั่นคงและที่ดินไปทุก ๆ ๓๐ ปี **ผลกระทบด้านเศรษฐกิจเชิงบวก**คือ หน่วยงานภาครัฐมีการส่งเสริมอาชีพและจัดตั้งรัฐวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ในขณะที่ผลกระทบเชิงลบคือ ผู้ที่ประกอบอาชีพเดิมต้องสูญเสียอาชีพและรายได้เดิมของตนไปจนกว่าโครงการจะดำเนินการเสร็จสิ้น และ**ผลกระทบด้านสังคมเชิงบวก**คือ การดำเนินการสร้างเขื่อนริมคลอง เพื่อป้องกันปัญหาอุทกภัยในกรุงเทพมหานคร มีการจัดระเบียบชุมชนให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และน่ามอง และผลกระทบเชิงลบคือ คนในชุมชนเกิดการแตกแยกทางความคิด แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ กลุ่มคนที่เข้าร่วมโครงการ และกลุ่มคนที่ไม่เข้าร่วมและไม่ต้องการโครงการทำให้เกิดปัญหาสมาชิกครอบครัวต้องแยกกันอยู่อาศัย เด็กในวัยเรียนต้องย้ายไปอยู่อาศัยพื้นที่ใหม่ที่ห่างไกลจากสถานศึกษา รวมไปถึงการสูญหายของวัฒนธรรมชุมชนของคนในชุมชนริมคลองถนนฝั่งตะวันตก

วรรณิศา นาวาล่อง ได้จัดทำเอกสารวิจัยโครงการต้นแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลองเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต ที่พบว่า ชุมชนริมคลองมีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมมาก มีสิ่งผิดกฎหมายในชุมชนซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนทำให้นายกรัฐมนตรีได้มีนโยบายการจัดระเบียบคลองและการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดโดยเฉพาะการสร้างที่อยู่อาศัยราคาถูก แนวล่าคลองและทางระบายน้ำซึ่งจะมีการดำเนินโครงการนำร่องในคลองลาดพร้าวเป็นที่แรกเพราะเป็นเส้นทางระบายน้ำสายหลัก เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้นจึงศึกษาศักยภาพของพื้นที่ริมคลองลาดพร้าวทั้งในเรื่องของขนาดความกว้างคลองขนาดตลิ่ง ความหนาแน่นของประชากรและการเข้าถึงพื้นที่ซึ่งจะเลือกพื้นที่ที่มีรถไฟฟ้ามอเตอร์เวย์ตัดผ่านเพื่อส่งเสริมพื้นที่พาณิชย์ที่จะมาพร้อมกับการขยายตัวของเมืองและคืนพื้นที่บุกรุกให้กับสาธารณะ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ ๒ - ๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ ๓

การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ทำให้ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากประเทศเกษตรกรรมสู่ความเป็นชุมชนเมือง ในขณะ การพัฒนายังเกิดความไม่เท่าเทียมและเป็นวงแคบ ส่งผลให้การกระจายความเจริญนั้นยังคงกระจุกตัว เพียงภายในเมืองหลวงของประเทศ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงอพยพจากต่างจังหวัดเข้ามาหาเลี้ยงชีพ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตตัวเองให้ดีขึ้น เมื่อผู้คนจากหลากหลายพื้นที่ต่างทยอยเข้ามาอาศัย ในกรุงเทพมหานครโดยไม่มีที่อยู่ถูกต้องตามกฎหมายและขาดความมั่นคง ทำให้ต้องหาที่พักอาศัย ตามที่พอหาได้ ผู้คนจึงเลือกที่จะอาศัยริมคลอง เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและ มีระบบสาธารณูปโภคที่สะดวกสบาย โดยที่ดินริมคลองนั้น ๆ เป็นที่สาธารณะและที่ดินราชพัสดุของ กรมธนารักษ์ ภายใต้สังกัดกระทรวงการคลัง จากการที่ไม่อยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เกิด ปัญหา อาจถูกไล่ที่อยู่เสมอ โอกาสในการสร้างความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐาน และการดำรงชีวิตของ ครอบครัวผู้มีรายได้น้อยในเมืองที่มีความไม่แน่นอน ต้องทำงานหนักหาเช้ากินค่ำ เมื่อเวลาผ่านไปผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงไม่มีความเป็นระเบียบ ทำให้เกิดชุมชน แออัด อาคารบ้านเรือนปลูกอย่างแออัด สภาพบ้านเรือนทรุดโทรม มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น สถานที่อาศัยอยู่มีความคับแคบ สกปรก เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดปัญหา หลากหลายประการที่ส่งผลเสียต่อผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชน อาทิ ปัญหาด้านการค้ายาเสพติด ปัญหา อาชญากรรม ปัญหาความขัดแย้งของผู้คนในชุมชนเนื่องจากการขาดความเข้มแข็งของคนในชุมชน ปัญหาด้านสุขภาพและสาธารณูปโภค รวมถึงปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหา สิ่งก่อสร้างกีดขวางทางระบายน้ำอีกด้วย

กรณีคลองเปรมประชากรเป็นหนึ่งในคลองที่อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ โดยคลองมีสภาพตื้นเขิน น้ำที่เน่าเสีย และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีบ้านเรือนรูก ล้ำลำคลองทั้ง ๒ ฝั่งคลอง จำนวนกว่า ๕,๐๐๐ หลังคาเรือน อีกทั้งชุมชนทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ยังใช้ ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลองในการระบายน้ำเสีย ทั้งขยะ โดยคลองนี้ไม่ได้ใช้เพื่อการสัญจรมาเป็น เวลานาน ซึ่งใช้เพื่อการระบายน้ำเพียงอย่างเดียวแต่ก็ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากมีขยะและสิ่งกีดขวางทางน้ำ จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงไปอย่าง มาก โดยเฉพาะการบุกรุกริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ทำให้ส่งผลให้เกิดปัญหา มากมายและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย โดยมีปัญหาที่สำคัญดังนี้

๑. ปัญหาชุมชนแออัด ชุมชนแออัดเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย ปัญหาที่พบ ได้ในสังคมปัจจุบัน ได้แก่

๑.๑ ปัญหาสุขภาพอนามัย โดยเหตุที่ชุมชนแออัดไม่ถูกสุขลักษณะ จึงเป็นแหล่งที่เพาะเชื้อโรคต่าง ๆ และกระจายเชื้อโรคได้ง่าย

๑.๒ ปัญหาความไม่ปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย เนื่องจากสภาพความชำรุดทรุดโทรมของบ้านเรือนเป็นสาเหตุให้เกิดการหักพังและเกิดอัคคีภัย อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัยได้ง่าย

๑.๓ ปัญหาอาชญากรรม ดังได้กล่าวแล้วว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเป็นผู้ที่อพยพโยกย้ายมาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการประกอบอาชีพและมีอาชีพไม่แน่นอน เมื่อเกิดความจำเป็นขาดอาชีพและมีภาระทางครอบครัวต้องเลี้ยงดู ทำให้อาจประกอบอาชีพในทางผิดกฎหมายได้

๑.๔ ปัญหาด้านศีลธรรม เนื่องจากสภาพบ้านเรือนในชุมชนแออัดคับแคบมีเนื้อที่จำกัด ทำให้ไม่อาจแบ่งแยกการอยู่อาศัยของสมาชิกในครอบครัวออกจากกันได้ ดังนั้นลักษณะบ้านในชุมชนแออัดซึ่งส่วนใหญ่จะมีเพียงห้องเดียว จะมีลักษณะเป็นห้องอเนกประสงค์ กล่าวคือใช้ประโยชน์ในการเป็นที่รับแขก รับประทานอาหาร ทำงาน หลับนอน และอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ความสัมพันธ์และการกระทำที่สมาชิกซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เช่น บิดา มารดา แสดงต่อกันจึงกลายเป็นสิ่งปกติธรรมดาของสมาชิกผู้เยาว์ในครอบครัว จนกระทั่งถือเป็นสิ่งธรรมดาที่ตนก็อาจปฏิบัติได้ อันจะนำไปสู่ปัญหาทางด้านศีลธรรมและความประพฤติผิดได้ต่อไป

๒. ปัญหายาเสพติดในชุมชน มีสาเหตุการค้าและติดยาเสพติดดังนี้

๒.๑ สาเหตุที่เกิดจากความรู้อาจไม่ถึงการณ์

๒.๑.๑ ออยากทดลอง เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นนิสัยของคนโดยทั่วไป และโดยที่ไม่คิดว่าตนจะติดสิ่งเสพติดนี้ได้ จึงไปทำการทดลองใช้สิ่งเสพติดนั้น ในการทดลองใช้ครั้งแรกๆ อาจมีความรู้สึกดีหรือไม่ดี ก็ตาม ถ้ายังไม่ติดสิ่งเสพติดนั้น ก็อาจประมาทไปทดลองใช้สิ่งเสพติดนั้นอีก จนใจที่สุดก็ติดสิ่งเสพติดนั้น หรือถ้าไปทดลองใช้สิ่งเสพติดบางชนิด เช่น เฮโรอีน แม้จะเสพเพียงครั้งเดียว ก็อาจทำให้ติดได้

๒.๑.๒ ความคึกคะนอง คนบางคนมีความคึกคะนอง ชอบพูดอวดเก่งเป็นนิสัย โดยเฉพาะวัยรุ่นมักจะมีนิสัยดังกล่าว คนพวกนี้อาจแสดงความเก่งกล้าของตน ในกลุ่มเพื่อนโดยการแสดงการใช้สิ่งเสพติดชนิดต่าง ๆ เพราะเห็นแก่ความสนุกสนาน ตื่นเต้น และให้เพื่อนฝูงยอมรับว่าตนเก่ง โดยมีได้คำนึงถึงผลเสีย หรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นในภายหลังแต่อย่างไร ในที่สุดตนเองก็กลายเป็นคนติดสิ่งเสพติดนั้น

๒.๑.๓ การชักชวนของคนอื่น อาจเกิดจากการเชื่อตามคำชักชวนโฆษณาของผู้ขายสินค้าที่เป็นสิ่งเสพติดบางชนิด เช่น ยากระตุ้นประสาทต่าง ๆ ยาขยัน ยาม้า ยาบ้า เป็นต้น โดยผู้ขายโฆษณาสรรพคุณของสิ่งเสพติดนั้นว่ามีคุณภาพดีสารพัดอย่างเช่น ทำให้มีกำลังวังชา ทำให้มีจิตใจแจ่มใส ทำให้มีสุขภาพดี ทำให้มีสติปัญญาดี สามารถรักษาโรคได้บางชนิด เป็นต้น

๒.๒ สาเหตุที่เกิดจากการถูกหลอกลวง ปัจจุบันนี้มีผู้ขายสินค้าประเภทอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มบางรายใช้สิ่งเสพติดผสมลงในสินค้าที่ขายเพื่อให้ผู้ซื้อสินค้านั้นไปรับประทานเกิดการติดอยากมาซื้อไปรับประทานอีก ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ซื้ออาหารนั้นมารับประทาน จะไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองเกิดการติดสิ่งเสพติดขึ้นแล้ว รู้แต่เพียงว่าอยากรับประทานอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มที่ซื้อจากร้านนั้น ๆ

กว่าจะทราบก็ต่อเมื่อตนเองรู้สึกผิดปกติสังเกตต่อความต้องการจะซื้ออาหารจากร้านนั้นมารับประทาน หรือต่อเมื่อมีอาการเสพติดรุนแรง และมีสุขภาพเสื่อมลง

๒.๓ สาเหตุที่เกิดจากความเจ็บป่วย

๒.๓.๑ คนที่มีอาการเจ็บป่วยทางกายเกิดขึ้นเพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่น ได้รับบาดเจ็บรุนแรง เป็นแผลเรื้อรังมีความเจ็บปวดอยู่เป็นประจำ เป็นโรคประจำตัวบางอย่าง เป็นต้น ทำให้ได้รับทุกข์ทรมานมาก หรือเป็นประจำ จึงพยายามแสวงหาวิธีที่จะช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทรมานนั้นซึ่งวิธีหนึ่งที่ทำได้ง่ายคือการรับประทานยาที่มีฤทธิ์ระงับอาการเจ็บปวดนั้นได้ ซึ่งไม่ใช่เป็นการรักษาที่เป็นต้นเหตุของความเจ็บป่วยเพียงแต่ระงับอาการเจ็บปวดให้หมดไปหรือลดน้อยลงได้ชั่วคราว เมื่อฤทธิ์ยาหมดไปก็จะกลับเจ็บปวดใหม่ผู้ป่วยก็จะใช้ยานั้นอีก เมื่อทำเช่นนี้ไปนาน ๆ เกิดอาการติดยานั้นขึ้น

๒.๓.๒ ผู้ที่มีจิตใจไม่เป็นปกติ เช่น มีความวิตกกังวล เครียด มีความผิดหวังในชีวิต มีความเศร้าสลดเสียใจ เป็นต้น ทำให้สภาวะจิตใจไม่เป็นปกติจนเกิดการป่วยทางจิตขึ้น จึงพยายามหายาหรือสิ่งเสพติดที่มีฤทธิ์สามารถคลายความเครียดจากทางจิตได้ชั่วคราวหนึ่งมารับประทาน แต่ไม่ได้รักษาที่ต้นเหตุเมื่อยามหมดฤทธิ์ จิตใจก็จะกลับเครียดอีก และ ผู้ป่วยก็จะเสพสิ่งเสพติด ถ้าทำเช่นนี้ ไปเรื่อย ๆ ก็จะทำให้ผู้นั้นติดยาเสพติดในที่สุด

๒.๓.๓ การไปซื้อยามารับประทานเองโดยไม่ทราบสรรพคุณยาที่แท้จริงขนาดยาที่ควรรับประทาน การรับประทานยาเกินจำนวนกว่าที่แพทย์ได้สั่งไว้ การรับประทานยาบางชนิดมากเกินไปขนาด หรือรับประทานติดต่อกันนาน ๆ บางครั้งอาจมีอาการถึงตายได้ หรือบางครั้งทำให้เกิดการเสพติดยานั้นได้

๒.๔ สาเหตุอื่น ๆ การอยู่ใกล้แหล่งขายหรือใกล้แหล่งผลิต หรือ เป็นผู้ขายหรือผู้ผลิตเอง จึงทำให้มีโอกาสติดสิ่งเสพติดให้โทษนั้นมากกว่าคนทั่วไปเมื่อมีเพื่อนสนิทหรือพี่น้องที่ติดสิ่งเสพติดอยู่ ผู้นั้นย่อมได้เห็นวิธีการเสพ ของผู้ที่อยู่ใกล้ชิด รวมทั้งได้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขาด้วย และยังอาจได้รับคำแนะนำหรือชักชวนจากผู้เสพด้วย จึงมีโอกาสติดได้

๒.๔.๑ คนบางคนอยู่ในสภาพที่มีปัญหา เช่น ว่างงาน ยากจน ค่าใช้จ่ายเพิ่ม โดยมีรายได้ลดลง หรือคงที่ มีหนี้สินมาก ฯลฯ เมื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ก็หันไปใช้สิ่งเสพติดช่วยผ่อนคลายความรู้สึก ในความทุกข์ยากต่างเหล่านี้ แม้จะรู้ว่าเป็นชั่วครู่ช่วยยามก็ตาม เช่น กลุ่มใจที่เป็นหนี้คนอื่นก็ไปกินเหล้า หรือ สูบกัญชาให้เมาเพื่อที่จะได้ลืมเรื่องหนี้สิน บางคนต้องการรายได้เพิ่มขึ้น โดยพยายามทำงานให้หนัก และ มากขึ้นทั้ง ๆ ที่ร่างกายอ่อนเพลียมากจึงรับประทานยากระตุ้นประสาทเพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้ เป็นต้น ถ้าทำอยู่เป็นประจำทำให้ติดสิ่งเสพติดนั้นได้

๒.๔.๒ การเลียนแบบ การที่ไปเห็นผู้ที่ตนสนิทสนมรักใคร่หรือเพื่อน จึงเห็นว่า เป็นสิ่งน่าลอง เป็นสิ่งแสดงความเป็นพวกเดียวกัน จึงไปทดลองใช้สิ่งเสพติดนั้นจนติด

๒.๔.๓ คนบางคนมีความผิดหวังในชีวิตตนเอง ผิดหวังในชีวิตครอบครัว หรือ ผิดหวังในชีวิตสังคม เพื่อเป็นการประชดตนเองหรือคนอื่น จึงไปใช้สิ่งเสพติดจนติด ทั้ง ๆ ที่ทราบว่า เป็นสิ่งไม่ดี ก็ตาม

๓. **ปัญหาน้ำท่วมขังในชุมชน** เกิดจากปริมาณฝนที่ตกหนักถึงหนักมากติดต่อกันในช่วงฤดูฝน มีการขยายตัวอย่างขาดการวางแผนของชุมชนเมืองต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และการถมที่สร้างบ้านจัดสรรหรือขยายเมืองไปในทิศทางที่เป็นที่ต่ำหรือที่ลุ่ม โดยขาดการวางแผน และการใช้มาตรการในการป้องกันปริมทางด้านกฎหมาย รวมไปถึงสิ่งปฏิกูลที่ขวางทางระบายน้ำเป็นจำนวนมาก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในชุมชนก่อให้เกิดผลเสียอย่างมาก ทั้งในด้านดำเนินชีวิต ด้านสุขลักษณะอนามัย ด้านระบบสาธารณสุขปโภค เป็นต้น

๔. **ปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยที่แออัด** เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นมาช้านาน โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการอพยพย้ายถิ่นมายังชุมชน โดยปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น อาทิ ยาเสพติด อาชญากรรม น้ำท่วมขัง และชุมชนแออัด ปัญหาเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่แออัด และความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม รวมไปถึงประชาชนในชุมชนมีรายได้น้อย ไม่มั่นคง และไม่แน่นอน ครอบครัวยากจนความอบอุ่น เยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษา จึงเป็นปัญหาที่ส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาค และเท่าเทียมทางสังคม

แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาคลองเปรมประชากร

จากสภาพปัญหาประชาชนเข้ามาครอบครองและสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำแนวคลองจนเกิดปัญหาชุมชนแออัด และรุกล้ำที่ราชพัสดุ ประกอบกับในปี พ.ศ.๒๕๕๔ เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สาเหตุหนึ่งเนื่องจากมีสิ่งก่อสร้างขวางทางระบายน้ำในคลองทำให้ไม่สามารถระบายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ ๕ มิ.ย. ๒๕๕๕ เห็นชอบข้อเสนอการบริหารจัดการสิ่งรุกล้ำลำน้ำสาธารณะ โดยให้กระทรวงมหาดไทยและกรุงเทพมหานครร่วมกันดำเนินการตามกฎหมายกับผู้บุกรุกลำน้ำสาธารณะ และให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พิจารณาจัดหาที่พักอาศัยถาวรให้กับผู้บุกรุก ซึ่งในระยะเร่งด่วนได้มีกำหนดคลองสำคัญที่มีปัญหา รุกล้ำจำนวน ๙ คลอง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือคลองเปรมประชากร ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๓ ส.ค. ๒๕๕๗ คสช. ได้มีคำสั่งเรื่องการกำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด และการสร้างที่อยู่อาศัย รุกล้ำแนวคลองและทางระบายน้ำ ให้ฝ่ายสังคมจิตวิทยาโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ฝ่ายความมั่นคง โดยกระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร และสำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดำเนินการกำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำแนวคลองและทางระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นที่มาของการดำเนินการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรุกล้ำคลองเปรมประชากร และการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (โดยโครงการบ้านมั่นคง)

การหาทางแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดกลายเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของสังคมเมือง จากที่กล่าวข้างต้น รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญในปัญหาดังกล่าวจึงได้อนุมัติแผนการปฏิบัติการ “โครงการบ้านมั่นคงในที่ดินราชพัสดุ” จึงเป็นโครงการที่ริเริ่มโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ภายใต้สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในพื้นที่ดินราชพัสดุและปัญหาบุกรุกที่ดินราชพัสดุในเขตกรุงเทพมหานครและภูมิภาค มุ่งหวังให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดเกิดการพัฒนาปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ที่มีอยู่

อย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและบูรณาการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

ธรรมปพน กมล กล่าวไว้ว่า โครงการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (บ้านประชา รัฐริมคลอง) จะบรรลุผลสำเร็จนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลนโยบายอย่างสม่ำเสมอ เน้นในเรื่องการวางแผนอย่างต่อเนื่องในการดำเนินโครงการฯ และสนับสนุนการเพิ่มจำนวนบุคลากรในการดำเนินงานให้เพียงพอต่อการดำเนินนโยบายโครงการบ้านมั่นคงในที่ราชพัสดุ ตลอดจนเพิ่มเติมประชาสัมพันธ์หรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโครงการฯ ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจแนวทางในการดำเนินโครงการในกรณีที่ประชาชนอาจกลายเป็นผู้บุกรุกที่ราชพัสดุ

ปราโมทย์ ขวาลา กล่าวไว้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรม ประชากรในความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัย (ผู้บุกรุก) และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากร โดยปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัญหาส่วนรวมของชุมชน และความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่คิดจะย้ายออกไปถ้ามีที่ใหม่ที่ดีกว่า และกลุ่มที่คิดว่าจะอยู่ที่เดิมแต่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มที่จะย้ายออกไปมีความเห็นว่าจะไปอยู่ที่รัฐจัดทำให้ และควรเป็นที่ดินเช่าซื้อระยะยาว โดยรัฐปลูกบ้านให้ หรือปลูกบ้านเองก็ได้และต้องการให้รัฐช่วยเหลือค่ารถถอน หรือค่าก่อสร้างบ้านหลังใหม่เกณฑ์ในการพิจารณาทำเลที่ตั้งใหม่ ได้แก่ ๑) ความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ๒) สาธารณูปโภค ๓) เพื่อนบ้านและสาธารณูปการ ในส่วนของกลุ่มที่จะอยู่ที่เดิมแต่ควรแก้ไขปรับปรุง มีเหตุผลในการตัดสินใจอยู่ที่เดิมเนื่องจากมีความผูกพันกับพื้นที่นี้เพราะอยู่มานาน รองลงมาคือการอยู่ใกล้ญาติพี่น้อง และกลัวว่าระบบสาธารณูปโภคในที่ใหม่จะไม่พร้อม กลุ่มนี้มีความเห็นว่ารูปแบบการปรับปรุงควรเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน โดยร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการทั้งในส่วนการแก้ไขการรुकล้ำคลอง การรักษาความสะอาดของคลอง การปรับปรุงชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย การแก้ไขปัญหาทางด้านสังคม ทั้งสองแนวทางการแก้ไขปัญหา เมื่อพิจารณาจากเหตุผลของแต่ละแนวทางและปัญหาที่จะเกิดขึ้น พบว่าแนวทางการย้ายบ้านไปอยู่ที่ใหม่น่าจะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากรอย่างยั่งยืน โดยอยู่ภายใต้กรอบความคิดที่ให้ชุมชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยที่จะย้าย สถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัยและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัย

นายไมตรี อินทุสุต ประธานกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ “พอช.” กล่าวว่า การพัฒนาคลองเปรมประชากรเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมในกรุงเทพฯ เนื่องจากคลองเปรมฯ เป็นลำคลองสายหลักที่ช่วยระบายน้ำทางตอนเหนือของกรุงเทพฯ แต่ปัจจุบันมีการก่อสร้างบ้านเรือนกีดขวางทางเดินน้ำจำนวนมาก ทำให้น้ำในคลองไหลไม่สะดวกทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมและน้ำเน่าเสีย รัฐบาลจึงมีแผนงานแก้ไขปัญหานี้ โดยการสร้างเขื่อนระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม ขุดลอกคลองให้น้ำไหลได้สะดวก และพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองให้มีความมั่นคง บ้านเรือนมีความสวยงาม ลำคลองมีความสะอาด ลูกหลานจะได้มีสิ่งแวดล้อมที่ดี

วิษณุวิสิฐ พรหมดา^๑ ธีราพร ทองปัญญา^๒ ชลิตาบัณฑุงศ์^๓ ได้จัดทำเอกสารวิจัยผลกระทบจากโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองกรณีศึกษาชุมชนริมคลองฝั่งตะวันตก กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาผลกระทบจากโครงการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และทำการเก็บ

ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากผลการวิจัยพบว่า สภาพของชุมชนริมคลองถนนฝั่งตะวันตกในช่วงที่โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย ชุมชนริมคลองเข้ามาในชุมชนแห่งนี้ทำให้สภาพชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป โดยได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากโครงการ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านที่อยู่อาศัย ๒) ด้านเศรษฐกิจ และ ๓) ด้านสังคมวัฒนธรรม โดยผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยในเชิงบวกคือ ได้บ้านหลังใหม่ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม ราคาถูก และมีการทำสัญญาเช่าซื้อบ้านมั่นคง และที่ดินอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรกับกรมธนารักษ์เป็นระยะเวลา ๓๐ ปี ส่วนผลกระทบเชิงลบคือ ผู้ที่ยอมรับสัญญาเช่าซื้อบ้านมั่นคงและที่ดินจะต้องสูญเสียความเป็นเจ้าของเดิมในพื้นที่ชุมชน และต้องทำสัญญาเช่าซื้อบ้านมั่นคงและที่ดินไปทุก ๆ ๓๐ ปี ผลกระทบด้านเศรษฐกิจเชิงบวกคือ หน่วยงานภาครัฐมีการส่งเสริมอาชีพและจัดตั้งรัฐวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ในขณะที่ผลกระทบเชิงลบคือ ผู้ที่ประกอบอาชีพเดิมต้องสูญเสียอาชีพและรายได้เดิมของตนไปจนกว่าโครงการจะดำเนินการเสร็จสิ้น และผลกระทบด้านสังคมเชิงบวกคือ การดำเนินการสร้างเขื่อนริมคลอง เพื่อป้องกันปัญหาอุทกภัยในกรุงเทพมหานคร มีการจัดระเบียบชุมชนให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และน่ามอง และผลกระทบเชิงลบคือ คนในชุมชนเกิดการแตกแยกทางความคิด แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ กลุ่มคนที่เข้าร่วมโครงการ และกลุ่มคนที่ไม่เข้าร่วมและไม่ต้องการโครงการทำให้เกิดปัญหาสมาชิกครอบครัวต้องแยกกันอยู่อาศัย เด็กในวัยเรียนต้องย้ายไปอยู่อาศัยพื้นที่ใหม่ที่ห่างไกลจากสถานศึกษา รวมไปถึงการสูญหายของวัฒนธรรมชุมชนของคนในชุมชนริมคลองถนนฝั่งตะวันตก

กรณีคลองเปรมประชากรมีแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาโดยการดำเนินโครงการจัดระเบียบพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร อาจจะเรียกได้ว่าเป็นโครงการในลักษณะของผังเมืองเฉพาะ เนื่องจากเป็นโครงการพัฒนาเมือง ที่มีการกำหนดแผนและผังแม่บทที่ทุกหน่วยงานจะต้องดำเนินการตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นยังเป็นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนราชการ เอกชน ชุมชน และประชาชนทุกให้สามารถจัดระเบียบพื้นที่เมืองได้อย่างสมบูรณ์และยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง ๒ ฝั่งคลองให้มีการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ - สังคม และสิ่งแวดล้อมไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจนำวิธีการดำเนินการดังกล่าวไปปรับใช้กับการพัฒนาเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพได้ต่อไป

แผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานระบบคลองและการพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร จากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ในพื้นที่ อ.เมือง จ.ปทุมธานี ถึงถนนเทศบาลสงเคราะห์ เขตจตุจักร กทม. เริ่มจากคลองรังสิตฯ ลงมาทางทิศใต้ ในพื้นที่ ต.หลักหก อ.เมือง จว.ป.ท. ระยะทาง ๓ กม. ทางฝั่งตะวันออกจนถึงสุดเขต กทม.ด้านทิศเหนือตามแนวคลองเปรมประชากร - คลองบ้านใหม่ ในเขตดอนเมือง และจากคลองบ้านใหม่ตามแนวคลองเปรมประชากรในพื้นที่ กทม. ผ่านถนนสรองประภา เขตดอนเมือง ผ่านถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ ถึงบริเวณถนนเทศบาลสงเคราะห์ เขตจตุจักร ระยะทาง ๑๔.๑๕ กม. รวมความยาวคลองเปรมประชากรของโครงการทั้งสิ้น ๑๗.๑๕ กม.

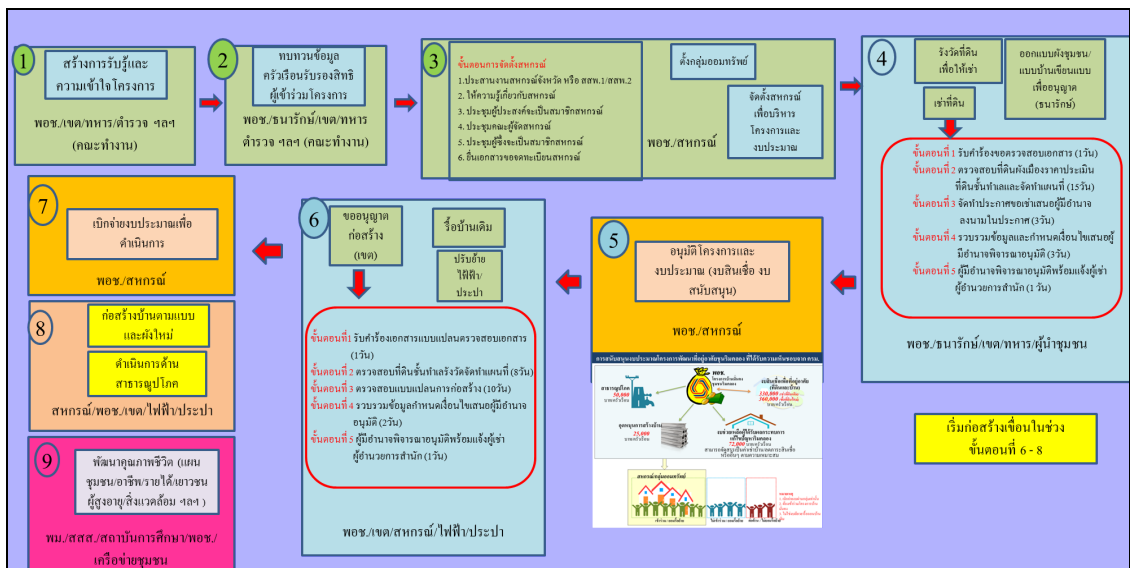
ซึ่งศูนย์อำนวยการใหญ่ โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ (ศอญ.) จัดทำโครงการพัฒนา และช่วยเหลือประชาชนคลองเปรมประชากร ร่วมกับ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนองพระราชโอรสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

โดยในการดำเนินการสร้างบ้านมั่นคงในพื้นที่ ๓๘ ชุมชนริมคลองเปรมประชากร ตามขั้นตอนการสร้างบ้านมั่นคง ๙ ขั้น และการสร้างเงื่อนไข

๑. การสร้างการรับรู้ความเข้าใจโครงการ
๒. การทบทวนข้อมูลครัวเรือนและการรับรองสิทธิผู้เข้าร่วมโครงการ
๓. การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อบริหารโครงการ และงบประมาณ
๔. การรังวัดที่ดิน การออกแบบผังชุมชน/แบบบ้าน และการขอเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์
๕. การอนุมัติโครงการและงบประมาณ
๖. การขออนุญาตก่อสร้าง การรื้อย้ายบ้านเดิม และปรับย้ายสาธารณูปโภคประเภท ไฟฟ้า และประปา (เริ่มก่อสร้างเงื่อนไข)
๗. การเบิกจ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินการ
๘. ก่อสร้างบ้านตามแบบและผังใหม่ รวมถึงการติดตั้งระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็น ได้แก่ ไฟฟ้า และประปา
๙. ขั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต

แผนภาพที่ ๓ - ๑ กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางบ้านมั่นคงปี ๖๓

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๖๒

กรอบการดำเนินการ

กรอบการดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรแบ่งได้เป็น ๔ ด้าน ได้แก่

ด้านที่ ๑ การสร้างการรับรู้และความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ในกลุ่มเป้าหมาย ๓๘ ชุมชน ๖,๓๘๖ ครัวเรือน โดยมี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนองค์การมหาชน และ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ

ด้านที่ ๒ การปรับปรุงกฎหมายและการขับเคลื่อนงาน ดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีส่วนราชการที่บังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ เช่น กรุงเทพมหานคร กรมธนารักษ์ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ด้านที่ ๓ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการน้ำ ระบบคมนาคม ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ เช่น กรุงเทพมหานครกระทรวงมหาดไทย กรมชลประทาน สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

ด้านที่ ๔ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนริมคลอง โดยดำเนินการการรื้อย้ายบ้านรูกำลัมและก่อสร้างบ้านใหม่ตามแนวทางบ้านมั่นคง รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน โดยมี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนองค์การมหาชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการได้แก่การปรับปรุงและพัฒนาคลองเปรมประชากรให้ใสสะอาด และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นทุกหน่วยงานร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ จิตอาสา โครงการเราทำความดี ด้วยหัวใจ ทำความสะอาด ปรับภูมิทัศน์ริมคลอง รมรงค์ ส่งเสริมการลดและคัดแยกขยะ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคลองเปรม ประชากรให้ใสสะอาด และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

แผนภาพที่ ๓ - ๒ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาคลองเปรมประชากร เดือน พ.ย.๖๓

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พล.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

ข้อมูลพื้นฐาน และการวิเคราะห์พื้นที่ปฏิบัติการ

๑. ข้อมูลพื้นฐานตำบลหลักหก อ.เมืองปทุมธานี

๑.๑ พื้นที่ตำบลหลักหกทั้งหมด ๑๑.๗ ตารางกิโลเมตร

๑.๒ จำนวนครัวเรือน ๑๑,๕๗๕ ครัวเรือน

๑.๓ จำนวนประชากร ๒๑,๕๖๗ คน

๑.๔ คลองหลักและสาขา จำนวน ๔ คลอง คือ คลองรังสิตประยงค์ดี คลองเปรมประชากร คลองประปา คลองบ้านใหม่

๑.๕ ถนนสายหลักและสายรอง คือ ถนนสายหลักถนนวิภาวดีรังสิต ถนนสายรองถนนเลียบบคลองเปรมประชากร จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ มี ๓ แห่ง คือ บจก.ชวณพัฒน์ บจก.สุวิโน และ บจก.คาร์ชายน

๑.๖ จำนวนอาคารชุดที่พักอาศัยขนาดใหญ่ มี ๒๖ แห่ง คือ นิติบุคคลอาคารชุดเมืองเอกคอนโดวิลล่า (๑๑ อาคาร), แอกโฮมดอร์ม (๓อาคาร), บจก.เมืองเอกแมนชั่น (๒ อาคาร), บจก.บัณฑิตแมนชั่น, บจก.บัณฑิตอพาร์ทเมนท์ บจก.บัณฑิตคอร์มิโตร์(๒ อาคาร), บจก.คลาสสิกเพลส อาคารนางสมจิตร์, บจก.เดอะกรีนวิลเลจ, อาคารจรัสสินอพาร์ทเมนท์, อาคารชัยสภาพเพลส และโรมันเพลส

๑.๗ สถานที่ราชการ เทศบาลตำบลหลักหก

๑.๘ เอกชน ๕ แห่ง คือ โรงเรียนบ้านพลอย,โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต, โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอกและมหาวิทยาลัยรังสิต

๑.๙ รัฐบาล ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดนางว,โรงเรียนวัดรังสิต และโรงเรียนสุภัทษณะ

๑.๑๐ โรงพยาบาล ๒ แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหลัก ๑ และ ๒

๑.๑๑ วัด ๒ แห่ง คือวัดรังสิต และวัดนางว

๑.๑๒ ศาลเจ้า ๓ แห่ง คือ ศาลเจ้าสมบุญ ศาลเจ้าโจวซือ และศาลเจ้าไทจิว

๒. ข้อมูลพื้นฐานเขตดอนเมือง

๒.๑ ลักษณะทั่วไป

๒.๑.๑ ข้อมูลชุมชนที่พักอาศัยริมคลองเปรมประชากร มีชุมชนจำนวน ๑๔ ชุมชน

๒.๑.๒ จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๒ ชุมชน

๒.๑.๓ ไม่ได้จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒ ชุมชน

๒.๒ พื้นที่ความยาวทั้งสองฝั่งคลอง จำนวน ๑๓.๑ กิโลเมตร

๒.๒.๑ พื้นที่คลองฝั่งทิศตะวันออก ยาว ๗.๖ กิโลเมตร (ตั้งแต่คลองวัดหลักสี่ถึง

จังหวัดปทุมธานี)

๒.๒.๒ พื้นที่คลองฝั่งทิศตะวันตก ยาว ๕.๕ กิโลเมตร (ตั้งแต่คลองตาอูฐถึง

สะพานหมู่บ้านเปรมประชา)

๒.๓ ข้อมูลการสำรวจ (ระหว่างวันที่ ๑๕ พฤษภาคม - ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑)

๒.๓.๑ บ้านจำนวน ๒,๑๘๖ หลัง จำนวน ๒,๖๙๕ ครอบครัว

๒.๓.๒ บ้านมีเลขที่ จำนวน ๑,๖๘๓ หลัง

๒.๓.๓ บ้านไม่มีเลขที่ จำนวน ๕๐๓ หลัง

๒.๓.๔ จำนวนประชากร ๑๐,๐๙๔ คน

๓. ข้อมูลพื้นฐานเขตหลักสี่

๓.๑ ระยะทางตั้งแต่คลองบางเขนถึงคลองตาอูฐ ความยาวประมาณ ๕,๕๕๐ เมตร

๓.๑.๑ ความกว้างคลองเต็มพื้นที่ ประมาณ ๖๐ - ๗๐ เมตร

๓.๑.๒ ความกว้างของตัวคลอง(ส่วนที่เป็นน้ำ) ประมาณ ๓๐ - ๔๐ เมตร

๓.๒ จำนวนครัวเรือน หลังคาเรือนและจำนวนประชากรที่รูก้ำคลองเปรมประชากร

๓.๒.๑ ครัวเรือน ๒,๓๖๕ ครัวเรือน

๓.๒.๒ หลังคาเรือน ๑,๗๖๒ หลังคาเรือน

๓.๒.๓ ประชากร ๘,๕๖๖ คน

๔. ข้อมูลพื้นฐานเขตจตุจักร

คลองเปรมประชากรในพื้นที่เขตจตุจักร มีความยาวโดยเริ่มจาก วัดเทวสุนทร ถึงชุมชนพร้อมใจพัฒนา รวมระยะทาง ๔,๔๐๐ เมตร มีชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมคลองเปรมประชากรจำนวน ๖ ชุมชน ๔ กลุ่ม อยู่ในระยะโครงการ ๓,๐๐๐ เมตร / จำนวน ๓ ชุมชน / ๒ กลุ่ม ได้แก่ ชุมชนสามัคคีเทวสุนทร, ชุมชนประชาร่วมใจ, ชุมชนประชาร่วมใจ ๒, กลุ่มหน้าวัดเทวสุนทร และกลุ่มหลังวัดเสมียน อยู่ในระยะโครงการ ๑,๔๐๐ เมตร / จำนวน ๓ ชุมชน / ๒ กลุ่ม ได้แก่ ชุมชนสวนผัก, ชุมชนชอยภักดี, ชุมชนไทรคู่, กลุ่มหน้าชุมชนหนองจุกา และกลุ่มป่อฝรั่ง โดยมีประชาชนที่ได้รับผลกระทบ จำนวน ๕๕๖ หลังคาเรือน

สรุป

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ทำให้ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากประเทศเกษตรกรรมสู่ความเป็นชุมชนเมือง ส่งผลให้การกระจายความเจริญนั้นยังคงกระจุกตัวเพียงภายในเมืองหลวงของประเทศ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงอพยพจากต่างจังหวัดเข้ามาหาเลี้ยงชีพเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตตัวเองให้ดีขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะอาศัยอยู่ริมคลอง เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและมีระบบสาธารณูปโภคที่สะดวกสบาย โดยที่ดินริมคลองนั้น ๆ เป็นที่สาธารณะและที่ดินราชพัสดุ จากการที่ไม่อยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมายทำให้เกิดปัญหา เมื่อเวลาผ่านไปผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงไม่มีความเป็นระเบียบ ทำให้เกิดชุมชนแออัด อาคารบ้านเรือนปลูกอย่างแออัด สภาพบ้านเรือนทรุดโทรม มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น สถานที่อาศัยอยู่มีความคับแคบ สกปรก เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดปัญหาหลากหลายประการที่ส่งผลเสียต่อผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชน อาทิ ปัญหาด้านการค้าขายเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความขัดแย้งของผู้คนในชุมชนเนื่องจากการขาดความเข้มแข็งของคนในชุมชน ปัญหาด้านสุขภาพและสาธารณูปโภค รวมถึงปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาสิ่งก่อสร้างกีดขวางทางระบายน้ำอีกด้วย

กรณีคลองเปรมประชากรเป็นหนึ่งคลองที่อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม โดยคลองมีสภาพตื้นเขิน น้ำที่เน่าเสีย และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีบ้านเรือนรुकล้ำคลองทั้ง ๒ ฝั่งคลอง อีกทั้งชุมชนทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ยังใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลองในการระบายน้ำเสีย ทั้งขยะกีดขวางทางน้ำ จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะการบุกรุกริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ทำให้ส่งผลให้เกิดปัญหามากมายและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย โดยมีปัญหาที่สำคัญ อาทิ ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเสพติด ปัญหาหน้าท่วมขัง และปัญหาคุณภาพชีวิตที่แย่ง รัฐบาลกำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัด และการสร้างที่อยู่อาศัยรुकล้ำแนวคลองและทางระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นที่มาของการดำเนินการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรुकล้ำคลองเปรมประชากร และการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (โดยโครงการบ้านมั่นคง)

การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรเริ่มจากการศึกษาสภาพพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากร ให้ทราบถึงความสำคัญของปัญหา อุปสรรค และข้อขัดข้องในพื้นที่ และชุมชนเพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงและพัฒนา โดยมีแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาโดยการดำเนินโครงการจัดระเบียบพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร อาจจะเรียกได้ว่าเป็นโครงการในลักษณะของผังเมืองเฉพาะ เนื่องจากเป็นโครงการพัฒนาเมือง ที่มีการกำหนดแผนและผังแม่บทที่ทุกหน่วยงานจะต้องดำเนินการตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้ มีการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และวิเคราะห์พื้นที่ปฏิบัติการ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลที่สำคัญในการเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง โดยมีกรอบการดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรแบ่งได้เป็น ๔ ด้าน ซึ่งทั้ง ๔ ด้านเป็นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนราชการ เอกชน ชุมชน และประชาชนทุก ให้สามารถจัดระเบียบพื้นที่เมืองได้อย่างสมบูรณ์

บทที่ ๔

แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัด กรุงเทพมหานคร (เฉพาะกรณีคลองเปรมประชากร)

๑. โครงสร้าง และการปฏิบัติงานส่วนราชการเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร

การปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจังหวัดกรุงเทพมหานครในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑.๑ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

๑.๑.๑ สำนักงานเขตจตุจักร, เขตดอนเมือง และเขตหลักสี่

สำนักงานเขตจตุจักร, เขตดอนเมือง และเขตหลักสี่ ซึ่งมีฝ่ายโยธา และฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม เป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติงาน มีหน้าที่ดังนี้

ฝ่ายโยธา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การซ่อมแซม และการปรับปรุง ถนน ตรอก ซอย ทางเท้า ผิวจราจร สิ่งสาธารณประโยชน์และสะพานคนเดินข้าม ทางเท้า การอนุญาตตัดคั่นหินทางเท้า การพิจารณาอนุญาตกระทำการต่าง ๆ ในที่สาธารณะของหน่วยงาน สาธารณูปโภค การจัดหาและการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อื่นเพื่อกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นโดยวิธีตกลงซื้อขาย การขออนุญาตและการจัดซื้อโดยวิธีปรองดองตามมติคณะรัฐมนตรี การดูแลรักษาที่สาธารณะและที่ของเอกชนที่ยินยอมให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของฝ่ายโยธาในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรในการอนุญาตให้ก่อสร้างบ้านในโครงการบ้านมั่นคง

ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาชุมชน และสังคมทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อนามัย และคุณภาพชีวิต เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายชุมชน การพัฒนาสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย การจัดให้มีองค์กรประชาชนในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนและจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน กองทุนพัฒนาชุมชน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การปรับปรุงชุมชน การรื้อย้ายชุมชน การประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อจัดหาที่อยู่ชั่วคราว การส่งเสริมอาชีพ การจัดหาแหล่งจำหน่ายผลผลิต การดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอาชีพ การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมครอบครัว การดำเนินการเกี่ยวกับยาเสพติด การสงเคราะห์สตรี ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ประสบภัย การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก การควบคุมดูแลการดำเนินงานสถานรับเลี้ยงเด็กและสถานสงเคราะห์ ศูนย์เยาวชน ห้องสมุด บ้านหนังสือ ศูนย์กีฬา และลานกีฬา การดำเนินการเกี่ยวกับ

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและคนพิการ การให้บริการ และจัดกิจกรรมนันทนาการด้านดนตรี กีฬา ห้องสมุด ฯลฯ งานสภาเยาวชนเขต การอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่ ฟื้นฟู บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น งานสภาวัฒนธรรมเขต งานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสนับสนุนและประสานการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายด้านวัฒนธรรม นันทนาการและการท่องเที่ยว การให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการเกษตร และสภาพแวดล้อมเพื่อการเกษตร การดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

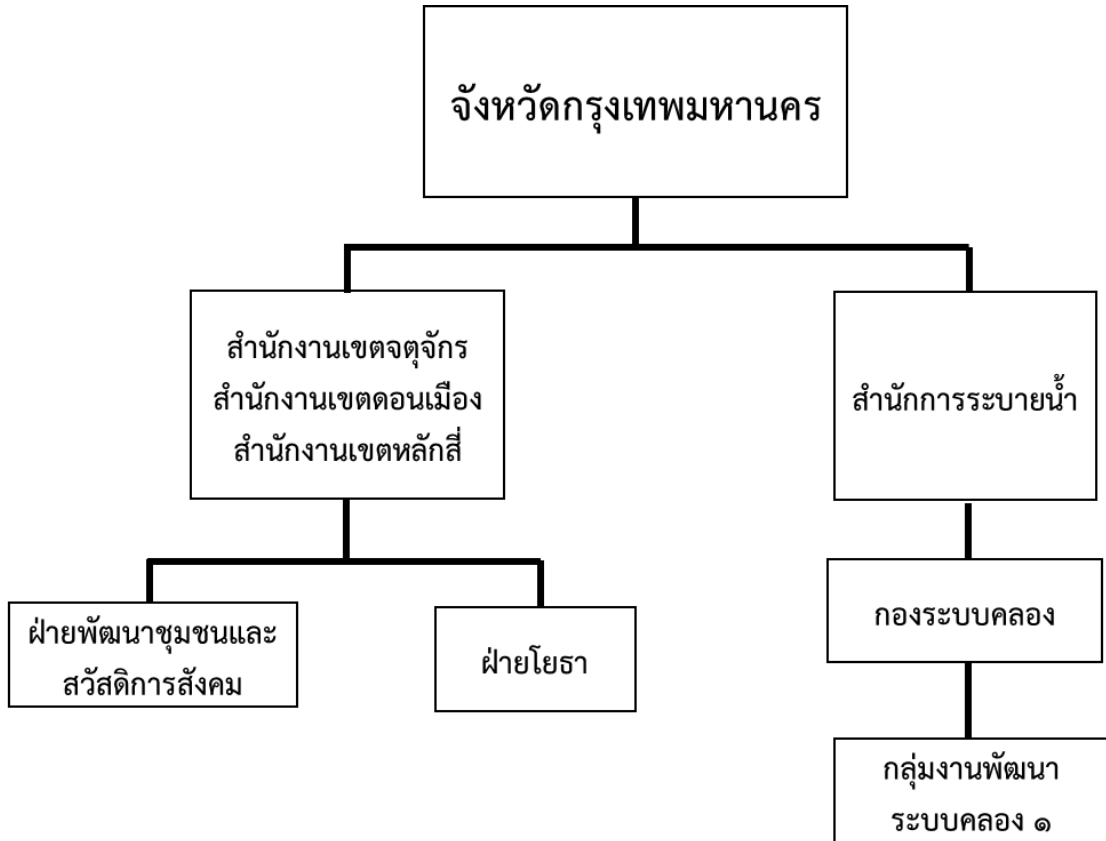
ทั้งนี้การปฏิบัติงานของฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรในการสร้างความรู้และความเข้าใจให้ประชาชนเข้าใจใน โครงการ การทบทวนข้อมูลครัวเรือนรับรองสิทธิของผู้เข้าร่วมโครงการ และการพัฒนาชุมชนทางด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อนามัย และคุณภาพชีวิต รวมถึงการจัดระเบียบ การปรับสภาพภูมิทัศน์ ชุมชน ให้เป็นระเบียบมีความสวยงาม

๑.๑.๒ สำนักการระบายน้ำ

สำนักการระบายน้ำ มีหน้าที่จัดทำแผนแม่บท แผนงานและโครงการ เกี่ยวกับระบบป้องกันน้ำท่วม ระบบระบายน้ำ และระบบบำบัดน้ำเสียของกรุงเทพมหานคร ก่อสร้าง และบำรุงรักษาระบบป้องกันน้ำท่วม และระบบระบายน้ำของกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ประตูระบายน้ำ สถานีสูบน้ำ อุโมงค์ระบายน้ำ เขื่อนริมคลอง แนวคันกันน้ำ ท่อระบายน้ำ วางแผน ควบคุมและบริหารจัดการระบายน้ำ การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำเค็มและภัยแล้ง ของกรุงเทพมหานครวางแผน ควบคุม และดำเนินการเกี่ยวกับการบำรุงรักษาท่อระบายน้ำ บ่อสูบน้ำ การผลิตอุปกรณ์ท่อระบายน้ำ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ การขุดลอกคลองเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพการระบายน้ำในคูคลองและแหล่งน้ำ รวมถึงการพัฒนาภูมิทัศน์ริมคลองและป้องกัน สิ่งก่อสร้างมิให้รูก้ำในคูคลอง และแหล่งน้ำสาธารณะ

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของสำนักการระบายน้ำ โดยกองระบบคลอง (กลุ่ม พัฒนาระบบคลองที่ ๑) ในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรมีหน้าที่ ดำเนินการ การสร้างเขื่อน รวมถึงร่วมกับฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมของสำนักงานเขตใน การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลอง เพื่อพัฒนาภูมิทัศน์ริมคลองและป้องกันสิ่งก่อสร้างมิให้รูก้ำในคูคลอง และแหล่งน้ำสาธารณะ

โครงสร้างการปฏิบัติงาน
แผนภาพที่ ๔ - ๑ โครงสร้างการปฏิบัติงานจังหวัดกรุงเทพมหานครในส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : สำนักงานเขตจตุจักร สำนักงานเขตดอนเมือง สำนักงานเขตหลักสี่ สำนักการระบายน้ำ, ๒๕๖๔

๑.๒ จังหวัดปทุมธานี

การปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจังหวัดปทุมธานีในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร มีหน้าที่ดังนี้

๑.๒.๑ เทศบาลตำบลหลักหก

เทศบาลตำบลหลักหก (กองช่าง) มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสำรวจ ออกแบบและเขียนแบบ การจัดทำข้อมูลทางด้านวิศวกรรม การจัดเก็บและทดสอบคุณภาพ วัสดุ งานออกแบบและเขียนแบบ การตรวจสอบก่อสร้าง งานควบคุมอาคารตามระเบียบกฎหมาย แผนการปฏิบัติงาน ก่อสร้างและซ่อมแซม จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบาย และแผนงาน ในการวางโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของกองช่างในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรในการอนุญาตให้ก่อสร้างบ้านในโครงการบ้านมั่นคง และร่วมกับกองสาธารณสุขในการการปรับภูมิทัศน์สภาพแวดล้อม

๑.๒.๒ กรมโยธาธิการและผังเมือง

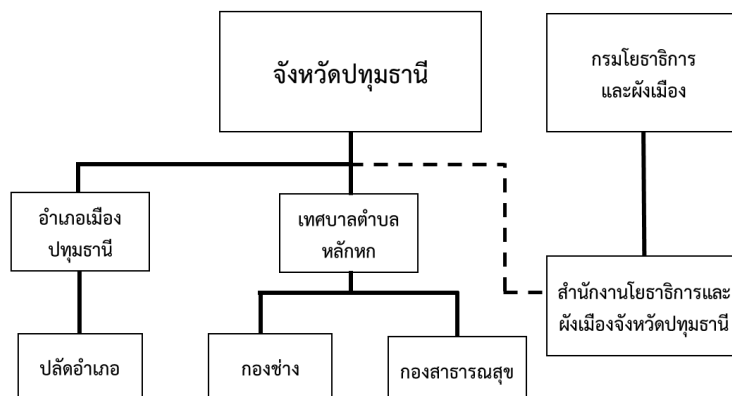
กรมโยธาธิการและผังเมือง เป็นตัวแทนของกรมในส่วนภูมิภาค มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนและจัดทำผังต่าง ๆ ตามที่กรมมอบหมาย หรือที่จังหวัดหรือท้องถิ่นขอดำเนินการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กิจกรรม เสริมสร้างความเข้าใจ และสร้างสำนึกด้านการผังเมือง และการโยธาธิการ กำกับติดตามสภาพระบบบริการพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และผลกระทบด้านการผังเมืองให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาด้านวิศวกรรมสถาปัตยกรรมโครงสร้างพัฒนาเมืองที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างพื้นฐาน ให้บริการด้านช่างในงานสำรวจออกแบบ เขียนแบบประมาณราคา และกำหนดราคากลางตรวจสอบรับรองการใช้แบบแปลนผังในการก่อสร้างตรวจสอบความมั่นคงแข็งแรง และประเมินราคาทรัพย์สินอาคารราชการ ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการอุทธรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร คณะที่ปรึกษาผังเมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองคณะกรรมการพิจารณาอนุญาตโรงมหรสพ รวมทั้งกำกับดูแลดำเนินการร้องขอ ของเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสาธารณชนและปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องตามกฎหมาย

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของกรมโยธาธิการและผังเมืองในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรมีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างเขื่อน โดยการดำเนินการต่าง ๆ เช่น การสำรวจ การขอบประมาณ การวางแผน และมอบหมายให้สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดปทุมธานี เป็นผู้กำกับดูแลในการสร้างเขื่อนตามโครงการ เพื่อพัฒนาภูมิทัศน์ริมคลองและป้องกันสิ่งก่อสร้างมิให้รุกล้ำในคูคลอง และแหล่งน้ำสาธารณะ

๑.๒.๓ อำเภอมืองปทุมธานี โดยปลัดอำเภอดำเนินการจัดตั้งคณะทำงาน มีหน้าที่ประสานงานร่วมกับ พอช. กรมธนารักษ์พื้นที่ปทุมธานี เทศบาลตำบลหลักหก เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ทหาร ในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจโครงการฯ และทบทวนข้อมูลครัวเรือนรับรองสิทธิของผู้เข้าร่วมโครงการฯ

โครงสร้างการปฏิบัติงาน

แผนภาพที่ ๔ - ๒ โครงสร้างการปฏิบัติงานปทุมธานีในส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : อำเภอมืองปทุมธานี เทศบาลตำบลหลักหก กรมโยธาธิการและผังเมือง, ๒๕๖๔

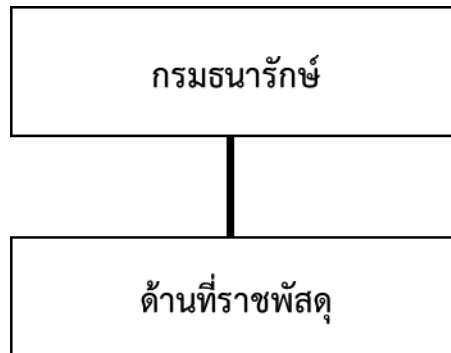
๑.๓ กรมธนารักษ์

กรมธนารักษ์ โดยด้านที่ราชพัสดุมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการปกครอง การดูแล การบำรุงรักษา และการพัฒนาศักยภาพที่ราชพัสดุ ดำเนินการเกี่ยวกับการใช้ที่ราชพัสดุ รวมทั้งจัดหาประโยชน์และทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ราชพัสดุ ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของ กรมธนารักษ์โดยด้านที่ราชพัสดุในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรมีหน้าที่รับผิดชอบในการสำรวจพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ราชพัสดุ อนุญาตให้ก่อสร้างบ้านในโครงการบ้านมั่นคงบนพื้นที่ราชพัสดุ และพิจารณากำหนดค่าเช่า เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ราชพัสดุ เพื่อให้ประชาชนสามารถอาศัยบนที่ดินได้อย่างถูกกฎหมาย

โครงสร้างการปฏิบัติงาน

แผนภาพที่ ๔ - ๓ โครงสร้างการปฏิบัติงานกรมธนารักษ์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : กรมธนารักษ์, ๒๕๖๔

๑.๔ กรมที่ดิน มีหน้าที่การดำเนินงานออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้ราษฎร บริการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน และอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดิน สาธารณประโยชน์และในที่ราชพัสดุ การรังวัดและทำแผนที่ และจัดที่ทำกินให้ประชาชนตามประมวลกฎหมายที่ดิน

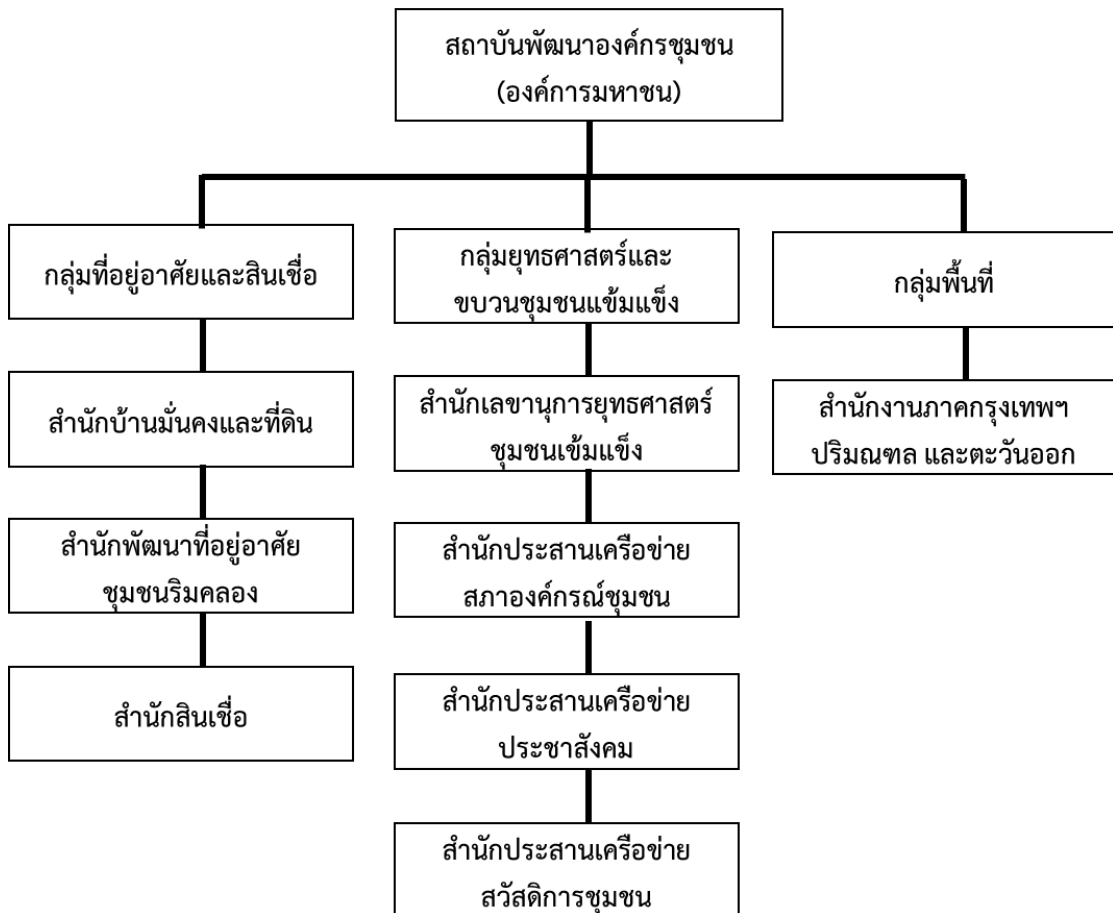
ทั้งนี้การปฏิบัติงานของกรมที่ดินในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรมีหน้าที่ประสานงานร่วมกับกรมธนารักษ์โดยการลงพื้นที่ รังวัดที่ดิน จัดสรรที่ดิน ในการดำเนินโครงการต่าง เช่น โครงการบ้านมั่นคง

๑.๕ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีหน้าที่ประสานงานการพัฒนาองค์กรชุมชนของหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้าถึงชุมชนตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการพัฒนาองค์กรชุมชน ส่งเสริมและแนะนำให้องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนมีบทบาทที่เหมาะสมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น รับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากกิจการที่อยู่ในอำนาจของสถาบัน ให้สินเชื่อแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของ พอช. ในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง โดยเริ่มตั้งแต่ประสานงานร่วมกับหน่วยงานส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการสร้างการรับรู้ความเข้าใจ ทบทวนข้อมูลครัวเรือนรับรองสิทธิผู้เข้าร่วมโครงการฯ รวมถึงการใช้ชุมชนตั้งกลุ่มออมทรัพย์และจัดตั้งสหกรณ์เพื่อบริหารโครงการและงบประมาณการออมทรัพย์นอกจากเป็นการสะสมทุนภายในเพื่อวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการรังวัดที่ดิน การออกแบบผังชุมชน/แบบบ้าน อนุมัติโครงการและงบประมาณ การขออนุญาตก่อสร้าง การเบิกจ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินการ การก่อสร้างบ้านตามแบบ/ผังใหม่ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตการเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น

โครงสร้างการปฏิบัติงาน

แผนภาพที่ ๔ - ๔ โครงสร้างการปฏิบัติงานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๖๔

๑.๖ กรมส่งเสริมสหกรณ์ มีหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการนิคมสหกรณ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายในการรับจดทะเบียน ส่งเสริม แนะนำ กำกับ สนับสนุน พัฒนา และดูแลคุ้มครองระบบสหกรณ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และให้ความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ให้แก่บุคลากรสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และประชาชนทั่วไป ส่งเสริมและสนับสนุนด้านเงินทุน ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เหมาะสมในการดำเนินงานของสหกรณ์

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของ กรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ กรุงเทพมหานครพื้นที่ ๑ และ พื้นที่ ๒ และ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี ในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรมีหน้าที่ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์ของชุมชน และตรวจสอบด้านการบริหาร การเงิน และการบัญชี โดยมีกระบวนการในการเตรียมความพร้อมก่อนจัดตั้งสหกรณ์ และการจัดตั้งสหกรณ์ ดังนี้

๑.๖.๑ การเตรียมความพร้อมของชุมชนก่อนจัดตั้งสหกรณ์

๑.๖.๑.๑ ชุมชนจะต้องมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์ หรือกลุ่มอื่น ๆ ตามความต้องการในการแก้ไขปัญหาของตนเอง

๑.๖.๑.๒ มีการฝึกการออมหุ้น และเงินออมสะสมเพื่อสร้างบ้านอย่างต่อเนื่องทุกเดือน

๑.๖.๑.๓ มีความต้องการเช่าที่ดิน และพัฒนาบ้านเรือนอยู่อาศัย หรือเช่าซื้อที่ดินพร้อมสร้างบ้าน

๑.๖.๑.๔ มีความชัดเจนในที่ดินที่ต้องการ

๑.๖.๑.๕ มีการสะสมเงินออมตามหลักเกณฑ์ที่ พอช.กำหนด

๑.๖.๒ การจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง

ตามหนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่ กษ ๑๑๐๘/๖๖๙๖ ลงวันที่ ๖ ก.ค. ๒๕๔๗ กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ไว้ ๕ ข้อ ดังนี้

๑. ชุมชนต้องมีความต้องการอย่างแท้จริง

๒. ชุมชนต้องมีความพร้อม

๒.๑ ก่อนการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนต้องมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มมาก่อน และมีสมาชิกไม่น้อยกว่า ๕๐ คน

๒.๒ ชุมชนต้องมีสภาพของชุมชน

๒.๓ การนัดประชุมให้ความรู้ จะต้องมิใช่ผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังเกินกว่าร้อยละ ๕๐ ของสมาชิกชุมชน และร้อยละ ๗๕ ของผู้เข้ารับฟังสนใจ และเมื่อนัดประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ต้องมาประชุมทั้งหมด

๒.๔ เมื่อชุมชนเข้าใจรายละเอียดวิธีการสหกรณ์แล้ว ควรมีการวางแผนการดำเนินงานของสหกรณ์

๒.๕ ชุมชนกับ พอช. ต้องมีการตกลงให้ได้ก่อนเกี่ยวกับที่ดิน การโอน
และอื่น ๆ

๓. นำชุมชนไปศึกษาดูงานสหกรณ์ที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ

๔. ผู้ที่ขอจัดตั้งสหกรณ์ต้องผ่านการอบรมบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๕. เมื่อดำเนินการจัดตั้งแล้วให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือและแนะนำ
อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเป็นเวลา ๖ เดือนถึง ๑ ปี

๑.๖.๓ ขั้นตอนการจัดตั้งสหกรณ์

๑.๖.๓.๑ ประสานงานสหกรณ์จังหวัด หรือ สสพ.๑/สสพ.๒

๑.๖.๓.๒ ให้ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์

๑.๖.๓.๓ ประชุมผู้ประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์

๑.๖.๓.๔ ประชุมคณะผู้จัดสหกรณ์

๑.๖.๓.๕ ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์

๑.๖.๓.๖ ยื่นเอกสารขอจดทะเบียนสหกรณ์

๑.๖.๔ ระเบียบการจัดตั้งสหกรณ์

๑.๖.๔.๑ มีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพหลักหรือมีวงสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่าง
ใดอยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์

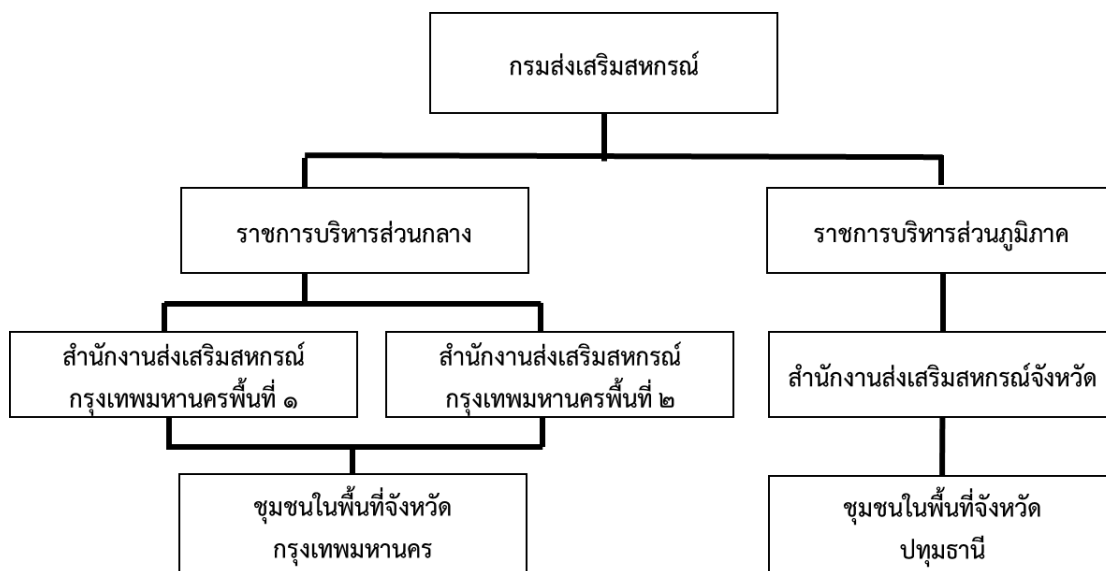
๑.๖.๔.๒ ชุมชนที่ขอจัดตั้งจะต้องผ่านการอบรมเบื้องต้นเกี่ยวกับอุดมการณ์
หลักการ และวิธีการสหกรณ์ รวมทั้งข้อบังคับของสหกรณ์ที่ต้องถือใช้ และมีความประสงค์ที่จะใช้
ระบบสหกรณ์ในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของคนและชุมชน

๑.๖.๔.๓ มีแผนการที่ชัดเจนถึงการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิการเช่าที่ดินใน
พื้นที่ชุมชน

๑.๖.๔.๔ มีแผนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสมาชิกและชุมชน
๑.๖.๔.๕ พอช. ได้ให้คำรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรว่า สมควรจดทะเบียน
เป็นสหกรณ์ได้

๑.๖.๔.๖ บุคคลที่จะจัดทำบัญชีให้กับสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง ต้องผ่านการอบรม
หรือแนะนำด้านบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

โครงสร้างการปฏิบัติงาน
แผนภาพที่ ๔ - ๕ โครงสร้างการปฏิบัติงานกรมส่งเสริมสหกรณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์, ๒๕๖๔

๑.๗ การไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

การไฟฟ้านครหลวงมีหน้าที่รับผิดชอบการจำหน่ายไฟฟ้าให้กับประชาชน อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย มีพื้นที่บริการในปัจจุบันได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสมุทรปราการ

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคมีหน้าที่บริการจำหน่ายไฟฟ้าแก่ประชาชนในส่วนภูมิภาค ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ยกเว้น จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเขตรับผิดชอบของการไฟฟ้านครหลวง

ทั้งนี้การปฏิบัติงานของการไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรมีหน้าที่ในการปรับย้ายไฟฟ้าในขั้นตอนการรื้อย้ายบ้านเดิมของโครงการบ้านมั่นคง และติดตั้งไฟฟ้าในขั้นตอนการก่อสร้างบ้านตามแบบและผังใหม่

๑.๘ การประปานครหลวง และการประปาส่วนภูมิภาค

การประปานครหลวง และการประปาส่วนภูมิภาคมีหน้าที่สำรวจ จัดหาแหล่งน้ำดิบ และจัดให้ได้มาซึ่งน้ำดิบเพื่อใช้ในการประปา ผลิต จัดส่ง และจำหน่ายน้ำประปาในเขตท้องที่ และควบคุมมาตรฐานเกี่ยวกับระบบประปาเอกชนในเขตท้องที่ดังกล่าว ดำเนินธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องหรือเป็นประโยชน์แก่การประปา และคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐและประชาชน

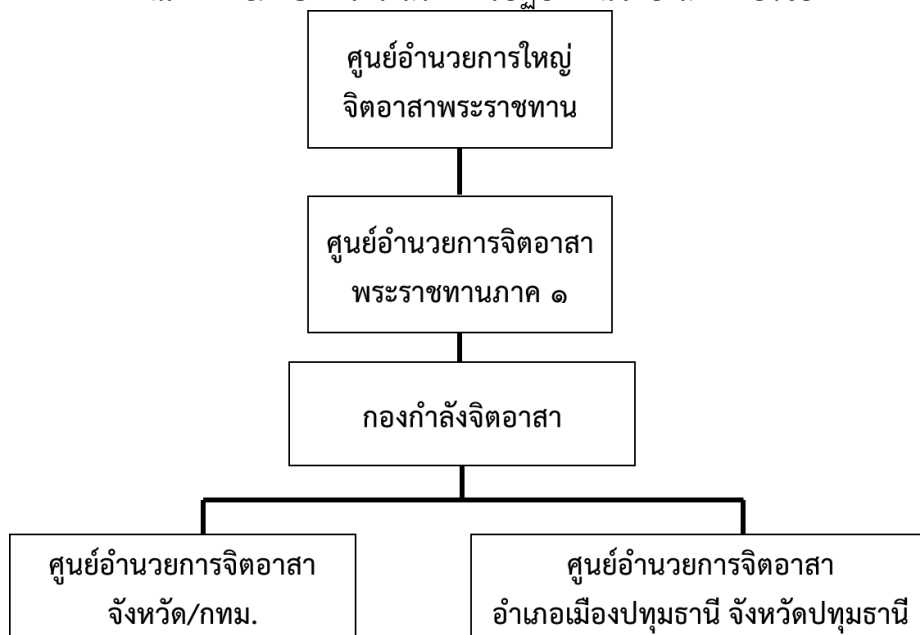
ทั้งนี้การปฏิบัติงานของการประสานครหลวง และการประสานส่วนภูมิภาคในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรในการปรับย้ายประปาในขั้นตอนการรื้อย้ายบ้านเดิมของโครงการบ้านมั่นคง และดำเนินการติดตั้งระบบสาธารณูปโภคในขั้นตอนการก่อสร้างบ้านตามแบบและผังใหม่

๑.๙ เจ้าหน้าที่สำรวจ มีหน้าที่ประสานงานร่วมกับ พอช. สำนักงานเขต และเจ้าหน้าที่ทหาร ในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจโครงการ และทบทวนข้อมูลครัวเรือนรับรองสิทธิของผู้เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนการรับผิดชอบในเรื่องของกฎหมาย ข้อบังคับการใช้กฎหมายเพื่อให้การดำเนินโครงการฯ เป็นไปอย่างราบรื่น

๑.๑๐ ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ โดยศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานภาค ๑ มีหน้าที่ร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการพัฒนา และช่วยเหลือประชาชนคลองเปรมประชากร และดำเนินการแก้ไขการแก้ปัญหาพื้นที่โดยรอบคลองเปรมประชากร ปรับภูมิทัศน์ริมคลอง รมรงค์ส่งเสริมการลดและคัดแยกขยะ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคลองเปรมประชากรให้ใสสะอาด และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

โครงสร้างการปฏิบัติงาน

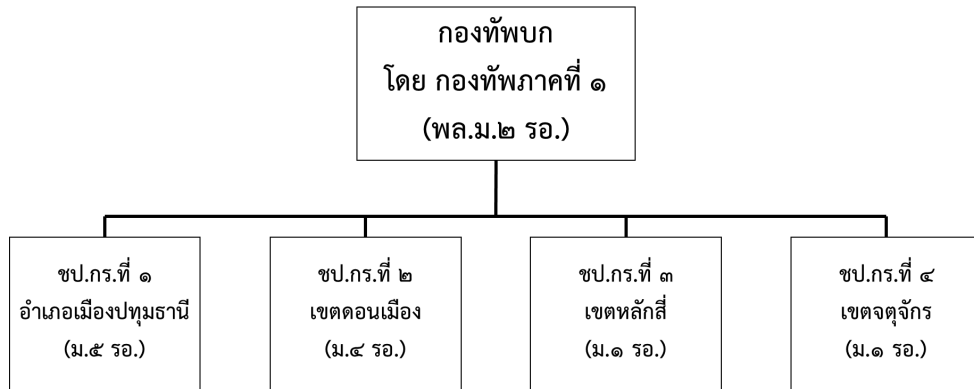
แผนภาพที่ ๔ - ๖ ผังโครงสร้างการปฏิบัติงานจิตอาสาที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : โครงการจิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔, ๒๕๖๒

๑.๑๑ กองทัพบก โดยกองทัพภาคที่ ๑ มอบหมายให้ พล.ม.๒ รอ. มีหน้าที่ประสานงานร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการสร้างการรับรู้ความเข้าใจโครงการฯ การทบทวนข้อมูลครัวเรือนรับรองสิทธิผู้เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนการขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้อง และเป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่รัฐบาลกำหนดเพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด

โครงสร้างการปฏิบัติงาน
แผนภาพที่ ๔ - ๖ ผังโครงสร้างการจัดการกิจการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พล.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

๒. การปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชน ในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร

การปฏิบัติงานของคณะทำงานฯ ในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร คือสร้างการเข้าใจ ความรับรู้ในโครงการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมฯ การดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง และการเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์โครงการต่อสาธารณะ ตลอดจนติดตามความคืบหน้าของโครงการฯ เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร ตามกรอบอำนาจหน้าที่ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องสมบูรณ์ ตามแผนแม่บทที่ได้กำหนดไว้ โดยการจัดกำลังและการแบ่งมอบพื้นที่ปฏิบัติการ ดังนี้

๒.๑ พื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร แบ่งแยกเป็น ๓ พื้นที่ คือ เขตจตุจักร เขตดอนเมือง และเขตหลักสี่ ดังนี้

๒.๑.๑ คณะทำงานฯ โดยเจ้าหน้าที่ทหาร (ขบ.กร.), สำนักงานเขตจตุจักร, พอช., กรมที่ดิน, กรมธนารักษ์, เจ้าหน้าที่ตำรวจ รับผิดชอบเขตจตุจักร

๒.๑.๒ คณะทำงานฯ โดยเจ้าหน้าที่ทหาร (ขบ.กร.), สำนักงานเขตดอนเมือง, พอช., กรมที่ดิน, กรมธนารักษ์, เจ้าหน้าที่ตำรวจ รับผิดชอบเขตดอนเมือง

๒.๑.๓ คณะทำงานฯ โดยเจ้าหน้าที่ทหาร (ขบ.กร.), สำนักงานเขตหลักสี่, พอช., กรมที่ดิน, กรมธนารักษ์, เจ้าหน้าที่ตำรวจ รับผิดชอบเขตหลักสี่

๒.๑.๔ สำนักการระบายน้ำรับผิดชอบในส่วนของจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๒.๑.๕ การไฟฟ้านครหลวงรับผิดชอบในส่วนของจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๒.๑.๖ การประปานครหลวงรับผิดชอบในส่วนของจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๒.๑.๗ สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ กรุงเทพมหานครพื้นที่ ๑ และพื้นที่ ๒
 รับผิดชอบในส่วนของจังหวัดกรุงเทพมหานคร

๒.๒ พื้นที่จังหวัดปทุมธานี บริเวณตำบลหลัก ดังนี้

๒.๒.๑ คณะทำงานฯ โดยเจ้าหน้าที่ทหาร (ชป.กร.), เทศบาลตำบลหลักหก, พอช.,
 กรมที่ดิน, อำเภอเมืองปทุมธานี, สำนักงานธนารักษ์พื้นที่ปทุมธานี, เจ้าหน้าที่ตำรวจ รับผิดชอบ
 จังหวัดปทุมธานี

๒.๒.๒ กรมโยธาธิการและผังเมืองรับผิดชอบในส่วนของจังหวัดปทุมธานี

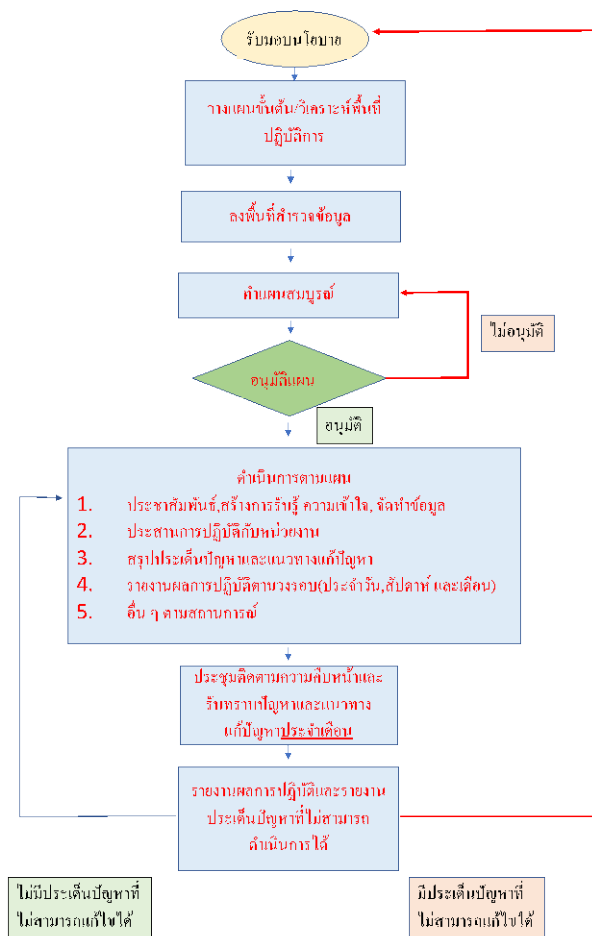
๒.๒.๓ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาครับผิดชอบในส่วนของจังหวัดปทุมธานี

๒.๒.๔ การประปาส่วนภูมิภาครับผิดชอบในส่วนของจังหวัดปทุมธานี

๒.๒.๕ สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดรับผิดชอบในส่วนของจังหวัดปทุมธานี

๓. ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

แผนภาพที่ ๔ - ๗ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พ.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

๓.๑ คณะทำงานฯ รับมอบนโยบาย จากรัฐบาลมีรายละเอียดเกี่ยวกับกรอบการดำเนินการ อำนาจหน้าที่ แนวทางการปฏิบัติ ระยะเวลาการดำเนินการ ข้อเสนอแนะ ข้อห้าม ข้อพึงระวัง

๓.๒ คณะทำงานฯ วางแผนขั้นต้นสำหรับพื้นที่ปฏิบัติการของตนเอง วางแผนการใช้เวลา กำหนดช่องทางการติดต่อสื่อสาร กำหนดแนวทางการพิจารณาตัวบุคคลปฏิบัติงาน

๓.๓ คณะทำงานฯ พิจารณาคัดเลือกตัวบุคคลเข้าปฏิบัติงาน และลงพื้นที่สำรวจข้อมูลร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติ สถาปนา ที่ทำการ

๓.๔ บุคคลปฏิบัติงานจัดทำแผนการปฏิบัตินำเสนอต่อหน่วยงานตนเองเพื่ออนุมัติ

๓.๕ คณะทำงานฯ อนุมัติแผนการดำเนินการหากแผนมีความสมบูรณ์อยู่บนฐานข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง และกำหนดมาตรการควบคุมให้หน่วยดำเนินการตาม หากแผนไม่มีความสมบูรณ์ ข้อมูลไม่ครบถ้วน ถูกต้องให้ดำเนินการปรับแก้แผนจนกว่าจะอนุมัติให้ดำเนินการ

๓.๖ คณะทำงานฯ ปฏิบัติงานตามแผนงาน โดยมีการปฏิบัติที่สำคัญได้แก่ การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลการรับรองสิทธิ์, ติดตามเร่งรัดกระบวนการต่าง ๆ โดยประสานหน่วยราชการ/หน่วยงานให้ดำเนินการตามแผน, ปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ

๓.๗ ประชุมติดตามความคืบหน้าและรับทราบปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาประจำเดือน

๓.๘ รายงานผลการปฏิบัติและรายงานประเด็นปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินการได้ โดยหากมีปัญหาแต่สามารถแก้ปัญหาได้ในระดับหน่วยงาน จะดำเนินการแก้ไขด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ประสานการปฏิบัติ การประชุมหารือร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ การเข้าพบผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อติดตาม เร่งรัดการปฏิบัติงานให้เป็นตามแผน หากมีปัญหาที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระดับหน่วย ให้เสนอประเด็นปัญหาพร้อมแนวทางแก้ปัญหาที่หน่วยเหนือสามารถให้การช่วยเหลือได้

๔. มาตรฐานงาน

๔.๑ คณะทำงานฯ รายงานผลการปฏิบัติตามห้วงเวลาได้ทันกำหนดเวลา ครบถ้วนตามหัวข้อการรายงาน

๔.๒ คณะทำงานฯ มีความเข้าใจในพื้นที่ปฏิบัติการ, ขั้นตอนการทำงาน, การประสานการปฏิบัติกับส่วนต่างและขอบเขตหน้าที่อย่างชัดเจนมีความลึกซึ้งสามารถตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องได้อย่างครบถ้วน

๔.๓ คณะทำงานฯ สามารถตอบสนองต่อข้อสั่งการได้อย่างทันท่วงที

๔.๔ คณะทำงานฯ สามารถระบุความต้องการ เหตุผล ความจำเป็นของประชาชนในโครงการได้ถึงระดับบุคคล

๔.๕ คณะทำงานฯ สามารถสรุปรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เป็นภาพรวม และสามารถนำเสนอในโอกาสต่าง ๆ ได้

๔.๖ คณะทำงานฯ สามารถดำเนินการประชุมให้มีทิศทางไปเพื่อแก้ไขปัญหาประเด็นสำคัญและ รายงานผลการดำเนินการให้หน่วยเหนือได้อย่างชัดเจน

๕. สถานภาพการดำเนินการ

๕.๑ ข้อมูลการรับรองสิทธิ์ ณ เดือน เม.ย.๖๔

การรื้อย้ายบ้านรुकล้าเดิมและก่อสร้างบ้านใหม่ตามแนวทางบ้านมั่นคง ซึ่งมีเป้าหมายดำเนินการใน ๓๘ ชุมชนริมคลองเปรมประชากร ๖,๓๘๖ ครัวเรือน แบ่งเป็น ๕ ชุมชน ในเขตจตุจักร ๔๐๒ ครัวเรือน ๑๔ ชุมชน ในเขตดอนเมือง ๒,๖๙๕ ครัวเรือน ๑๒ ชุมชน ในเขตหลักสี่ ๒,๕๑๙ ครัวเรือน และ ๖ หมู่บ้านใน อ.เมืองปทุมธานี ๗๗๐ ครัวเรือน โดยมีผลการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ปี ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน ในภาพรวมของการสร้างการรับรู้และความเข้าใจนั้นจากจำนวนผู้มีสิทธิ์เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ๕,๗๐๐ สิทธิ์ ได้รับการรับรองสิทธิ์เข้าร่วมโครงการแล้ว ๔,๕๕๑ สิทธิ์ คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๙๙% และยังไม่ได้รับการรับรองสิทธิ์จำนวน ๑,๑๔๙ สิทธิ์ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๑% ตามแผนภาพที่ ๔ - ๘

แผนภาพที่ ๔ - ๘ ตารางแสดงการรับรองสิทธิ์เดือน เม.ย.๖๔ รายอำเภอ/เขต

สรุปการรับรองสิทธิ์ เม.ย.๖๔													
ชุมชน	หลังคาเรือน	เข้ารับรองสิทธิ์	รับรองแล้ว	ยังไม่รับรองสิทธิ์									
				อยู่ระหว่างดำเนินการ			รวม	ไม่ร่วม และไม่ใช้สิทธิ์		รวม	ไม่เห็นด้วย ต่อต้าน	รวม	เพิ่มขึ้น (ราย)
				รอรอบประชุม	ฟื้นฟูกลุ่ม ออมทรัพย์	รอเริ่มโครงการ		ย้ายออก	ไม่รื้อย้าย (อยู่บ้านเดิม)				
ชป.กร.ที่ 1 จว.ป.ท.	700	933	909	0	0	9	9	1	14	15	0	24	-
ชป.กร.ที่ 2 เขตดอนเมือง	2,068	2,258	1,336	83	60	222	365	148	377	525	32	922	3
ชป.กร.ที่ 3 เขตหลักสี่	1,854	1,880	1,710	43	2	84	129	22	0	22	19	170	-
ชป.กร.ที่ 4 จตุจักร	492	629	596	0	0	0	0	32	0	32	1	33	-
รวม	5,114	5,700	4,551	126	62	315	503	203	391	594	52	1,149	3

ที่มา : รายงานความคืบหน้าการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรประจำเดือน เม.ย.๖๔, ๒๕๖๔

๕.๒ ความคืบหน้าการก่อสร้างบ้านมั่นคงตามขั้นตอน

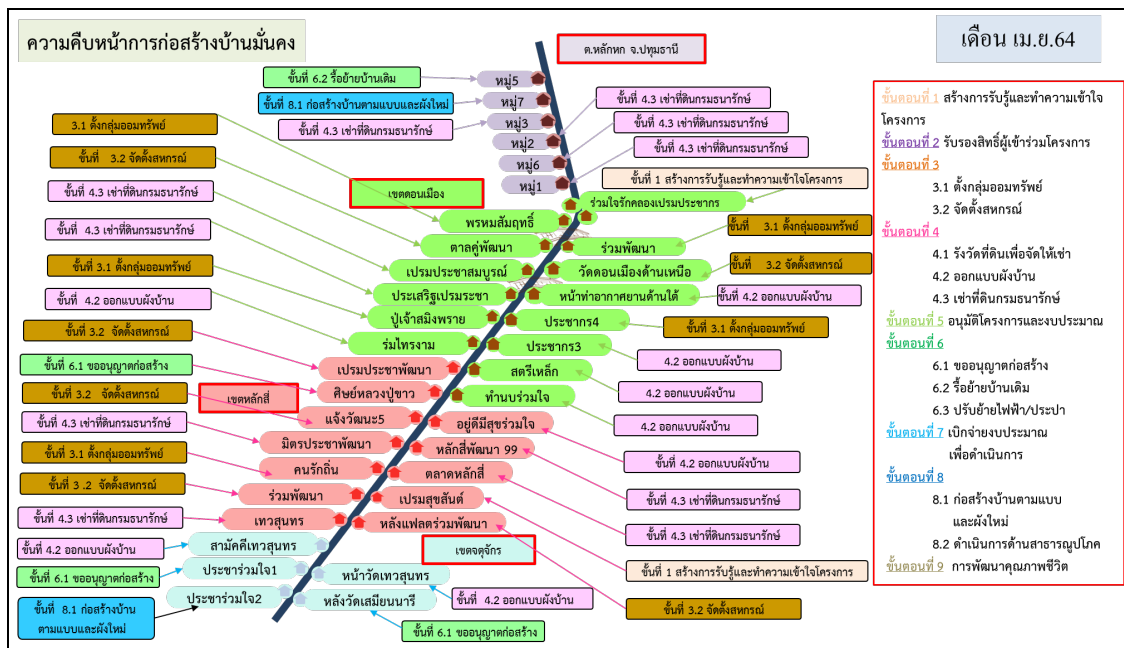
ในเขตจตุจักร จากจำนวนชุมชนทั้งหมด ๕ ชุมชนอยู่ในขั้นตอนการก่อสร้างบ้านตามแบบแผนและผังใหม่ จำนวน ๑ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนการขออนุญาตก่อสร้าง จำนวน ๒ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนออกแบบผังบ้านจำนวน ๒ ชุมชน โดยมีชุมชนที่จะมีการก่อสร้างแล้วเสร็จเป็นแห่งแรกตลอดแนวโครงการพัฒนาคลองเปรมประชากรที่ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๖๒ จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ ชุมชนประชาร่วมใจ ๒ ซึ่งมีการดำเนินการลงเสาเอกไปเมื่อ ๑๓ ม.ค.๖๓ และส่งมอบบ้านมั่นคงบางส่วนในวันที่ ๒๓ ก.ค.๖๓

เขตตอนเมือง การดำเนินการสร้างบ้านมั่นคงรายชุมชนอยู่ในขั้นตอนออกแบบผังบ้าน จำนวน ๕ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนการจัดตั้งสหกรณ์ จำนวน ๒ ชุมชน อยู่ในขั้นตอน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน ๔ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนเช่าที่ดินกรมธนารักษ์ ๒ ชุมชน และ อยู่ในขั้นตอนการสร้างการรับรู้และทำความเข้าใจโครงการ จำนวน ๑ ชุมชน

เขตหลักสี่ ความคืบหน้าในการดำเนินการสร้างบ้านมั่นคงรายชุมชนอยู่ในขั้นตอนการขออนุมัติเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ จำนวน ๔ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนออกแบบผังบ้าน จำนวน ๑ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนขอจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ จำนวน ๔ ชุมชน อยู่ในขั้นตอนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน ๑ ชุมชน อยู่ในขั้นตอน สร้างการรับรู้และทำความเข้าใจโครงการ จำนวน ๑ ชุมชน และอยู่ในขั้นตอนขออนุญาตก่อสร้าง จำนวน ๑ ชุมชน

อำเภอเมืองปทุมธานี การก่อสร้างบ้านมั่นคงอยู่ในขั้นตอนก่อสร้างบ้านตามแบบและผังใหม่ จำนวน ๑ หมู่บ้าน อยู่ในขั้นตอนรื้อย้ายบ้านเดิม จำนวน ๑ หมู่บ้าน และอยู่ในขั้นตอนเช่าที่ดินกรมธนารักษ์ จำนวน ๔ หมู่บ้าน

แผนภาพที่ ๔ - ๙ ความคืบหน้าการดำเนินการก่อสร้างบ้านมั่นคงริมคลองเปรมประชากร เม.ย.๖๔

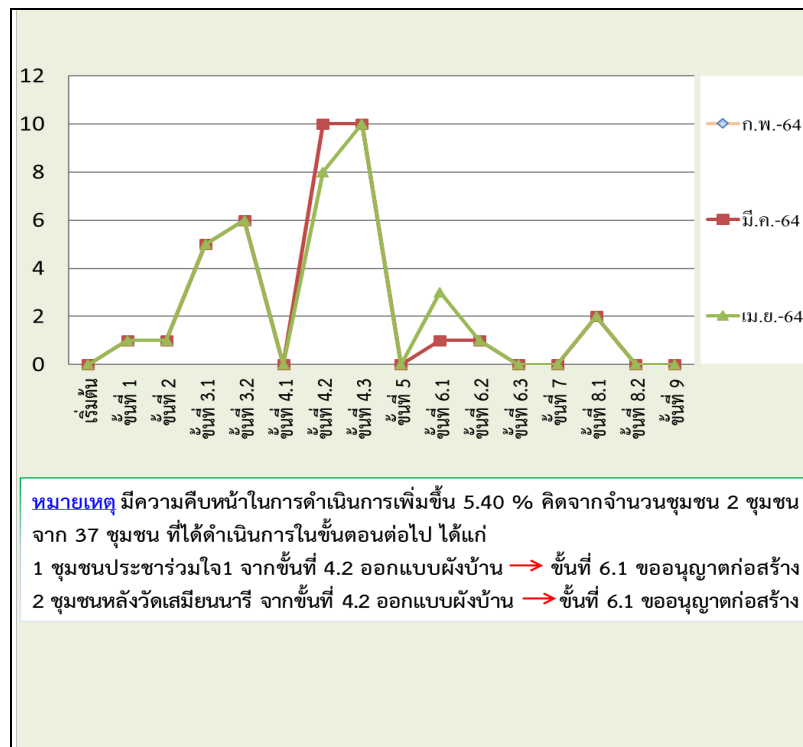
ที่มา : รายงานความคืบหน้าการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรประจำเดือน เม.ย.๖๔, ๒๕๖๔

แผนภาพที่ ๔ - ๑๐ ตารางการดำเนินการก่อสร้างบ้านมั่นคงรายเขต เม.ย.๖๔

ความคืบหน้าการก่อสร้างบ้านมั่นคง เม.ย.๖๔							
ขั้นตอนที่	ชื่อโครงการ	ค.หลักทก จ.ปทุมธานี	เขตดอนเมือง	เขตหลักสี่	เขตจตุจักร	รวมในขั้นตอนย่อย	รวมในแต่ละขั้นที่
ขั้นตอนที่ 1	สร้างการรับรู้และทำความเข้าใจโครงการ	-	1	1	-	2	2
ขั้นตอนที่ 2	รับรองสิทธิ์ผู้เข้าร่วมโครงการ	-	-	-	-	-	-
ขั้นตอนที่ 3.1	ตั้งกลุ่มออมทรัพย์	-	4	1	-	5	11
ขั้นตอนที่ 3.2	จัดตั้งสหกรณ์	-	2	4	-	6	
ขั้นตอนที่ 4.1	รังวัดที่ดินเพื่อจัดให้เช่า	-	-	-	-	-	18
ขั้นตอนที่ 4.2	ออกแบบผังบ้าน	-	5	1	2	8	
ขั้นตอนที่ 4.3	เช่าที่ดินกรมธนารักษ์	4	2	4	-	10	
ขั้นตอนที่ 5	อนุมัติโครงการและงบประมาณ	-	-	-	-	-	-
ขั้นตอนที่ 6.1	ขออนุญาตก่อสร้าง	-	-	1	2	3	4
ขั้นตอนที่ 6.2	รื้อย้ายบ้านเดิม	1	-	-	-	1	
ขั้นตอนที่ 6.3	ปรับย้ายไฟฟ้า/ประปา	-	-	-	-	-	
ขั้นตอนที่ 7	เบิกจ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินการ	-	-	-	-	-	-
ขั้นตอนที่ 8.1	ก่อสร้างบ้านตามแบบและผังใหม่	1	-	-	1	2	2
ขั้นตอนที่ 8.2	ดำเนินการด้านสาธารณูปโภค	-	-	-	-	-	
ขั้นตอนที่ 9	การพัฒนาคุณภาพชีวิต	-	-	-	-	-	-
รวม		6	14	12	5	37	37

ที่มา : ความคืบหน้าการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรประจำเดือน เม.ย.๖๔, ๒๕๖๔

แผนภาพที่ ๔ - ๑๑ ตารางการดำเนินการก่อสร้างบ้านมั่นคงรายเขต เม.ย.๖๔

ที่มา : รายงานความคืบหน้าการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรประจำเดือน เม.ย.๖๔, ๒๕๖๔

๕.๓ ความคืบหน้าการก่อสร้างเขื่อนคลองเปรมประชากรตามขั้นตอน

การก่อสร้างเขื่อนคลองเปรมประชากรโดยสำนักการระบายน้ำ และกรมโยธาธิการ และผังเมืองนั้น จะดำเนินการก่อสร้าง ในระยะทางทั้งสิ้น ๒๗.๒๐ กิโลเมตร โดยในห้วงที่ผ่านมา สำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนในระยะที่ ๑ บริเวณคลองบ้านใหม่ เขตดอนเมือง ระยะทาง ๕๘๑ เมตร เสร็จเรียบร้อยแล้ว และอยู่ระหว่างดำเนินการ ๒ พื้นที่ ได้แก่ ต.หลักหก อ.เมืองปทุมธานี ระยะทางประมาณ ๕๐๐ เมตร งบประมาณ ๖๕ ล้านบาท โดยมี กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบ และ เขตจตุจักรและหลักสี่ ระยะทาง ๑๐,๗๐๐ เมตร งบประมาณ ๑,๔๐๖ ล้านบาท ตั้งแต่ถนนแจ้งวัฒนะถึงถนนเทศบาลสงเคราะห์ โดยมี สำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร รับผิดชอบ สำหรับในพื้นที่ที่เหลืออยู่ ได้กำหนดแผนการก่อสร้างในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ และ ๒๕๖๕

โดยความคืบหน้าการก่อสร้างเขื่อนตามขั้นตอน คณะทำงานฯ ได้ลงพื้นที่ ในหมู่ที่ ๗ เพื่อติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนในระยะที่ ๑ จำนวน ๖๒๘ เมตร ของ บริษัท แอล.พี.พี. ซิวิล คอนสตรัคชั่น จำกัด (ลิ้มพงษ์พันธ์) ได้ดำเนินการตอกเสาเข็มเขื่อนดังนี้

๑. ตอกเสาเอ จำนวน ๔๒๔ ต้น
๒. ตอกเสาบี จำนวน ๔๓๐ ต้น
๓. รวมตอกเสาเข็มได้จำนวน ๘๕๔ ต้น ระยะ ๔๓๐ เมตร
๔. รัตเสาเข็มเตรียมเทคอน

สรุปเดือน เม.ย. ๖๔ ตอกรวมยอดได้ จำนวน ๘๕๔ ต้น คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๖๕.๖๙ %

๖. ประเด็นปัญหาสำคัญในการดำเนินการที่ผ่านมา

๖.๑ การรื้อย้ายและส่งมอบพื้นที่ที่มีความล่าช้า เนื่องจากมีกลุ่มผู้คัดค้านโครงการ ซึ่งได้มีการเปิดเป็นข้อมูลและให้ข้อมูลในด้านลบกับชุมชน ทำให้ไม่สามารถเจรจาสร้างความเข้าใจในบางชุมชนได้ และบางชุมชนไม่ยินยอมให้หน่วยงานของรัฐเข้าพื้นที่ ได้แก่

๖.๑.๑ **พื้นที่ จว.ป.ท.** จำนวน ๑ หมู่บ้าน (หมู่ที่ ๗)

๖.๑.๒ **พื้นที่ เขตดอนเมือง** จำนวน ๓ ชุมชน (ชุมชนพรหมสัมฤทธิ์, ชุมชนร่วมพัฒนา และ ชุมชนร่วมใจรักคลองเปรมประชากร)

๖.๑.๓ **พื้นที่ เขตหลักสี่** จำนวน ๔ ชุมชน (ชุมชนคนรักถิ่น, ชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาว, ชุมชนร่วมพัฒนา และ ชุมชนเปรมสุขสันต์)

๖.๑.๔ **พื้นที่ เขตจตุจักร** จำนวน ๑ ชุมชน (ชุมชนสามัคคีเทวสุนทร)

๖.๒ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-๑๙ ส่งผลให้แผนงานโครงการมีความล่าช้ากว่าเดิม ๒ - ๓ เดือน รวมถึงผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้การยอมรับของชุมชนไม่ เป็นไปตามแผนงาน ได้แก่

๖.๒.๑ **พื้นที่ จว.ป.ท.** จำนวน ๖ หมู่บ้าน (หมู่ที่ ๑, หมู่ที่ ๒, หมู่ที่ ๓, หมู่ที่ ๕, หมู่ที่ ๖ และ หมู่ที่ ๗)

๖.๒.๒ **พื้นที่ เขตดอนเมือง** จำนวน ๑๑ ชุมชน (ชุมชนทำนบร่วมใจ, ชุมชนสตรีเหล็กพัฒนา, ชุมชนประชากร ๓, ชุมชนหน้าท่าอากาศยานใต้, ชุมชนตาลคู่พัฒนา, ชุมชนวัดดอนเมืองด้านเหนือ, ชุมชนเปรมประชาสมบูรณ, ชุมชนประเสริฐเปรมประชา, ชุมชนปู่เจ้าสมิงพราย, ชุมชนร่วมไทรงามพัฒนาและ ชุมชนประชากร ๔)

๖.๒.๓ **พื้นที่ เขตหลักสี่** จำนวน ๑๑ชุมชน ๑ กลุ่มบ้าน (ชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาว, ชุมชนเทวสุนทร, ชุมชนมิตรประชาพัฒนา, ชุมชนร่วมพัฒนา, ชุมชนคนรักถิ่น, ชุมชนเปรมประชาพัฒนา, ชุมชนหลังแฟลตร่วมพัฒนา, ชุมชนตลาดหลักสี่, ชุมชนหลักสี่พัฒนา๙๙, ชุมชนอยู่ดีมีสุขร่วมใจ, ชุมชนเปรมสุขสันต์ และ กลุ่มบ้านแจ้งวัฒนะ ๕)

๗. แนวทางการแก้ปัญหา แนวทางการดำเนินการต่อประชาชนกลุ่มต่าง ๆ และแนวโน้มนการรับรองสิทธิ์

๗.๑ แนวทางการแก้ปัญหา

๗.๑.๑ ชุมชนที่ร่วมมือหรือไม่มีปัญหาอุปสรรคให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เร่งขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยความร่วมมือ และประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยให้วางแผนการรื้อย้าย และแผนการก่อสร้างเชื่อมโยงให้สอดคล้องกันรวมถึงช่วยเหลือในการจัดหาที่อยู่ใหม่ให้กับผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นระบบ

๗.๑.๒ ชุมชนที่มีการรื้อย้าย และเข้าดำเนินการในพื้นที่แล้วแต่ยังมีผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือคัดค้านโครงการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันเจรจาสร้างความเข้าใจ และพิจารณาการใช้มาตรการด้านกฎหมายควบคู่กันเพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้า

๗.๒ แนวทางการดำเนินการต่อประชาชนกลุ่มต่าง ๆ

แผนภาพที่ ๔ - ๑๒ แนวทางการดำเนินการต่อกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พล.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

แผนภาพที่ ๔ - ๑๓ แนวทางการดำเนินการต่อกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมโครงการ และกลุ่มต่อต้านโครงการ

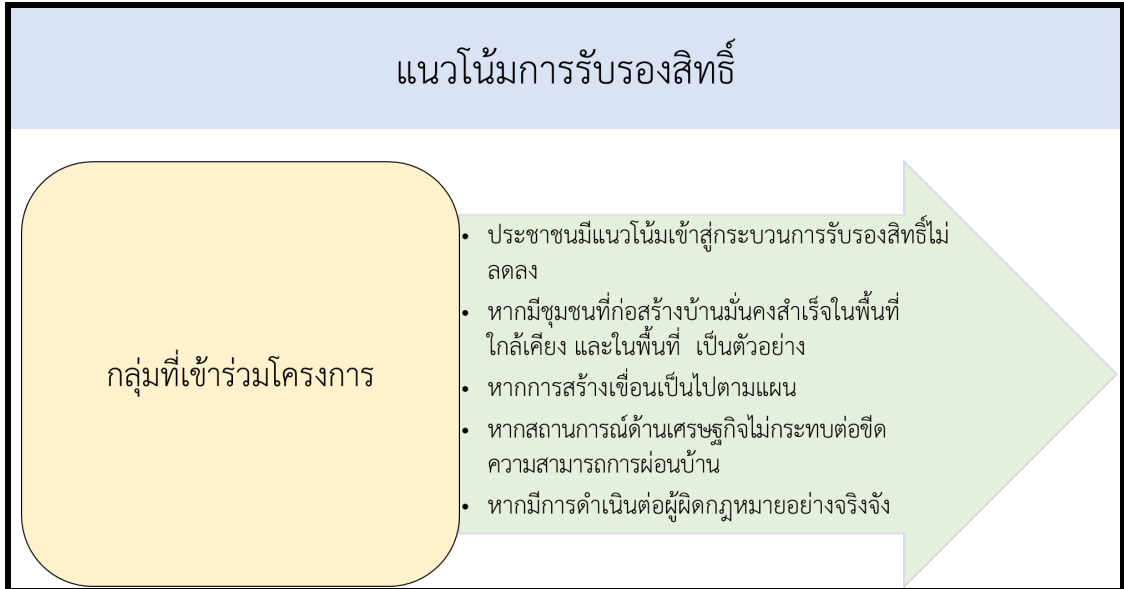

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พล.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

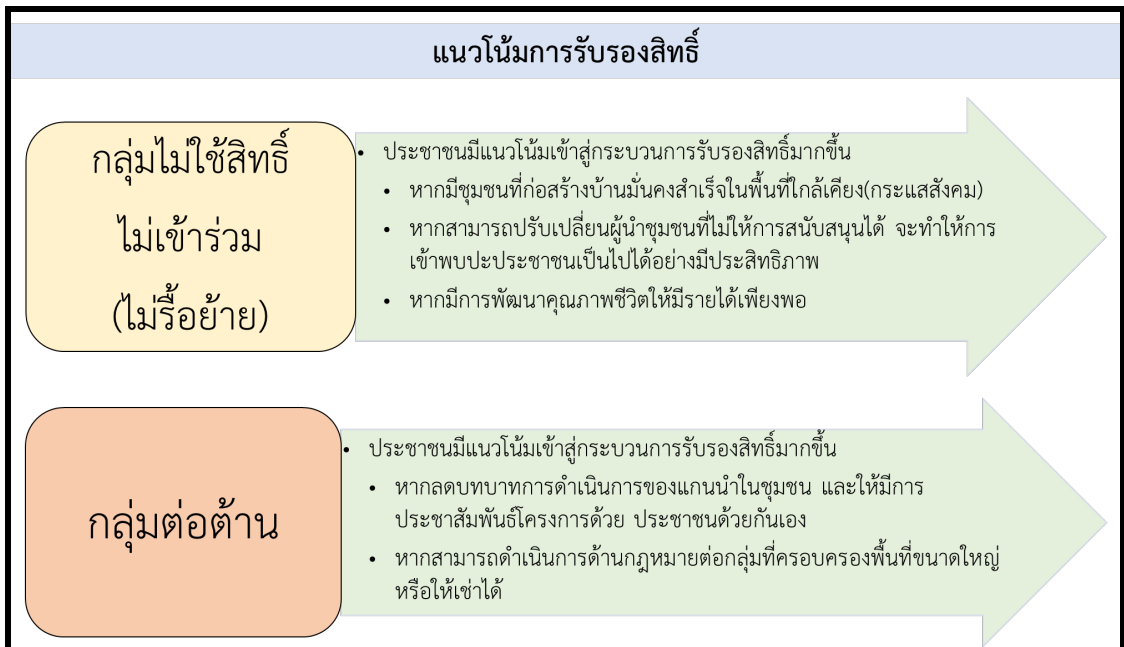
๗.๓ แนวโน้มการรับรองสิทธิ

แผนภาพที่ ๔ - ๑๔ แนวโน้มการรับรองสิทธิ ผู้เข้าร่วมโครงการ

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พล.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

แผนภาพที่ ๔ - ๑๕ แนวโน้มการรับรองสิทธิ ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ

ที่มา : การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร พล.ม.๒ รอ., ๒๕๖๓

๘. การศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับเจ้าหน้าที่ส่วนราชการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการเป็นกลุ่ม ๓ - ๕ คน เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร (เฉพาะกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร) ดังนี้

๘.๑ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน หรือนักพัฒนาชุมชน จำนวน ๕ คน

๘.๑.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านด้านชุมชนแออัด ปัญหาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การศึกษา คุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านชุมชนแออัด สภาพแวดล้อมชุมชนภายในมีความแออัดมาก ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

ด้านปัญหาเสพติด ปัญหาเสพติดเกิดขึ้นมากและแก้ไขยาก เนื่องจากบุคคลและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการค้า และการเสพ

ด้านปัญหาอาชญากรรม อาชญากรรมค่อนข้างสูงชุมชนมีคสามเสี่ยง ไม่ปลอดภัย

ด้านการศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษา แต่การศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากเยาวชนอยู่ในสภาพแวดล้อมและสิ่งเร้าที่จะชักจูงไปในทางที่ไม่ดี

ด้านคุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ เนื่องปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลให้คุณชีวิตไม่ดี และสุขลักษณะไม่สมบูรณ์อย่างเท่าควร

๘.๑.๒ ความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร ก่อนที่จะมีโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ส่วนใหญ่ไม่มีความคาดหวังเนื่องจากปัญหาในพื้นที่ ประชาชนมีความเคยชินต่อการใช้ชีวิต และไม่มีกำลังทรัพย์ที่จะปรับปรุงที่อยู่อาศัยได้ แต่ส่วนน้อยมีความคาดหวังที่จะสามารถทำได้และเห็นว่าควรดำเนินการพัฒนาชุมชนทุกปี ตามนโยบายการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร

๘.๑.๓ แนวความคิดและคาดว่าจะประสบความสำเร็จของมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้ำน้ำสาธารณะ ที่รัฐบาลได้กำหนด โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

คาดว่าจะประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต และที่อยู่อาศัย แต่อาจจะมีส่วนที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ

๘.๑.๔ แนวความคิดในด้านการพัฒนาพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสุขลักษณะของศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔

เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีมาก เนื่องจากศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ มีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือการขุดลอกคูคลอง เก็บขยะ สิ่งปฏิกูลในชุมชน ทำให้สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ มีความถูกสุขลักษณะมากขึ้น รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้น่าวให้ประชาชนในชุมชน รู้จักการช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

๘.๑.๕ ความคิดเห็นในแง่ สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ สภาพน้ำ และผลกระทบของ การสร้างเขื่อนที่รัฐบาลดำเนินการมาถึงห้วงปัจจุบัน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ ดีขึ้น มีพื้นที่มากขึ้นและมีความเป็นระเบียบ มากขึ้น

สภาพน้ำ ดีขึ้นจากเดิม และขยะในคลองลดลงอย่างเห็นได้ชัด

ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ระหว่างที่ดำเนินการก่อสร้างต้องหาที่อยู่ ใหม่ชั่วคราว และขนาดบ้านชั่วคราวเล็กกลง ทำให้บางครัวเรือนมีพื้นที่ใช้สอยน้อย และระบบ สาธารณูปโภคต้องรอการติดตั้งใหม่ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ไม่เท่าที่ควร

๘.๑.๖ ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรซึ่ง เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันหลายหน่วยงาน ในด้านกฎหมาย ความเชื่อมั่นและความร่วมมือ ของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ และการประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านกฎหมาย ต้องมีความชัดเจนของการดำเนินการต่าง ๆ ระเบียบที่ รองรับโครงการฯ การดำเนินการข้อบังคับข้อกฎหมายของผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือต้องมีความชัดเจนให้ มากกว่านี้

ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ ได้รับความเชื่อมั่นปลละความร่วมมือจากประชาชนอย่างดี

การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ในบางขั้นตอน บางหน่วยงานยัง มีความล่าช้า

ข้อเสนอแนะ ไม่มี

๘.๒ เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน ๔ คน

๘.๒.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมี โครงการฯ ในด้านด้านชุมชนแออัด ปัญหาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การศึกษา คุณภาพชีวิตและ สุขลักษณะ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านชุมชนแออัด ชุมชนมีความแออัดมาก มีการรुकล้ำริมคลอง ประชากรหนาแน่น เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ไม่มีการจัดการให้เป็นระเบียบ

ด้านปัญหาเสพติด เป็นชุมชนที่มีปัญหาเสพติดเรื้อรัง กำกับดูแล และแก้ไขได้ยาก การจัดการพื้นที่ทำได้อย่างจำกัด

ด้านปัญหาอาชญากรรม สามารถก่อปัญหาอาชญากรรมได้ง่าย มีความ เสี่ยงสูง เนื่องจากมีมุมอับและสถานที่เอื้อต่อการทำสิ่งผิดกฎหมาย

ด้านการศึกษา มีการเข้าถึงการศึกษาในระดับหนึ่ง แต่มีสิ่งที่ย้ายวนให้ เยาวชนออกนอกกลุ่มนอกรวมถึงประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย การศึกษาจึงจำเป็นต้องจำกัด

ด้านคุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ มีคุณภาพชีวิตสุขลักษณะที่แย่ ระบบสาธารณูปโภคไม่เป็นไปตามความเหมาะสม

๘.๒.๒ ความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร ก่อนที่ จะมีโครงการ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ส่วนใหญ่มีความคาดหวัง เนื่องจากชุมชนมีความแออัด ควรได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลอง รวมถึงระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอย่างเหมาะสม แต่ต้องสอดคล้องกับนโยบายของการพัฒนาประเทศและความจริงจังในการเข้ามาดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนน้อยไม่มีความคาดหวัง เนื่องจากไม่มีความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาคลองเปรมประชากร จึงต้องทำความเข้าใจและเปิดพื้นที่ส่วนที่จะทำได้

๘.๒.๓ แนวความคิดและคิดว่าจะประสบความสำเร็จของมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้าล้ำน้ำสาธารณะ ที่รัฐบาลได้กำหนด โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ส่วนใหญ่มีความคิดว่าจะประสบความสำเร็จ เพราะทำให้ชุมชนเป็นระเบียบมากขึ้น มีสภาพแวดล้อมดีขึ้น รวมถึงชุมชนมีเครือข่าย มีการรวมกลุ่มกัน มีการเห็นตัวอย่างการพัฒนาที่อยู่อาศัยจากชุมชนริมคลองลาดพร้าว ส่วนหนึ่งคิดว่าประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่ไม่ทั้งหมดเนื่องจากการบูรณาการของหน่วยงานและความจริงจังไม่เป็นไปตามแผนที่ควร ส่วนน้อยคิดว่าดีแต่ไม่ประสบความสำเร็จแน่นอน เพราะปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นคือปัญหาที่ระดับผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะเป็นปัญหาระดับนโยบายที่ต้องสั่งการถึงแนวทางการปฏิบัติไม่เช่นนั้นโครงการจะมีความล่าช้าลงเรื่อย ๆ จนสุดท้ายโครงการไม่สำเร็จ

๘.๒.๔ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการก่อสร้างบ้านมั่นคงชั้นตอนที่ ๘ (ก่อสร้างบ้าน/วางระบบสาธารณูปโภค)

คิดว่าเป็นโครงการที่ดี การดำเนินการเป็นไปตามแผนการ ชุมชนมีการพัฒนาสภาพแวดล้อม การอยู่อาศัย รวมถึงการยอมรับกติกาของสังคม เพื่อการเป็นอยู่อย่างเท่าเทียม ยกเว้นปัญหาเฉพาะจากพื้นที่นั้น ๆ เช่นไม่มีระบบรับรองรองรับสาธารณูปโภคของผังเมือง ทั้งนี้ต้องมีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โครงการมีประสิทธิภาพและมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

๘.๒.๕ ความคิดเห็นในแง่ สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ สภาพน้ำ และผลกระทบของการสร้างเขื่อนที่รัฐบาลดำเนินการมาถึงหัวปัจจุบัน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ ดีขึ้น สวยและสะอาด คลองกว้างขึ้น แต่ยังไม่เท่าที่ควร เนื่องจากโครงการสำเร็จเพียงบางจุด

สภาพน้ำ ดีขึ้น ชยะลดลง แต่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากเท่าที่ควร เนื่องจากยังดำเนินการไม่ทั้งหมด

ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ที่อยู่อาศัยต้องรื้อ และจัดสรรใหม่ตามขอบเขต ระบบสาธารณูปโภคยังไม่ถูกต้อง บางครัวเรือนไม่พร้อมในด้านทุนทรัพย์ เกิดการต่อต้าน

๘.๒.๖ ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันหลายหน่วยงาน ในด้านกฎหมาย ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ และการประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านกฎหมาย ไม่เป็นไปตามแผน มีความล่าช้า ขาดความต่อเนื่อง ไม่เด็ดขาด การบังคับใช้กฎหมายค่อนข้างจำกัด เนื่องจากการใช้ข้อกฎหมายกับประชาชนเป็นการจัดการที่ต้องใช้ความระมัดระวัง ทำให้ชาวบ้านที่ร่วมโครงการรู้สึกไม่ดี

ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ บางส่วนให้ความร่วมมือดี และเชื่อมั่น แต่บางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ และไม่เชื่อมั่น เนื่องจากเสียผลประโยชน์ หรือมีความคาดหวังสูง และมีเงื่อนไขต่อโครงการ

การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น เป็นไปตามเนื้องาน แต่บางหน่วยงานยังขาดความต่อเนื่อง ยังไม่รู้หน้าที่ของตัวเองทำให้การแก้ไขไม่เกิดขึ้นจริง

ข้อเสนอแนะ ไม่มี

๘.๓ เจ้าหน้าที่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ และเจ้าหน้าที่ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน (ขป.กร.) จำนวน ๕ คน

๘.๓.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านด้านชุมชนแออัด ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การศึกษา คุณภาพชีวิตและ สุขลักษณะ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านชุมชนแออัด มีความแออัดมาก สภาพบ้านเรือนไม่มั่นคงเป็นส่วน ใหญ่ มีครอบครัวพักอาศัยเป็นจำนวนมาก มีการทิ้งสิ่งปฏิกูลเยอะมาก

ด้านปัญหายาเสพติด เนื่องจากเป็นชุมชนแออัดในเขตเมืองจึงเป็น แหล่งพักของยาเสพติด เพื่อจำหน่าย การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐเข้าถึงได้ระดับหนึ่งแต่ไม่ ทั้งหมด

ด้านปัญหาอาชญากรรม มีหลายรูปแบบ เช่น ลักษณะการลักขโมย การทำธุรกิจผิดกฎหมาย ค่อนข้างสูง

ด้านการศึกษา มีการศึกษาที่หลากหลายเข้าถึงตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึง อุดมศึกษาแต่ผู้พักอาศัยส่วนใหญ่มากจะเป็นผู้มีการศึกษาไม่สูงมากนัก เว้นแต่ในระดับผู้นำชุมชน

ด้านคุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ คุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำและแย่มาก สุขลักษณะไม่ดี เนื่องจากกลิ่นเน่าเหม็นของน้ำที่เกิดจากการทิ้งขยะลงคลอง การทิ้งน้ำใช้จาก คริวเรือนลงสู่ลำคลองโดยตรงทำให้ระบบการหายใจต้องสูดดมสิ่งที่เป็นพิษเข้าสู่ร่างกายตลอด

๘.๓.๒ ความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร ก่อนที่จะ มีโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

มีความคาดหวังในการพัฒนาชุมชน แต่อาจจะไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควร เนื่องจากประสบปัญหาที่สำคัญจนโครงการต้องหยุดชะงัก เช่น การไม่ร่วมมือของ ประชาชน ความยากลำบากในการรื้อย้าย ค่าลำบากในการใช้กฎหมาย และความลำบากในการ ประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

๘.๓.๓ แนวความคิดและคาดว่าจะประสบความสำเร็จของมาตรการการจัด ระเบียบ และจัดการสิ่งรกรุงรำน้ำสาธารณะ ที่รัฐบาลได้กำหนด โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

คิดว่าดีมาก และคาดว่าจะประสบความสำเร็จ เป็นโครงการที่จะส่งผลดี ต่อประเทศชาติ ต่อพื้นที่ ต่อชุมชน และต่อประชาชน โดยเกิดประโยชน์ในทุกๆระดับ สามารถลด ปัญหาความเหลื่อมล้ำ สร้างสังคมที่เข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาการรุกรำลำคลอง ปัญหาขยะน้ำ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมในระดับชุมชน

๘.๓.๔ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการก่อสร้างบ้านมั่นคงขั้นตอนที่ ๘ (ก่อสร้างบ้าน/วางระบบสาธารณูปโภค)

จนถึงขั้นนี้ หน่วยงานมีแผนงานการดำเนินโครงการที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมจับต้องได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นโครงการที่สร้างความมั่นคงในระยะยาวให้กับประชาชน แต่ก็อาจประสบปัญหาบ้างในบางขั้นตอน โดยขั้นที่มีความยากลำบากที่สุดคือขั้นการสร้างการรับรู้ความเข้าใจ และขั้นการให้ประชาชนออกจากบ้านเดิมเพื่อรอการก่อสร้าง ซึ่งต้องมีการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องเพื่อผลักดันโครงการในพื้นที่ให้ดำเนินการต่อไปได้

๘.๓.๕ ความคิดเห็นในแง่ สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ สภาพน้ำ และผลกระทบของการสร้างเขื่อนที่รัฐบาลดำเนินการมาถึงห้วงปัจจุบัน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ ดีขึ้น ภูมิทัศน์สวยงามมากขึ้น มีการกำหนดแนวคลองที่ชัดเจน ทำให้การรुकกล้าคลองใหม่เป็นไปได้ยาก

สภาพน้ำ ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากบริเวณการสร้างเขื่อนระยะทางยังไม่มากเท่าไร ขยะลดลงแต่ยังมีการไหลของขยะอยู่

ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ในส่วนของที่อยู่อาศัยมีปัญหาเรื่องความสอดคล้องกันในการทำงาน เนื่องจากหน่วยงานในการสร้างเขื่อน สร้างบ้านมั่นคง และชุมชนประสานงานกันน้อย รวมถึงการหาที่อยู่ใหม่ชั่วคราวค่อนข้างยาก เนื่องจากการรื้อย้ายในแต่ละโซนมีการย้ายพร้อมกันหลายหลัง จึงทำให้เกิดความล่าช้า

๘.๓.๖ ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรซึ่งเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันหลายหน่วยงาน ในด้านกฎหมาย ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ และการประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านกฎหมาย ยังไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ยังขาดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในด้านกฎหมาย

ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ แต่ละชุมชนมีความเชื่อมั่นและความร่วมมือที่ต่างกัน และคนละด้านกัน ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำ และความเป็นปัจเจกของประชาชนในชุมชนเมือง

การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น บางหน่วยงานเป็นไปอย่างราบรื่น แต่บางหน่วยงานไม่ติดตามงานในส่วนของตนเองที่รับผิดชอบ บางหน่วยงานล่าช้า จึงทำให้การดำเนินการไม่สอดคล้องกันในบางขั้นตอน

ข้อเสนอแนะ อยากให้บางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือมากกว่านี้ และควรมีการจัดตั้งคณะทำงานในระดับพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนอย่างแท้จริง และมีเอกภาพในการขับเคลื่อนโครงการ ในระดับพื้นที่ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาทางานที่เกิดขึ้นได้จริง รวดเร็วสร้างความน่าเชื่อถือต่อโครงการยังผลไปสู่ความสำเร็จในชุมชน พื้นที่ และทั้งโครงการในอนาคต

๘.๔ ประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการ จำนวน ๕ คน

๘.๔.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านด้านชุมชนแออัด ปัญหาอาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การศึกษา คุณภาพชีวิตและ สุขลักษณะ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ด้านชุมชนแออัด มีความสกปรกมาก เหม็นกลิ่นสิ่งปฏิกูลและกลิ่นขยะมาก

ด้านปัญหาอาเสพติด ค่อนข้างสูง เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถแก้ไขได้

ด้านปัญหาอาชญากรรม ค่อนข้างสูง เช่น การลักขโมย

ด้านการศึกษา ไม่ดี เยาวชนไม่ค่อยมีโอกาสได้เรียนหนังสือ

ด้านคุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ ไม่ดีเลย

๘.๔.๒ ความรู้และความคิดเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

มีความรู้และความเข้าใจโครงการเป็นอย่างดี เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐ (ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ทหาร) เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจตลอด

๘.๔.๓ ความคาดหวังต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่จะเข้ามาพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลองเปรม ประชากร ก่อนที่จะมีโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ไม่มีความคาดหวังเลย

๘.๔.๔ ความคิดเห็นของมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้ำลำน้ำ สาธารณะ ที่รัฐบาลได้กำหนด โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

เห็นด้วยกับมาตรการของรัฐบาล เนื่องจากช่วยจัดระเบียบ และพัฒนา ชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

๘.๔.๕ แนวความคิดในด้านการพัฒนาพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสุขลักษณะของ ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔

คิดว่าดี และเห็นด้วยกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จิตอาสาอย่างยิ่ง เนื่องจากลงพื้นที่กับส่วนราชการ ดำเนินการพัฒนาคคลอง และภายในชุมชนริมคลองให้มีความสะอาด มากขึ้น

๘.๔.๖ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนตามโครงการฯ โดยข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

เห็นด้วยเนื่องจากเป็นโครงการที่ดีมาก ทำให้เป็นระเบียบมากขึ้น ช่วยลดกลิ่นเหม็นที่เกิดจากการทิ้งขยะ

๘.๔.๗ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างบ้านมั่นคงตามโครงการฯ โดยข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

เห็นด้วย เนื่องจากทำให้ชุมชนเป็นระเบียบ และน่าอยู่มากขึ้น

๘.๔.๘ ปัญหา/อุปสรรค การปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ตามโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

ไม่มีปัญหาและอุปสรรค การดำเนินโครงการต่าง ๆ ดีมาก

๘.๔.๙ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงของส่วนราชการ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

อยากให้หน่วยงานรัฐลงพื้นที่ และประสานงานกันให้มากกว่านี้ เนื่องจากความคิดเห็นไม่ค่อยตรงกัน

๘.๕ สรุปแนวความคิด ความคาดหวัง ของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการ

๘.๕.๑ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีแนวความคิดดังนี้

๘.๕.๑.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านด้านชุมชนแออัด ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การศึกษา คุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

สภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีความแออัดมาก ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเนื่องจากเป็นชุมชนแออัดทำให้เกิดปัญหายาเสพติดและปัญหาอาชญากรรมค่อนข้างสูงซึ่งเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก เจ้าหน้าที่รัฐสอดส่องดูแลไม่ทั่วถึง ประชาชนมีการศึกษาที่สามารถเข้าถึงได้แต่การศึกษาค่อนข้างต่ำเนื่องจากประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย และสภาพแวดล้อม สิ่งเร้าที่จะชักจูงไปในทางที่ไม่ดี ส่งผลให้คุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำ และสุขลักษณะไม่ดีเท่าที่ควร

๘.๕.๑.๒ ความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากรก่อนที่จะมีโครงการ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่มีความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากรได้ แต่ควรดำเนินการอย่างจริงจัง และควรดำเนินการพัฒนาชุมชนทุกปี ชุมชนควรได้เข้าถึงระบบสาธารณสุขขั้นพื้นฐานอย่างเหมาะสม เข้าร่วมโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย มีการจัดตั้งสหกรณ์ มีการวางระบบ กฏระเบียบในชุมชน สร้างความเข้าใจในข้อดีของการพัฒนาตามโครงการฯ เข้าใจในเรื่องการพัฒนาชีวิตที่จะได้รับ ส่วนน้อยไม่มีความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากรเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และความไม่ร่วมมือของประชาชน

๘.๕.๑.๓ แนวความคิดและคาดว่าจะประสบความสำเร็จของมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้ำน้ำสาธารณะ ที่รัฐบาลได้กำหนด โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่มีแนวความคิดว่าจะประสบความสำเร็จแน่นอนเนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ และคุณภาพชีวิตการเป็นอยู่ ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งผลดีต่อพื้นที่ต่อชุมชนโดยเกิดประโยชน์ในทุกกระดับ สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และสร้างสังคมที่เข้มแข็งได้ ไม่เกิดปัญหาทางด้านสังคมซ้ำซ้อน เช่น การขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร ในระดับพื้นที่สามารถแก้ไขปัญหาจราจร ปัญหาการระบายน้ำ ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ในระดับชุมชนสามารถสร้างชุมชนที่เอื้อเพื่อแม่ สามารถแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนผ่านโครงสร้างของสหกรณ์ ทำให้เป็นชุมชนที่มีรากฐานจากความไว้วางใจกัน เนื่องจากในชุมชนต้องผ่านปัญหามาด้วยกันกว่าจะถึงจุดที่มีที่พักอาศัยที่ถูกต้องกฎหมาย ผ่านการประชุมหารือ แก้ไขปัญหาร่วมกันหลายครั้ง

สร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เป็นระบบระเบียบ ต่อประชาชนเองทำให้ประชาชนได้มีโอกาสที่จะหลุดพ้นจากผู้รุกร้าเป็นผู้พักอาศัย สามารถสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวได้

๘.๕.๑.๔ แนวความคิดในด้านการพัฒนาพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสุขลักษณะของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานภาค ๑

คิดว่าดีมาก เนื่องจากศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานภาค ๑ มีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือการขุดลอกคูคลอง เก็บขยะ สิ่งปฏิกูลในชุมชน ทำให้สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ มีความถูกสุขลักษณะมากขึ้น

๘.๕.๑.๕ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการก่อสร้างบ้านมั่นคงขั้นตอนที่ ๘ (ก่อสร้างบ้าน/วางระบบสาธารณูปโภค) โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

เจ้าหน้าที่รัฐเห็นด้วยกับโครงการนี้เป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นโครงการที่เข้ามาพัฒนาสภาพแวดล้อม การอยู่อาศัย แก้ปัญหาชุมชนแออัด รวมถึงการยอมรับกติกาของสังคมเพื่อความเป็นอย่างยิ่งเท่าเทียม เป็นโครงการที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมจับต้องได้

๘.๕.๑.๖ ความคิดเห็นในแง่ สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ สภาพน้ำ และผลกระทบของการสร้างเขื่อนที่รัฐบาลดำเนินการมาถึงหัวปัจจุบัน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สภาพน้ำดีขึ้นพอสมควรแต่ยังไม่ทั้งหมดเนื่องจากการสร้างเขื่อนยังดำเนินการไม่เสร็จ ส่วนผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในส่วนที่อยู่อาศัยคือ การหาที่อยู่อาศัยค่อนข้างทำได้ยาก เนื่องจากการย้ายที่อยู่ชั่วคราวแต่ละโซน มีการรื้อย้ายพร้อมกันหลายหลัง และระบบสาธารณูปโภคยังไม่ครบวงจร จึงส่งผลให้คุณภาพชีวิตยังไม่ดีเท่าที่ควร

๘.๕.๑.๗ ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรซึ่งเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันหลายหน่วยงาน ในด้านกฎหมาย ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ และการประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

ด้านกฎหมายยังไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง มีความล่าช้าในบางขั้นตอน ไม่มีความชัดเจนหรือคำสั่งต่าง ๆ ระเบียบต่าง ๆ ที่รองรับโครงการฯ ยังขาดบุคลากรที่ให้คำปรึกษาในเรื่องของกฎหมาย ขาดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ จึงทำให้บางขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด

ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ยังมีประชาชนส่วนที่ไม่ให้ความร่วมมือเนื่องจากเสียผลประโยชน์ และยังมีเงื่อนไขต่อโครงการฯ

การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นบางขั้นตอนเป็นไปอย่างราบรื่น แต่ในบางขั้นตอนยังประสานไม่สอดคล้องกัน จึงทำให้ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การแก้ปัญหาจึงเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่องในบางขั้นตอน บางหน่วยงานไม่ติดตามงานของตนเองในส่วนที่รับผิดชอบยังขาดความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการฯ

ข้อเสนอแนะ อยากให้บางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือมากกว่านี้ และควรมีการจัดตั้งคณะทำงานในระดับพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนอย่างแท้จริง และมีเอกภาพในการขับเคลื่อนโครงการ ในระดับพื้นที่ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง รวดเร็วสร้างความน่าเชื่อถือต่อโครงการยังผลไปสู่ความสำเร็จในชุมชน พื้นที่ และทั้งโครงการในอนาคต

๘.๕.๒ ประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการมีแนวความคิดดังนี้

๘.๕.๒.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านด้านชุมชนแออัด ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม การศึกษา คุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

สภาพชุมชนแออัดมาก เหม็นกลิ่นขยะ สิ่งปฏิกูล ปัญหายาเสพติดและปัญหาอาชญากรรมเยอะ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถแก้ไขได้ การศึกษาไม่เท่าที่ควร ส่งผลให้คุณภาพชีวิตและสุขลักษณะไม่ดี

๘.๕.๒.๒ ความรู้และความคิดเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

มีความรู้ความเข้าใจในโครงการเป็นอย่างดีเนื่องจากได้รับการประชาสัมพันธ์ การสร้างความรับรู้ความเข้าใจโครงการ จากเจ้าหน้าที่รัฐที่ลงพื้นที่ตลอด

๘.๕.๒.๓ ความคาดหวังต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่จะเข้ามาพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลองเปรมประชากร ก่อนที่จะมีโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

ก่อนที่จะมีโครงการประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีความคาดหวังเลย

๘.๕.๒.๔ ความคิดเห็นของมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้ำลำน้ำสาธารณะ ที่รัฐบาลได้กำหนด โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยเห็นด้วยกับมาตรการของรัฐบาล เนื่องจากเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาพื้นที่ และชุมชนให้ดีขึ้น

๘.๕.๒.๕ แนวความคิดในด้านการพัฒนาพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสุขลักษณะของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานภาค ๑

คิดว่าดี และเห็นด้วยกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จิตอาสาอย่างยิ่ง เนื่องจากลงพื้นที่กับส่วนราชการ ดำเนินการพัฒนาคลอง บริเวณรอบคลอง และภายในชุมชนริมคลองให้มีความสะอาดมากขึ้น

๘.๕.๒.๖ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนตามโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการฯ เนื่องจากเป็นโครงการที่ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ลดลง เช่น การรูกล้ำลำคลอง ขยะในลำคลอง แก้ไขปัญหาน้ำที่ท่วมเหม็น

๘.๕.๒.๗ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างบ้านมั่นคงตามโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการฯ เนื่องจากเป็นโครงการฯ ที่แก้ไขปัญหาชุมชนแออัดได้อย่างแท้จริง และที่สำคัญคือการได้อยู่บนที่ดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย

๘.๕.๒.๘ ปัญหา/อุปสรรค การปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในการดำเนินงานตามโครงการฯ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

ไม่มีปัญหาและอุปสรรค โครงการต่าง ๆ ดีมาก

๘.๖.๒.๙ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงของส่วนราชการ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

อยากให้คณะทำงาน ประสานงานกันให้มากกว่านี้ เนื่องจากความคิดเห็นไม่ค่อยตรงกัน บางหน่วยงานยังแก้ไขปัญหาได้ไม่ต่อเนื่อง

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการฯ โดยรวมแล้วได้ข้อสรุปว่า ก่อนที่จะมีโครงการฯ สภาพชุมชนมีความแออัดมาก ไม่มีความเป็นระเบียบส่งผลให้เกิดปัญหาหลายเสพติด ปัญหาอาชญากรรม โดยเจ้าหน้าที่รัฐยังไม่สามารถแก้ไขได้ มีการเข้าถึงการศึกษา แต่การศึกษาค่อนข้างต่ำเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้น้อย ส่งผลให้คุณภาพชีวิตและสุขลักษณะไม่ดี และประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีความคาดหวังต่อรัฐบาลที่จะสามารถพัฒนาชุมชนได้เลย ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้กำหนดมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรกรุง้าลำน้ำสาธารณะเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังและเห็นด้วยกับโครงการนี้ เนื่องจากเป็นโครงการฯที่เข้ามาพัฒนาพื้นที่ และชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรดำเนินการพัฒนาโดยโครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการฯ เป็นอย่างยิ่ง แต่ยังมีส่วนน้อยที่ยังมีเงื่อนไขต่อโครงการฯ และต่อต้านโครงการฯ ตลอดจนการดำเนินโครงการฯ มาถึงหัวปัจจุบัน (เม.ย.๖๔) เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนได้เห็นถึงการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่อย่างแท้จริง เพราะสภาพพื้นที่ และชุมชนดีขึ้นมาก แต่ยังคงมีปัญหาต่าง ๆ ในบางขั้นตอนที่ทำให้โครงการฯ เกิดความล่าช้า บางหน่วยงานประสานงานกันน้อยจึงทำให้ความเห็นไม่ตรงกันในบางขั้นตอน ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการฯ ทำให้โครงการฯ มีความคืบหน้าตามแผนงาน

๙. ประโยชน์จากการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร

๙.๑ โครงการบ้านมั่นคง

๙.๑.๑ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาชุมชนแออัดโดยการจัดระเบียบชุมชน มีระบบข้อมูลและแผนรวมของการพัฒนาชุมชน

๙.๑.๒ คนจนในเมืองชุมชนที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตดี ครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านกายภาพเศรษฐกิจ สังคมเกิดความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและสิทธิการครอบครองที่ดิน

๙.๑.๓ เกิดรูปธรรมและรูปแบบการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดอย่างหลากหลาย เกิดการจัดการร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น

๙.๑.๔ สร้างความพร้อม ความสามารถ องค์กรความรู้ และกระบวนการเรียนรู้กับชุมชน

๙.๑.๖ เกิดการปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง สวยงามน่าอยู่ มีรูปแบบสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจ่ายของคนในชุมชน

๙.๑.๗ เกิดแผนและทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ โดยเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม มีการออมทรัพย์เพื่อการสร้างทุนของชุมชน ฯลฯ

๙.๑.๘ เกิดการรับรองสถานภาพของชุมชนและคนจนโดยได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน สังคมและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

๙.๑.๙ เกิดระบบการจัดการของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาทั้งระบบภายในชุมชนและนอกชุมชน

๙.๑.๑๐ ใช้กระบวนการดำเนินงานโดยสร้างความพร้อม สร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและท้องถิ่น เพื่อรองรับการกระจายอำนาจ

๙.๒ การสร้างเขื่อน

การสร้างเขื่อนตามโครงการฯ เป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินริมคลองเปรมประชากร เพื่อเป็นลำคลองในการระบายน้ำและสัญจร ปรับสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น ป้องกันการรुक ล้ำแนวลำคลอง แก้ไขปัญหาน้ำท่วมชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานคร มีความสวยงามและน่าอยู่ รักษาสภาพน้ำ คุณภาพของน้ำให้ดีขึ้น ให้ใสและสะอาด อีกทั้งเมื่อน้ำมีสภาพที่ใสระบบสาธารณสุขภาค ก็ดีขึ้นด้วยตามลำดับ รวมถึงการสร้างเขื่อนตามโครงการฯ นำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอนาคต

๑๐. สรุป

การพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรจะสัมฤทธิ์ผลได้เป็นอย่างดี จะต้องอาศัยปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนชุมชน และสังคมในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ โดยกองทัพภาคที่ ๑ มอบหมายให้ พล.ม.๒ รอ. เข้าไปร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ โดยการสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยสร้างการรับรู้ ความเข้าใจและร่วมโครงการ พร้อมทั้งเป็นผู้เชื่อมโยงส่วนราชการต่าง ๆ ให้ดำเนินงานตามโครงการ อย่างประสานสอดคล้อง เพื่อการดำเนินนโยบาย การดำเนินการต่อโครงการ เกิดสัมฤทธิ์ผลตาม แผนงานโครงการอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร (เฉพาะกรณีคลองเปรมประชากร) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องในพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร และเสนอแนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม โดยดำเนินการศึกษาดังนี้

๑. การศึกษาจากแหล่งข้อมูลบุคคล (ผู้ให้ข้อมูล) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

๑.๑ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน หรือนักพัฒนาชุมชน

๑.๒ เจ้าหน้าที่ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร, จังหวัดปทุมธานี หรือนักจัดการสังคม

๑.๓ เจ้าหน้าที่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ และเจ้าหน้าที่ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน (ชป.กร.)

๑.๔ ประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการ

๒. เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิดโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับส่วนราชการ และประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม ๓ - ๕ คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีหลักการต่าง ๆ

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่าง ๆ จากเอกสาร ตำราวิชาการ การวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก เพื่อให้ทราบถึงสภาพพื้นที่ ปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้อง แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ พบว่า โครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชานั้น เป็นหนึ่งในโครงการของรัฐบาลที่มอบหมายให้ภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ดำเนินโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร โดยสภาพคลองเปรมประชาน มีสภาพที่ตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย และสิ่งปฏิกูลในคลองจำนวนมาก เนื่องจากมีบ้านเรือนรูกล้าคลองทั้ง ๒ ฝั่งคลอง อีกทั้งชุมชนทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ยังใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลองในการระบายน้ำเสีย ทั้งขยะกีดขวางทางน้ำ จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของ

คลองน้อยลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะการบุกรุกริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และปัญหาในชุมชนมากมาย อาทิ ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาน้ำท่วมขัง และปัญหาคุณภาพชีวิตที่แย่ง รัฐบาลจึงกำหนดมาตรการการการจั้ดระเบียบ และจัดการสิ่งรูก้าลำน้ำสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด การรูก้าริมคลอง และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยโครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน

การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง ดำเนินการตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน รวมถึงศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยการใช้สหกรณ์ของชุมชนในการขอเช่าที่ดินราชพัสดุจากกรมธนารักษ์ ซึ่งตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง มีกระบวนการดังนี้

๑. การสร้างการรับรู้และความเข้าใจโครงการ เป็นขั้นตอนการสื่อสารที่จำเป็นในการกระตุ้นให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญที่จะร่วมมือกันทำงานตามขั้นตอนโครงการ และรับทราบถึงวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน และประโยชน์ของโครงการ มี คณะทำงานฯ โดยเจ้าหน้าที่ทหาร, เจ้าหน้าที่ตำรวจ, เจ้าหน้าที่ พอช. เจ้าหน้าที่เขต, กรมส่งเสริมสหกรณ์, กรมธนารักษ์ ร่วมกันจัดการประชุมชี้แจงเป็นกลุ่ม หรือใช้วิธีการลงพื้นที่พูดคุย

แผนภาพที่ ๕-๑ การสร้างการรับรู้และความเข้าใจโครงการ ปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔

ที่มา : กระบวนการทำงานพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง, ๒๕๖๓

๒. การทบทวนข้อมูลครัวเรือนรับรองสิทธิผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นการตรวจสอบข้อมูลภาพรวมทุกประเด็นสำคัญของชุมชน เพื่อให้ได้ผลสรุปรวมและนำไปสู่การวางแผนของชุมชน ข้อมูลชุมชนที่สำรวจ ในขั้นนี้ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบ้าน/ครอบครัว สถานภาพความมั่นคงในการอยู่อาศัย เป็นต้น ข้อมูลชุมชนที่สำรวจได้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการวางแผนการทำงานในขั้นตอนอื่น ๆ จึงควรมีการรับรอง ตรวจสอบอย่างรอบคอบ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรับรองสิทธิเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ได้ข้อสรุปร่วมกับเรื่องกลุ่มเป้าหมายที่จะได้เข้าร่วมโครงการ โดยเป็นการพิจารณาไปตามหลักเกณฑ์การเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงของ พอช. โดยมีกระบวนการพิจารณาร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมกันทำงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ พอช. เจ้าหน้าที่สำนักงานเขต เจ้าหน้าที่ทหาร เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้นำชุมชน

๓. การตั้งกลุ่มออมทรัพย์และจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนเพื่อบริหารโครงการและงบประมาณ การออมทรัพย์นอกจากเป็นการสะสมทุนภายในเพื่อวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการทางการเงิน เป็นวิธีการที่ทำให้คนในชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือในการวัดความสามารถในการผ่อนชำระสินเชื่อที่จะต้องใช้ในการสร้างบ้านว่าแต่ละครัวเรือนมีความสามารถในการออมทรัพย์ต่อการผ่อนชำระต่อเดือนมากน้อยเพียงใด เมื่อมีการบริหารได้ระยะหนึ่งก็จะจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ชุมชนโดยการส่งเสริมของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกำกับติดตาม ตรวจสอบโดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เพื่อเป็นกลไกในการบริหารโครงการและงบประมาณจาก พอช. โดยส่วนราชการที่เกี่ยวข้องที่ดำเนินการในการจัดตั้ง ได้แก่ พอช. และ กรมส่งเสริมสหกรณ์

ซึ่ง พอช. มีหลักเกณฑ์ให้ชุมชนมีการออมทรัพย์สมทบอย่างน้อยร้อยละ ๕ ของมูลค่ารวมการลงทุนบ้านและที่ดิน โดยให้มีการออมทรัพย์ต่อเดือนในจำนวนเงินเท่ากับภาระที่จะต้องผ่อนบ้านที่จะสร้างขึ้นในอนาคต

๔. การรังวัดที่ดินเพื่อจัดให้เช่าและการออกแบบวางผัง เป็นขั้นตอนที่จะทำให้ทราบขอบเขตที่ชัดเจนของที่ดินที่จะอยู่อาศัย ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการโดยกรมธนารักษ์ร่วมกับกรมที่ดิน เมื่อได้ขอบเขตที่ดินแล้วก็จะจัดให้สหกรณ์ชุมชนเป็นผู้เช่าเพื่อดำเนินโครงการต่อไป

แผนภาพที่ ๕ - ๒ การรังวัดที่ดิน

ที่มา : กระบวนการทำงานพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง, ๒๕๖๓

ในขั้นตอนต่อไปจะต้องมีการออกแบบวางผังและยื่นแบบให้กรมธนารักษ์พิจารณาเห็นชอบ

กรณีการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองเปรมประชากรจะเป็นรูปแบบการก่อสร้างบ้านใหม่ในที่ดินเดิม ตามผังชุมชนที่ออกแบบใหม่ให้สมาชิกทั้งที่ก่อสร้างรुक้าลำน้ำและก่อสร้างบนบกสามารถอยู่ร่วมกันได้ทั้งชุมชน รูปแบบนี้ส่งผลให้ต้องรื้อย้ายบ้านที่อยู่บนบกเพื่อแบ่งปันที่ดินกับบ้านที่รื้อย้ายมาจากในลำน้ำโดย พอช. ได้ออกแบบบ้านเบื้องต้นไว้ ๒ แบบ คือแบบบ้านชั้นเดียวมี ๑ ขนาดคือ ๔x๗ เมตร และแบบบ้าน ๒ ชั้น มี ๒ ขนาด คือ ๔x๗ เมตร และ ๕x๖ เมตร

๕. อนุมัติโครงการและงบประมาณจาก พอช. ซึ่งมีหลักการสำคัญคือต้องดำเนินการโดยสหกรณ์ชุมชนในฐานะเจ้าของโครงการ โดย พอช. ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัย ๒ ประเภท คือ

๕.๑ งบอุดหนุน จำนวน ๑๔๗,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน

๕.๒ งบสินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย วงเงินครัวเรือนไม่เกิน ๓๖๐,๐๐๐ บาท

๖. การขออนุญาตก่อสร้าง รื้อย้ายบ้านเดิมและการปรับย้ายระบบสาธารณูปโภคประเภทไฟฟ้า และ ประปา โดยชุมชนจะร่วมกับเจ้าหน้าที่ พอช. สถาปนิก และวิศวกร วางแผนการก่อสร้างแผนการรื้อย้ายและจัดเตรียมเอกสารเพื่อขออนุญาตก่อสร้างบ้านจากกรมธนารักษ์และสำนักงานเขต เมื่อกรมธนารักษ์เห็นชอบให้ก่อสร้างในพื้นที่ได้ สหกรณ์ชุมชนจะต้องยื่นขออนุญาตก่อสร้างจากท้องถิ่นหรือเขตต่อไป เพื่อให้การก่อสร้างเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้ง พรบ.ควบคุมอาคาร พรบ.ควบคุมการก่อสร้าง กฎหมายผังเมือง และมาตรฐานเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยในระหว่างที่รอการพิจารณาจะเป็นกระบวนการรื้อย้ายบ้านเดิมและปรับย้ายไฟฟ้าประปาไปพร้อมกัน โดยในขั้นตอนนี้จะต้องมีการวางแผนการรื้อย้าย อาจมีการหาผู้รับเหมามารับซื้อไม้จากบ้านเดิม การหาที่อยู่อาศัยชั่วคราว การหาบ้านเช่าให้สอดคล้องแผนการก่อสร้างของชุมชน

ซึ่งเมื่อโครงการบ้านมั่นคงดำเนินการมาถึงขั้นตอนนี้ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดย
สำนักการระบายน้ำ และกรมโยธาธิการและผังเมืองจะดำเนินการก่อสร้างเขื่อน เพื่อพัฒนาคลอง ให้ใช้
ในการสัญจรและการระบายน้ำ แก้ไขปัญหาน้ำท่วม ซึ่งจะดำเนินการก่อสร้าง ในระยะทางทั้งสิ้น
๒๗.๒๐ กิโลเมตร ทั้งนี้การก่อสร้างเขื่อนและบ้านมั่นคงมีความจำเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการ
ร่วมกัน เพื่อให้ทั้ง ๒ โครงการสามารถดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกัน และเกิดผลประโยชน์สูงสุด

แผนภาพที่ ๕ - ๓ การสร้างเขื่อนจากคลองบ้านใหม่ถึงบริเวณหมู่บ้านแกรนด์คาแนล ปี ๒๕๖๓

ก่อนดำเนินการ

ระหว่างดำเนิน

หลังดำเนินการ

ที่มา : รายงานความคืบหน้าการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร, ๒๕๖๓

๗. การเบิกจ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินการ เป็นขั้นตอนที่สหกรณ์ชุมชนจะต้องเสนอแผนดำเนินการมาที่ พอช. เพื่อเบิกจ่ายงบประมาณตามแผนกิจกรรมและระยะเวลาที่กำหนดไว้ในโครงการที่ได้รับอนุมัติ โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการของ พอช.

๘. การก่อสร้างบ้านตามแบบ/ผังใหม่ และการดำเนินการด้านสาธารณูปโภค ประเภท ไฟฟ้า และประปา เมื่อได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก พอช. แล้ว ในขั้นตอนนี้สหกรณ์ชุมชนจะจัดจ้างผู้รับเหมาเพื่อก่อสร้างบ้านและแบ่งหน้าที่กันทำงาน เช่น จัดทำบัญชีตรวจสอบการเงิน ตรวจสอบวัสดุ และตรวจสอบการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งประสานกับการไฟฟ้านครหลวง/ภูมิภาค และการประปา นครหลวง/ภูมิภาค เพื่อจัดทำสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ

แผนภาพที่ ๕ - ๔ พิธียกเสาเอกชุมชนประชาร่วมใจ ๒ เขตจตุจักร วันที่ ๑๓ ม.ค. ๖๓

เมื่อ 13 ม.ค.63 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธียกเสาเอกชุมชนประชาร่วมใจ 2 เขตจตุจักร (คืบบ้านใหม่ให้พี่น้อง คืบสายคลองให้ส่วนรวม) ณ ชุมชนประชาร่วมใจ 2 เขตจตุจักร ก.ท.

ที่มา : กระบวนการทำงานพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง, ๒๕๖๓

แผนภาพที่ ๕ – ๕ พิธีลงเสาเอกโครงการบ้านมั่นคง เฟส ๑ จ.ปทุมธานี วันที่ ๑๗ ธ.ค. ๖๓

เมื่อ 17 ธ.ค.63 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธีลงเสาเอกของโครงการบ้านมั่นคงโครงการแรก เฟสที่ 1 ของชุมชนวัดรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี

ที่มา : กระบวนการทำงานพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง, ๒๕๖๓

แผนภาพที่ ๕ - ๖ การก่อสร้างบ้านตามแบบ/ผังใหม่ ปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔
ก่อนดำเนินการ

ระหว่างดำเนินการ

หลังดำเนินการ

ที่มา : รายงานความคืบหน้าการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร, ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔

๙. การพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง จะเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้ผู้อยู่อาศัยในโครงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน ไม่กลับไปมีรูปแบบการอยู่อาศัยแบบเดิม ดังนั้น จึงจะต้องมีการจัดทำแผนชุมชนให้ครอบคลุมในทุกมิติ อาทิ อาชีพ รายได้ เยาวชน ผู้สูงอายุ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ปัญหา อุปสรรค และข้อขัดข้อง ในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร

๑. การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจโครงการฯ ทำได้ยากเนื่องจากก่อนที่จะมีโครงการฯ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีความเชื่อมั่น และไม่คาดหวังต่อรัฐบาลที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชน

๒. โครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน

๒.๑ เกิดปัญหาในขั้นตอนที่ให้ประชาชนออกจากบ้านเดิมเพื่อรอการก่อสร้าง ซึ่งการหาที่อยู่อาศัยใหม่ชั่วคราวของประชาชน ค่อนข้างหายาก เนื่องจากการรื้อย้ายแต่ละโซน มีการรื้อย้ายพร้อมกันหลายหลัง นอกจากนี้ผู้ประกอบการบ้านเช่า ถือโอกาสขึ้นค่าเช่าบ้านเนื่องจากความต้องการของประชาชนมีมากขึ้น

๒.๒ ห้วงที่มีการสร้างบ้านมั่นคงและสร้างเขื่อนพร้อมกัน จะเกิดปัญหาการบริหารพื้นที่ก่อสร้างขึ้น ระบบสาธารณูปโภคยังไม่ครบวงจร

๒.๓ ความสอดคล้องกันในการกำหนดโครงการสร้างเขื่อนเนื่องจาก หน่วยงานในการสร้างเขื่อนและโครงการบ้านมั่นคงขาดการประสานงานกัน ทำให้การกำหนดแผนไม่สัมพันธ์กัน ทำให้เกิดปัญหาการดำเนินการล่าช้า รวมถึงการสื่อสารกับประชาชน และชุมชน

๒.๔ การรื้อย้ายและส่งมอบพื้นที่ที่มีความล่าช้า เนื่องจากมีกลุ่มผู้คัดค้านโครงการฯ ซึ่งได้มีการบิดเบือนข้อมูลและให้ข้อมูลในด้านลบกับชุมชน ทำให้ไม่สามารถเจรจาสร้างความเข้าใจในบางชุมชนได้ และบางชุมชนไม่ยินยอมให้หน่วยงานรัฐเข้าพื้นที่

๓. ยังไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ทำให้มีความล่าช้าในบางขั้นตอน ยังขาดบุคลากรที่ให้คำปรึกษาในเรื่องของกฎหมาย ขาดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ จึงทำให้บางขั้นตอนไม่เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด

๔. การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นบางขั้นตอนยังประสานไม่สอดคล้องกัน จึงทำให้เกิดปัญหา ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการฯ บางพื้นที่

๕. ความไม่ร่วมมือของชุมชน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลอง

แนวทางการแก้ปัญหา

๑. การสร้างความเข้าใจแก่บุคลากรของหน่วยงาน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในทุก ระดับ เพื่อให้สามารถนำพันธกิจในความรับผิดชอบที่ปรากฏในแผนการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่กระจายไปสู่การปฏิบัติตามสัดส่วนของความเกี่ยวข้อง รวมถึงการติดตาม และการรายงานผล อาจดำเนินการโดยการจัดประชุมชี้แจง/จัดฝึกอบรม/สัมมนา/ประชุมเชิงปฏิบัติการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

๒. การจัดตั้งคณะทำงานในระดับพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนอย่างแท้จริง และมีเอกภาพในการขับเคลื่อนโครงการ ในระดับพื้นที่ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง รวดเร็วสร้างความน่าเชื่อถือต่อโครงการยังผลไปสู่ความสำเร็จในชุมชน พื้นที่ และทั้งโครงการในอนาคต

๓. การดำเนินโครงการฯ ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบในเรื่องของกฎหมายที่สามารถให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางการใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง เพื่อแก้ไขปัญหาในบางขั้นตอนได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน จะส่งผลให้การดำเนินโครงการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมากขึ้น

๔. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการนำแผนการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหาร, ผู้บังคับบัญชา หรือผู้อำนวยการ จะต้องให้ความสำคัญในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานรวมทั้งติดตามผลสัมฤทธิ์ และประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนให้ผลตอบแทนในการปฏิบัติงานระดับบุคคลตามผลสัมฤทธิ์ของรายบุคคลและหน่วยงานอย่างเข้มแข็ง

๕. ควรมีโครงสร้างและระบบการพัฒนาพื้นที่ และการจัดระเบียบชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อพัฒนาสภาพพื้นที่ และพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรมีแบบแผนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคง สภาพแวดล้อม และระบบสาธารณูปโภคที่ครบวงจร ตลอดจนการพัฒนาอาชีพของประชาชนในชุมชน พัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของเยาวชนในชุมชน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสความเสมอภาคและการเท่าเทียมทางสังคม

๖. จัดเจ้าหน้าที่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ และส่วนราชการ ประชาสัมพันธ์ ชักจูง และสร้างให้ประชาชนในชุมชนมีแนวคิดจิตอาสา ในการพัฒนาชุมชน และดูแลพื้นที่ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และประชาชนในชุมชน

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ รวมถึงความสำคัญของเจ้าหน้าที่ทหารที่เข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร คือการสร้างเชื่อมั่นจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยสร้างการรับรู้ ความเข้าใจและเข้าร่วมโครงการฯ พร้อมทั้งเป็นผู้เชื่อมโยงส่วนราชการต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้โดยให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด และให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมหารือ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน จัดชุดปฏิบัติการร่วมลงพื้นที่ชี้แจง ประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจ บนพื้นฐานของผลประโยชน์ความร่วมมือ ความเข้าใจของประชาชนที่ได้รับผลกระทบทั้งด้านความเป็นอยู่ สภาพจิตใจ สิทธิประชาชน ที่ได้อยู่ร่วมกันในอนาคตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ไม่เพียงแต่ พื้นที่และชุมชนในพื้นที่จะได้รับประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ที่ดีขึ้นจากการพัฒนาปรับปรุงระบบการระบายน้ำด้วยการสร้างเขื่อน ได้มีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงถาวร ถูกกฎหมายจากการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงของรัฐ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ประชาชนในกรุงเทพมหานครโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์จากการระบายน้ำ ช่วยลดปัญหาอุทกภัยหรือน้ำท่วมขังตามถนนหนทางต่าง ๆ ซึ่งตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม ในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง และการเสริมสร้างพลังทางสังคม

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการอภิปราย แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร (เฉพาะกรณีคลองเปรมประชากร) มีผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องในพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร

ผลการวิจัยพบว่า **สภาพพื้นที่** มีสภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีความแออัด ประชากรหนาแน่น ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการรुक้าค่าคลองของประชาชนในพื้นที่คลองมีสภาพตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย ทำให้ส่งผลกระทบต่อทางสังคมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ออนามัย และคุณภาพชีวิต ปัญหายาเสพติดและปัญหาอาชญากรรมค่อนข้างสูง โอกาสทางการศึกษาค่อนข้างต่ำ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองส่วนใหญ่จะมีสภาพตามที่กล่าวมาข้างต้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณิศา นาวาล่อง ที่พบว่า ชุมชนริมคลองมีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมมาก มีสิ่งผิดกฎหมายในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนทำให้รัฐบาลได้มีนโยบายการจัดระเบียบคลองและการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดโดยเฉพาะการสร้างที่อยู่อาศัยรูก้าแนวลำคลองและทางระบายน้ำ

๒. วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากร เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า **แนวทางการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร** เป็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง ดำเนินการตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน รวมถึงศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยการใช้สหกรณ์ของชุมชนในการขอเช่าที่ดินราชพัสดุจากกรมธนารักษ์ ซึ่งตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ซึ่งการสร้างเขื่อน และกระบวนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ๙ ขั้นตอน ต้องอาศัยการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ รวมถึงความสำคัญของเจ้าหน้าที่ทหารที่เข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร คือการสร้างเชื่อมั่นจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยสร้างการรับรู้ ความเข้าใจและร่วมโครงการ พร้อมทั้งเป็นผู้เชื่อมโยงส่วนราชการต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างประสานสอดคล้อง โดยให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด และให้

เกิดผลประโยชน์สูงสุด เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคมในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง และการเสริมสร้างพลังทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ **ธรรมปพน กมล** กล่าวไว้ว่า โครงการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (บ้านประชารัฐริมคลอง) จะบรรลุผลสำเร็จนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลนโยบายอย่างสม่ำเสมอ เน้นในเรื่องการวางแผนอย่างต่อเนื่องในการดำเนินโครงการฯ และสนับสนุนการเพิ่มจำนวนบุคลากรในการดำเนินงานให้เพียงพอต่อการดำเนินนโยบายโครงการบ้านมั่นคงในที่ราชพัสดุ ตลอดจนเพิ่มเติมประชาสัมพันธ์หรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโครงการฯ ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจแนวทางในการดำเนินโครงการในกรณีที่ประชาชนอาจกลายเป็นผู้บุกรุกที่ราชพัสดุ

ข้อเสนอแนะ

แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร (เฉพาะกรณีคลองเปรมประชากร) มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรชุมชน ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ รัฐบาลกำหนดรูปแบบการดำเนินงานแบบบูรณาการโดยให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กำหนดยุทธศาสตร์และแผนแม่บทร่วมกัน ในการวางแผนโครงการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ ซึ่งมีแผนการดำเนินงานตามกรอบเวลาที่กำหนด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างประสานสอดคล้อง รวมถึงการติดตามการดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผนงานโครงการอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

๑.๒ ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมหารือศึกษาปัญหา ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจ บนพื้นฐานของผลประโยชน์จากความร่วมมือ เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง

๑.๓ บทบาทของจิตอาสาในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยดำเนินการกิจกรรมบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันการประกอบอาชีพ การสาธารณสุข รวมถึงการประชาสัมพันธ์โน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชน เข้าร่วมเป็นจิตอาสาชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและพื้นที่ด้วยตนเอง

๑.๔ กองทัพบกมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชน มีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยการสร้างการรับรู้ความเข้าใจโครงการ การประชาสัมพันธ์ การช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ แก้ไขปัญหาและข้อขัดข้อง รวมถึงการเชื่อมโยงหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างประสานสอดคล้อง

๑.๕ ให้ใช้เครื่องมือเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสารระหว่างส่วนราชการ และประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อลดความไม่เข้าใจของประชาชน และบรรลุวัตถุประสงค์ด้านประชาสัมพันธ์ที่กำหนดไว้

๑.๖ เป็นตัวอย่างให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ได้เข้ามาศึกษาเพื่อไปปรับใช้สำหรับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ และสามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติม ในแง่ยุทธศาสตร์ด้านอื่น ๆ ต่อไป

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่ ชุมชนริมคลอง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของชุมชน

๒.๒ ควรมีการวิจัยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนริมคลอง เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

๒.๓ ควรมีการวิจัยแนวทางพัฒนาชุมชนให้สอดคล้อง ในแง่ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่เมืองชนบท เกษตร และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. การสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่หน้าอยู่อาศัย : ปัญหาที่มองไม่เห็น และแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๐๑๑.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ, ๒๕๖๑.

วารสารและหนังสือพิมพ์

ธีราพร ทวีธรรมเจริญ. “การเรียนรู้วิถีชุมชนจากแนวคิดในทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมและทฤษฎีชุมชน”, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – มีนาคม ๒๕๕๓.

วิชญ์วิสิฐ พรหมตา^๑ ธีราพร ทองปัญญา^๒ ชลิตา บัณขุวงศ์^๓. “ผลกระทบจากโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองกรณีสึกษา : ชุมชนริมคลองถนนฝั่งตะวันตก กรุงเทพมหานคร”, รามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์. ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

วิทยานิพนธ์ รายงาน เอกสารวิจัย

ณรงค์พันธ์ จิตต์แก้วแท้, พลตรี. “การจัดระเบียบชุมชนริมคลองลาดพร้าวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๙.

ธรรมพล กลมกล. “การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (บ้านประชารัฐริมคลอง) กรณีศึกษาชุมชนกสบ.พัฒนา แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร”. บทความวิจัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๒.

ปราโมทย์ ขวาลา. “แนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมคลองเปรมประชากรในความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัย (ผู้บุกรุก)”. วิทยานิพนธ์เคหพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาเคหกรรมภาควิชาเคหกรรม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

วรรณิศา นาวาล่อง. “โครงการต้นแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลอง เพื่อรองรับการขยายตัวเมืองในอนาคต”. วิทยานิพนธ์ทางสถาปัตยกรรม, สาขาวิชาสถาปัตยกรรม, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๘.

เสาวภา โปทยวัฒน์. “ปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนป้อมมหากาฬมิติใหม่ในเส้นทางการเป็นสมัยใหม่ของไทย”. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.

กฎหมาย

“พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.๒๕๓๕”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๖๙, ๘ เมษายน ๒๕๓๕, หน้า ๒๐๗.

“พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๕๙๗”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๗๑, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๙๗, หน้า ๘.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

“คลองขุดในประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : [https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=๓๓ &chap=๓ &page=t๓๓ ๓ -๓ -infodetail๐ ๓ .html](https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=๓๓&chap=๓&page=t๓๓-๓-infodetail๐๓.html), ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

“รายชื่อคลองในกรุงเทพมหานคร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อคลองในกรุงเทพมหานคร>, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

“โครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยองค์กรชุมชน และท้องถิ่น”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://ref.codi.or.th/attachments/article/๒๘/Project_Guide%๒๐_๑๑๑๑๕๘

pdf, ๒ เมษายน ๒๕๖๔.

“ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : [http://plan.bru.ac.th/ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐/](http://plan.bru.ac.th/ยุทธศาสตร์ชาติ๒๐ปีพ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐/), ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

“โครงการจิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.royaloffice.th/จิตอาสา/เรื่องที่ควรรู้/ความเป็นมา>, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

“สำนักงานเขตจตุจักร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkok.go.th/chatuchak>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“สำนักงานเขตดอนเมือง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkok.go.th/donmueang>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“สำนักงานเขตหลักสี่”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkok.go.th/laksi>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“สำนักงานการระบายน้ำ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://dds.bangkok.go.th/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“อำเภอเมืองปทุมธานี”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/อำเภอเมืองปทุมธานี>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“เทศบาลตำบลหลักหก”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.lakhok.go.th/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“กรมโยธาธิการและผังเมือง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.dpt.go.th/th/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“กรมธนารักษ์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.treasury.go.th/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://web.codi.or.th/index.php/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“กรมส่งเสริมสหกรณ์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.cpd.go.th/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

ไทยโพสต์. “พลิกโฉมคลองเปรมประชากร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : thaipost.net/main/detail/๕๕๔๐๘, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

“พอช.ชี้แจง ‘บ้านมั่นคงชุมชนริมคลองเปรมประชากร’”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://web.codi.or.th/๒๐๒๐๑๒๒๐-๒๐๓๙๒/>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ประชาชาติธุรกิจ. “กทม. ดูความคืบหน้าสร้าง “เขื่อนคลองเปรมประชากร””. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <https://www.prachachat.net/property/news-๖๒๕๑๗๓>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

“คลองขุดสมัย ร.๕ เส้นทางระบายน้ำสำคัญแห่ง กทม.” รายชื่อคลองในกรุงเทพมหานคร, ๒๕๖๐
กองทัพน้อยที่ ๑. “คู่มือการปฏิบัติงานการดำเนินการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร”.
คู่มือปฏิบัติงาน. ๒๕๖๓.

กองพลทหารม้าที่ ๒ รักษาพระองค์. “การจัดการองค์ความรู้การพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากร
พล.ม.๒ รอ.” คู่มือปฏิบัติงาน. ๒๕๖๓.

คณะรัฐมนตรี, สำนักเลขาธิการ. “โครงสร้างพื้นฐานระบบคลองและการพัฒนาชุมชนริมคลองเปรม
ประชากร”. แผ่นแม่บท. ๗ มีนาคม ๒๕๖๒.

คณะรัฐมนตรี, สำนักเลขาธิการ. “การบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรुक้าลำน้ำสาธารณะตามที่คณะ
กรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.)”. มติคณะรัฐมนตรี. วันที่ ๕ มิถุนายน
๒๕๕๕.

คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ. “คำสั่ง เรื่อง กำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหา
ชุมชนแออัดและการสร้างที่อยู่รुक้าแนวลำคลองและการระบายน้ำ”. ลงวันที่ ๑๓
สิงหาคม ๒๕๕๗

พิงพิศ ดุลยพัทธ์. “ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ตาม โครงการบ้านมั่นคง
พ.ศ. ๒๕๔๘”. ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๘

ภาคผนวก

ผนวก ก

แหล่งข้อมูลบุคคล

แหล่งข้อมูลบุคคลรายนามให้การสัมภาษณ์

๑. นางสาว สุภัฏญา ธนารัตน์ อาสาสมัครลานกีฬา
๒. นาง เพ็ญศรี เสือเล็ก สำนักงานเขตจตุจักร
๓. นาง วรณิศา ใจบุญเจริญพร อาสาสมัครลานกีฬา
๔. นาง ชุติมา ศิริพันธ์ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางสังคม
๕. นาย อาทิตย์ อินสิงห์ อาสาสมัครลานกีฬา
๖. นาย ชาญณรงค์ เหมือนปี่ หัวหน้าพื้นที่ ๓ เขตจตุจักร (พอช.)
๗. นาย คมกริช เทียมเทวีบุญญ์ วิศวกรอาวุโส (พอช.)
๘. นางสาว ปิยะกานต์ วงศ์ใหญ่ สถาปนิก (พอช.)
๙. นางสาว ชุติมน จงรักษ์ จนท.ปฏิบัติการชุมชน (พอช.)
๑๐. พ.ท.เกรียงไกร แก้วกระจาย รอง เสธ.ม.๔ รอ./ชป.กร./จนท.จิตอาสา ๙๐๔
๑๑. ร.ท.กรชนกฤษณ์ ผดุงโชค ทน.ชป.กร.ที่ ๔/จนท.จิตอาสา ๙๐๔
๑๒. จ.ส.ท.เกียรติศักดิ์ ตั้งใจ จนท.ชป.กร./จนท.จิตอาสา ๙๐๔
๑๓. จ.ส.อ.วัชระ แพงพันธ์ จนท.ชป.กร./จนท.จิตอาสา ๙๐๔
๑๔. จ.ส.อ.จักรกฤษณ์ สาสีผล จนท.ชป.กร./จนท.จิตอาสา ๙๐๔
๑๕. นาง บัวดี มากขุนทด ประชาชนชุมชนประชาร่วมใจ ๒ เขตจตุจักร
๑๖. นาย โก๊ย แบบน้อย ประชาชนชุมชนประชาร่วมใจ ๑ เขตจตุจักร
๑๗. นางบุญสม ชื่นทิวากร ประชาชนชุมชนตลาดหลักสี่ เขตหลักสี่
๑๘. นาย ศรีวิชัย ตะโกอยู่ ประชาชนชุมชนท่าอากาศยานด่านใต้ เขตดอนเมือง
๑๙. นาง สำเนียง แก้วโมรา ประชาชนหมู่ ๗ จว.ปทุมธานี

ผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อการวิจัย

แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัด
กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร

ชื่อผู้วิจัย

นักศึกษาหลักสูตร

รุ่นที่

ข้อมูลผู้สัมภาษณ์

การแนะนำตัว

ตำแหน่งและสถานภาพการทำงาน

ประวัติการทำงาน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง/หน่วยงาน

ที่อยู่

ตอนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์

สำหรับเจ้าหน้าที่ส่วนราชการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑. ท่านมีความเกี่ยวข้องต่อชุมชน/พื้นที่/โครงการฯ ในด้านใด และเกี่ยวข้องมาแล้วกี่ปี

.....
.....
.....

๒. ท่านมีแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านดังต่อไปนี้อย่างไร

๒.๑ ด้านชุมชนแออัด

.....
.....

๒.๒ ด้านปัญหาขยะเสพติด.....

.....

๒.๓ ด้านปัญหาอาชญากรรม.....

.....

๒.๔ ด้านการศึกษา.....

.....

๒.๕ ด้านคุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ.....

.....

๓. ก่อนที่จะมีโครงการฯ ท่านเคยมีความคาดหวังที่จะสามารถพัฒนาชุมชนริมคลอง
เปรมประชากรหรือไม่และคิดว่าควรดำเนินการอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๔. การที่รัฐบาลได้กำหนดมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้าลำน้ำสาธารณะ
ท่านมีแนวความคิดอย่างไร และคาดว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....

๕. แนวความคิดในด้านการพัฒนาพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสุขลักษณะของศูนย์
อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔

.....
.....
.....

๖. โครงการก่อสร้างบ้านมั่นคงมี ๙ ขั้นตอน เมื่อรัฐบาลเริ่มดำเนินโครงการมาถึงขั้นตอนที่
๘ ก่อสร้างบ้าน/วางระบบสาธารณูปโภค ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร (เฉพาะพื้นที่ ที่มีการดำเนินการถึง
ขั้นตอนที่ ๘ แล้ว)

.....
.....
.....

๗. การสร้างเขื่อน เมื่อรัฐบาลดำเนินโครงการมาถึงห้วงปัจจุบัน (เม.ย.๖๔) ท่านมี
ความคิดเห็นในแง่ดังต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

๗.๑ สภาพแวดล้อม/ภูมิทัศน์.....

.....
.....
.....

๗.๒ สภาพน้ำ.....

๗.๓ ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน

๗.๓.๑ ที่อยู่อาศัย.....

.....
.....
.....

๗.๓.๒ ระบบสาธารณูปโภค.....

๗.๓.๓ คุณภาพชีวิต.....

.....
.....
.....

๗.๔ อื่น ๆ.....

๘. ในการพัฒนาพื้นที่คลองเปรมประชากรซึ่งเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันหลายหน่วยงาน ในหน่วยงานส่วนราชการของท่านมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอย่างไรในหัวข้อดังต่อไปนี้

๘.๑ ปัญหา/อุปสรรค

๘.๑.๑ ด้านกฎหมาย.....

.....

๘.๑.๒ ความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ของโครงการ

.....

๘.๑.๓ การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น.....

.....

๘.๒ ข้อเสนอ.....

.....

สำหรับประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมโครงการ

๑. ท่านอาศัยอยู่หรือมีความเกี่ยวข้องกับชุมชน/พื้นที่/โครงการฯ มาแล้วกี่ปี

.....

.....

๒. ท่านมีแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมคลองเปรมประชากรในสภาพก่อนที่จะมีโครงการฯ ในด้านดังต่อไปนี้อย่างไร

๒.๑ ด้านชุมชนแออัด

.....

.....

๒.๒ ด้านปัญหาเสพติด.....

.....

๒.๓ ด้านปัญหาอาชญากรรม

.....

.....

๒.๔ ด้านการศึกษา

.....

.....

๒.๕ ด้านคุณภาพชีวิตและสุขลักษณะ

.....

๓. ท่านทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่หรือไม่ ถ้าทราบโครงการนี้มีแผนงาน/กรอบดำเนินการเหมาะสมหรือไม่ ถ้าไม่ทราบท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนี้อย่างไร

ทราบ.....
 ไม่ทราบ.....

๔. ก่อนที่จะมีโครงการฯ ท่านเคยมีความคาดหวังอะไรต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่จะเข้ามาพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลองเปรมประชากรหรือไม่ อย่างไร

.....
 .....

๕. แนวความคิดในด้านการพัฒนาพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และสุขลักษณะของศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔

.....
 .....

๖. การที่รัฐบาลได้กำหนดมาตรการการจัดระเบียบ และจัดการสิ่งรูกล้ำลำน้ำสาธารณะ ท่านมีแนวความคิดอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมเหตุผล

เห็นด้วย เหตุผล.....

ไม่เห็นด้วย เหตุผล.....

๗. การสร้างเขื่อนตามโครงการฯ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมเหตุผล

เห็นด้วย เหตุผล.....

ไม่เห็นด้วย เหตุผล.....

๘. การสร้างบ้านมั่นคงตามโครงการฯ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมเหตุผล

เห็นด้วย เหตุผล.....

ไม่เห็นด้วย เหตุผล.....

๙. การดำเนินงานตามโครงการฯ ที่ผ่านมามีปัญหา/อุปสรรคในการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไร

๙.๑ สร้างการรับรู้และความเข้าใจโครงการ.....

.....
 .....

๙.๒ การสร้างเขื่อน.....

.....
 .....

๙.๓ การสร้างบ้านโครงการบ้านมั่นคง.....

.....

๙.๔ อื่น ๆ (เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ และชุมชน เป็นต้น).....

.....

๑๐. จากการดำเนินงานที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันท่านมีข้อเสนอแนะให้กับส่วนราชการ
ปรับปรุงเรื่องใดบ้าง

.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ และขอความ
กรุณาท่านตรวจสอบความสมบูรณ์ข้อมูลอีกครั้ง

ด้วยความขอบคุณยิ่ง
พล.ต.กันตพจน์ เศรษฐารัตน์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	พล.ต.กัณฑ์พนธ์ เศรษฐราศรี
วัน เดือน ปีเกิด	๑๖ ตุลาคม ๒๕๐๗
การศึกษา	โรงเรียนวัดบางสะแกใน โรงเรียนวัดนวลนรดิศ โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๒๔ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ ๓๕ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรประจำชุดที่ ๗๕ โรงเรียนทหารการเงิน กรมการเงินทหารบก หลักสูตร นายทหารปลัดบัญชีระดับ บริหาร รุ่นที่ ๑๑ วิทยาลัยการทัพบก หลักสูตรประจำ รุ่นที่ ๕๗
ประวัติการทำงาน	ผบ.มว.ร้อย.ม.ม.พัน.๑ รอ.
โดยย่อ	ผบ.ม.พัน.๒๙ รอ. รอง เสธ.พล.ม.๒ รอ. เสธ.พล.ม.๒ รอ. ผบ.ม.๔ รอ. รอง ผบ.รร.กส.ทบ. รอง ผบ.พล.ม.๒ รอ. ผบ.พล.ม.๒ รอ.
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองแม่ทัพภาคที่ ๑

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร
กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร

ผู้วิจัย พล.ต.กันตพจน์ เศรษฐารัตน์ หลีกสูตร วปอ. รุ่นที่ 63

ตำแหน่ง รองแม่ทัพภาคที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมา คลองมีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก ทั้งในด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การนำน้ำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ระบายน้ำเพื่อป้องกันการท่วมขังในบริเวณที่ราบลุ่ม และการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคของบ้านเรือน ที่อาศัยอยู่ริมคลอง รวมทั้งในเขตเมืองและชุมชนใหญ่ๆ ที่ต้องอาศัยน้ำประปาเพื่อดำรงชีวิต เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานริมคลองของผู้คนในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งการขุดคลองในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นคลองที่ขุดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 โดยคลองที่ขุดขึ้นทั้งหมดจำนวน 27 คลอง สำหรับคลองสายหลักในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีจำนวน 9 คลอง ได้แก่ คลองลาดพร้าว คลองเปรมประชากร คลองบางเขน คลองสามวา คลองลาดบัวขาว คลองพระยาราชนนตรี คลองบางซื่อ คลองประเวศบุรีรมย์ และคลองพระโขนง

งานวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร ซึ่งคลองเปรมประชากรเป็นคลองสายแรกที่รัชกาลที่ 5 มีพระราชดำรัสให้ขุดขึ้นในปี พ.ศ.2413 - 2415 เพื่อเป็นคลองลัดเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าด้วยกัน ย่นระยะทาง และให้ประชาชนได้มีความสะดวกสบายในการค้าขายและสัญจรไปมา และใช้สำหรับเป็นระบบระบายน้ำแก้ปัญหาน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร ที่ผ่านมากลองสายนี้มีสภาพตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย มีขยะ และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีบ้านเรือนรูกล้าลำคลองทั้ง 2 ฝั่งคลอง จำนวนกว่า 5,000 หลังคาเรือน อีกทั้งชุมชนทั้ง 2 ฝั่งคลอง ที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลอง มีการทิ้งน้ำเสีย ทิ้งขยะ และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การบุกรุกพื้นที่ริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ปัญหาชุมชนแออัด ยาเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย อาชญากรรม น้ำท่วมขัง คุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยที่แย่ง

ในปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลได้ ดำเนินการกำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและการสร้างที่อยู่อาศัยรูกล้าแนวลำคลองและทางระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาที่รูกล้าสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรวมถึงร่วมกันแก้ไขปัญหาผู้ที่บุกรุกลำน้ำสาธารณะในการจัดระเบียบพื้นที่ โดยให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดสรรที่พักอาศัยถาวรที่ถูกต้องตามกฎหมายให้กับผู้บุกรุกร่วมกับให้ฝ่ายความมั่นคงแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อเจรจากับประชาชนในพื้นที่ในการย้ายที่อยู่อาศัยเดิม รวมถึงให้มี

การสร้างเขื่อน พัฒนาชุดลอกคลองให้มีระบบระบายน้ำที่ดี สร้างสภาพแวดล้อม ตลอดจนภูมิทัศน์ให้เป็นระเบียบสวยงาม ตลอดจนแนวลำคลอง โดยมีศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน 904 เข้ามาร่วมขับเคลื่อนดำเนินการในชุมชนคลองเปรมประชากรตลอดแนวลำคลอง

ตามที่คลองเปรมประชากรมีสภาพตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย อีกทั้งมีขยะ และสิ่งปฏิกูลในคลองเป็นจำนวนมาก รัฐบาลและส่วนราชการต่าง ๆ ดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด บ้านเรือนรुकล้ำลำคลอง ซึ่งได้รับการสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคง โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานหลัก และส่วนราชการอื่น ๆ เช่น กรมธนารักษ์ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ให้การสนับสนุน โดยโครงการมีการกำหนดแผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคลองและการพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร ที่ทุกหน่วยงานจะต้องดำเนินการตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้ โดยเมื่อปี พ.ศ. 2559

การแก้ไขปัญหาคลอง และสร้างบ้านมั่นคงให้ผู้ร่วมโครงการบ้านมั่นคง มีการดำเนินการเป็นขั้นตอน และร่วมมือกับหลายส่วนราชการ โดยเริ่มจากการรังวัดขอบเขตเดิม การรื้อถอนบ้านที่รुकล้ำเดิมแล้วแบ่งพื้นที่แยกเป็น 2 พื้นที่ เป็นลำคลองในการระบายน้ำและสัญจรโดยสร้างเขื่อน และพื้นที่สำหรับสร้างบ้านมั่นคง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการร่วมกัน อีกทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนที่อยู่อาศัยรुकล้ำริมคลองให้มาร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยยอมให้รื้อบ้านเดิมมาอยู่อาศัยบ้านมั่นคงที่สร้างใหม่ โดยรัฐบาลมอบหมายให้กองทัพบก โดยกองทัพภาคที่ 1 (พล.ม.2 รอ.) จัดชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน (ชป.กร.) มาดำเนินการสร้างการรับรู้ และทำความเข้าใจประชาชนริมคลอง และยังประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนราชการ เอกชน และชุมชน รวมถึงศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน 904 เพื่อให้สามารถจัดระเบียบพื้นที่เมืองได้อย่างเรียบร้อย และเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง 2 ฝั่งคลอง ให้มีการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี รวมถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต และเป็นสถานที่ให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาศึกษาข้อมูลของโครงการเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาพื้นที่อื่นได้อีกด้วย

ผู้วิจัย ได้เคยมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ และเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อประชาชน และการพัฒนาประเทศ ดังนั้น จึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ที่มุ่งจะศึกษาสภาพพื้นที่ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค/ข้อขัดข้องในพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาคลองเปรมประชากร) เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ผลการวิจัยครั้งนี้จะสามารถนำขยายผลในการพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ และนำไปศึกษาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา, อุปสรรค, ข้อขัดข้องในพื้นที่ และชุมชนริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาคลองเปรมประชากร

3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลองเปรมประชากรเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ริมคลอง เพื่อจัดระเบียบสาธารณชนในการบุกรุกคูคลองกรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่คลองเปรมประชากรเท่านั้น โดยแยกออกเป็น 2 ด้านคือด้านดำเนินการขับเคลื่อนโครงการฯของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการรับรู้ตลอดจนการเข้าใจของประชาชนในพื้นที่ที่จะนำไปสู่ความร่วมมือโครงการฯ

2. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาจากแหล่งข้อมูลบุคคล (ผู้ให้ข้อมูล) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

2.1 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน หรือนักพัฒนาชุมชน

2.2 เจ้าหน้าที่ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร, จังหวัดปทุมธานี หรือนักจัดการสังคม

2.3 เจ้าหน้าที่จิตอาสาพระราชทาน 904 และเจ้าหน้าที่ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน (ขป.กร.)

2.4 ประชาชนในพื้นที่ทุกคนที่ร่วมโครงการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับส่วนราชการและประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม 3 - 5 คน

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาจากตำราและเอกสารต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่าง ๆ

3. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาจากตำราและเอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากแหล่งข้อมูลบุคคล เป็นกลุ่ม 3 - 5 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่าง ๆ พบว่า โครงการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากรนั้น เป็นหนึ่งในโครงการของรัฐบาลที่มอบหมายให้ภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน รวมถึง ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน 904 ดำเนินโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร โดยสภาพพื้นที่คลองเปรมประชากร มีสภาพที่ตื้นเขิน น้ำเน่าเสีย และสิ่งปฏิกูลในคลองจำนวนมาก ขยะกีดขวางทางน้ำ จึงทำให้ประสิทธิภาพในการระบายน้ำของคลองน้อยลงไปอย่างมาก รวมถึงปัญหาข้อขัดข้องในพื้นที่โดยเฉพาะการบุกรุกริมคลองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และปัญหาในชุมชนมากมาย อาทิ ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาน้ำท่วมขัง และปัญหาคุณภาพชีวิตที่แย่ง

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนริมคลอง ดำเนินการพัฒนาตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง และการสร้างเขื่อน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน รวมถึงศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน 904 ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ซึ่งการสร้างเขื่อน และกระบวนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง รวมถึงการพัฒนาคลอง และพื้นที่ในชุมชนริมคลอง ต้องอาศัยการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ รวมถึงความสำคัญของเจ้าหน้าที่ทหารที่เข้ามาจับบทบาทในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ริมคลองเปรมประชากร คือการสร้างเชื่อมั่นจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยสร้างการรับรู้ ความเข้าใจและร่วมโครงการ พร้อมทั้งเป็นผู้เชื่อมโยงส่วนราชการต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างประสานสอดคล้อง โดยให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด และให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมทางสังคมในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง และการเสริมสร้างพลังทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

แนวทางพัฒนาพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ริมคลองสายหลักจังหวัดกรุงเทพมหานคร กรณีคลองเปรมประชากร มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรชุมชน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐบาลกำหนดรูปแบบการดำเนินงานแบบบูรณาการโดยให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กำหนดยุทธศาสตร์และแผนแม่บทร่วมกัน ในการวางแผนโครงการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในพื้นที่ ซึ่งมีแผนการดำเนินงานตามกรอบเวลาที่กำหนด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างประสาน สอดคล้อง รวมถึงการติดตามการดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผนงาน โครงการอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

1.2 ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมหารือ ศึกษาปัญหา ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจ บนพื้นฐานของผลประโยชน์จากความร่วมมือ เพื่อการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง

1.3 บทบาทของจิตอาสาในการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันการประกอบอาชีพ การ สาธารณสุข รวมถึงการประชาสัมพันธ์โน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชน เข้าร่วมเป็นจิตอาสาชุมชนใน การพัฒนาชุมชนและพื้นที่ด้วยตนเอง

1.4 กองทัพก็มีบทบาทที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชน มีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยการสร้างการรับรู้ความเข้าใจโครงการ การประชาสัมพันธ์ การช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ แก้ไขปัญหาและข้อขัดข้อง รวมถึงการเชื่อมโยงหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างประสานสอดคล้อง

1.5 ให้ใช้เครื่องมือเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสารระหว่างส่วนราชการ และประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อลดความไม่เข้าใจของประชาชน และบรรลุวัตถุประสงค์ด้านประชาสัมพันธ์ที่กำหนดไว้

1.6 เป็นตัวอย่างให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ได้เข้ามาศึกษาเพื่อไปปรับใช้สำหรับการ พัฒนาพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ และสามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติม ในแง่ยุทธศาสตร์ด้านอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่ ชุมชนริมคลอง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของชุมชน

2.2 ควรมีการวิจัยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนริมคลอง เพื่อการ นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

2.3 ควรมีการวิจัยแนวทางพัฒนาชุมชนให้สอดคล้อง ในแง่ยุทธศาสตร์ชาติด้านการ สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประเด็นพัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตร และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ